РЕСПУБЛИКАДИН ЖЕМИЯТДИННИ СИЯСАТДИН ГАЗЕТ

ЛезГи Газет

Жуван Ватан, ватанэгьлияр, дидед чIал хуьх!

1920 – йисалай акъатзава | N 40 (10997) хемис 7 – октябрь, 2021 – йис | WWW.LEZGIGAZET.RU | Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

“ЧIехи бубайрин ирс”

22-24-октябрдиз Дербент шегьерда “ЧIехи бубайрин ирс” лишандик кваз жегьилрин тарихдинни ватанпересвилин регионрин уртах форум кьиле фида. Мярекат РФ-дин миллетрин крарин рекьяй кардик квай федеральный Агентстводин, милли алакъайрин рекьяй РФ-дин Президентдин патав кардик квай Советдин, “Урусатдин халкьарин кIвал” ФГБУ-дин ва РД-дин милли сиясатдин ва динрин крарин рекьяй министерстводин куьмекдалди лезгийрин федеральный милли медениятдин автономияди (ФЛНКА) тешкилзава.

Тешкилатчийри къейдзавайвал, форумда машгьур алимри, уьлкведин тарихдин жемиятдин векилри, политологри, экспертри ва масабуру иштиракда. 3 юкъуз давам жедай мярекатдин сергьятра аваз алимрин лекцияр, тренингар, элкъвей столар, гьуруьшар, сиягьатар тешкилда.

Къейдна кIанда, форумда иштиракун патал махсус ссылкадин (ам ФЛНКА-дин, “Лезги газетдин” сайтра ава) куьмекдалди заявка ацIурна кIанзава. Регистрация 15-октябрдалди давам жеда. Санлай къачурла, мярекатдин иштиракчийрин кьадар, тешкилатчийрин гафаралди, 200-лай алатда.

Гьалар хъсан жезватIани...

Алай гьафтедин ислен юкъуз Дагъустан Республикадин Кьилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Сергей Меликова коронавирус чукIунин вилик пад кьунин рекьяй республикада кардик кутунвай Оперштабдин нубатдин заседание кьиле тухвана. Идакай “Лезги газетдиз” РД-дин Кьилин пресс-къуллугъди хабар гана.

Мярекат ачухдайла Сергей Меликова къейд авурвал, алай вахтунда уьлкведа коронавирусдихъ галаз алакъалу гьалар мад хци жезва. “Роспотребнадзордин делилралди, коронавирусдихъ галаз алакъалу гьалар четинбур я. COVID-19 тIугъвалдиз акси женг тухузвай пешекарри са шумуд сеферда малумарайвал, тIегъуьн чукIунин сергьятар гьихьтинбур хьун мумкин ятIа виликамаз тайинариз жезвач”, - лагьана Сергей Меликова.

Идахъ галаз сад хьиз, региондин регьберди республикада тIугъвалдихъ галаз алакъалу гьалар са тIимил хъсанвилихъ элкъвезвайди къейдна. Августдин сифтегьан декададилай коронавирусдик азарлу жезвайбурун кьадар тIимил хьанва. 3-октябрдин делилралди, республикадин азарханайра тIегъуьндик азарлу 1,9 агъзур кас ава. Абурукай 860 кас коронавирус акатнавайбур я.

“Амма, гьайиф хьи, коронавирусдик рекьизвайбурун кьадар гьар жуьре я. Са суткада - 6, муькуь юкъуз - 10 кас. Ида анжах са кардикай лугьузва: гьелелиг чавай азардин вилик пад тамамдаказ кьадай шартIар арадал гьиз хьанвач. Лагьана кIанда, аялар, жегьилар школайриз, вузриз хъфенватIани, республикадиз ял ягъиз гзаф инсанар атанатIани, пуд юкъуз сечкияр кьиле тухванатIани, са жерге идарайри кьабулай серенжемар себеб яз, сентябрдин вацра инсанар са акьван гзаф начагъ хьанач. Гила чун инлай кьулухъни гьа ихьтин дережа гьикI хуьдатIа ва тIегъуьндик азарлубурун кьадар мадни гьикI тIимилардатIа, гьадакай рахун лазим я”, - лагьана С.Меликова.

Республикадин Кьили мад са кардал фикир желбна: Дагъустан герек кьадар дарманралди, рапаралди таъминарунин месэла важиблуди я. Бязи больницайра дарманар авачирдакай инсанри арзаяр ийизвай дуьшуьшарни ава.

С.Меликован гафаралди, эгер ихьтин арзаяр инлай кьулухъни давам жез хьайитIа, са рахунни алачиз, и месэлайриз гуьзчивалдайбурун органар килигда ва талукь тир серенжемарни кьабулда.

“Арадал атанвай чIуру гьаларай чун экъечIун лазим я. Чна республика патал лап важиблу къарар кьабулнай. Адан бинедаллаз государстводин патай кьезилвилер къачудай ихтиярар авай 500 агъзур кас патал 2022-йисуз дарманар къачудайвал бюджетдай 2,3 миллиард манат чара ийида. И рекъем алай йисандав гекъигайла 1 миллиарддин гзаф я. Гьихьтин четинвилер аватIани, чун набутар ва начагъбур тамамдиз дарманралди таъминариз алахъда. Ихьтин серенжемар республикада сифте яз кьабулзава ва гьар са касдиз чир хьун лазим я, бюджетдай ахъайзавай гьар са кепекдин гьакъиндай талукь ксарин хиве жавабдарвал гьатда”, - малумарна региондин регьберди.

Уьлкведин са бязи регионра коронавирусдин кьуд лагьай лепедал чан акьалтнава. Республикадани гьалар авайдалай пис тахьун патал чка-чкада тIугъвалдиз акси таблигъат тухун, агьалияр диспансеризация, вакцинация авун ва маса ахтармишунар тешкилун лазим я.

“Гьайиф хьи, эхиримжи гьафтейра тIегъуьндиз акси рапар язавайбурун кьадар тIимил жезва. Прививкаяр авуниз гьар са кас мажбур я. Вични, вичин хизанни, мукьвабурни хуьн патал.

Чаз аквазвайвал, коронавирусдик аяларни начагъ жезва. Алатнавай 9 вацра начагъ хьайи аялрин кьадар 5 агъзурдалай алатнавай. Абурукай 571 аял больницадиз аватна. Гьайиф хьи, 11 аял рагьметдиз фена. ИкI тахьун патал, школайра тIегъуьндиз акси вири жуьредин серенжемар кьиле тухун лазим я”, - алава хъувуна С.Меликова.

Дагъустанда арадал атанвай эпидемиологиядин гьалариз къимет гуналди, Роспотребнадзордин РД-да авай управленидин руководителдин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Лариса Пантинади хабар гайивал, коронавирусдик цIийиз азарлу жезвайбурун кьадар са акьван екеди туш, амма начагъбур тIимилни жезвач. Имни, адан фикирдалди, тIугъвалдиз акси серенжемрал амал тавунихъ, школайра, вузра тарсар башламиш хъувунихъ галаз алакъалу я. Л.Пантинади яшар 65-далай алатнавай агьалияр кIвалера амукьунин вахт давамарунин теклиф гана.

Заседанидал рахайбуру къейд авурвал, образованидин ва яшайишдин маса хилерихъ галаз алакъалу яз тешкилзавай мярекатар, гьелбетда, акъвазариз жедач. Амма абур пешекарри тайинарнавай вири къайдайрал амална, гьутIуь сергьятра аваз кьиле тухвана кIанда.

“Чна къадагъаяр эцигзавай алава серенжемар кьабулзавач. Амма хийир-шийирдин ва маса жуьредин мярекатар кьиле тухудайла Роспотребнадзорди ийизвай истемишунрал амална кIанда”, - нетижаяр кьуна Сергей Меликова.

Нумрадай кIела:

ЖЕМИЯТ

Гадарнавай аялар?..

ЦIийи мектебарни, аялрин бахчаярни эцигиз, ачухиз къалурзава. Чина “дидедин капитал” кардик кутунва. Аялар галай дидейриз бязи кьезилвилерни тайинарнава... ЯтIани вилив хуьзвай хьтин нетижаяр жезвач. Вучиз?

▸ 3

ИРС

Гьакъикъатдин суракьда

Ша чун гьакъикъатдин суракьда жен! Жуван фикир, кьатIунар масадал гьакъикъат хьиз алкIурун гьич кутугнавай кар туш. Иллаки Етим Эмин хьтин чIехи шаирдал. Им адакай фитне, гъибет авун я.

▸ 4

ТАРИХ

“ХъенчIин къапарин устIаррин хуьр”

Куьснет хуьре хъенчIин къапарин пеше къадим девиррилай инихъ авай, ам бубадилай хцел ирс яз агакьарзавай. Дагъдин чеб дегиш жедайвал са шумуд юкъуз тазвай, ахпа валикдин куьмекдалди адакай жуьреба-жуьре кьадардин къапар (чуквяр, гетIеяр, кварар, чашкаяр...) гьазурзавай, ахпа абур цIал кузвай. Абур кудай элкъвей жуьредин пичерин асул дибар чепедикай ва керпичрикай гьазурнавайбур тир.

▸ 6

ЭКОНОМИКА

Майишатар гзаф жезва

Теплицайрин майданар хьиз, районда кIватI хъийизвай салан майвайрин кьадарни йисалай-суз артух жезва. ИкI, алатай йисуз районда 34804 тонн салан майваяр кIватI хъувуна. Алай йисуз 35 000 тонндилай тIимил тушиз салан майвайрин бегьер вахчуник умуд кутунва.

▸ 7

ЭДЕБИЯТ

Къиргъиндин, шулугъдин девирдикай роман

Романда чIуру уламра гьатнавайдаз куьмекдиз къвезвай, дуьз меслятар, рекьер къалурзавай Алисманан, камаллу насигьатчи Абдулкъадир муаллимдин, гьакIни гьахъни-батIул чириз алакьдай, вири крарин гъавурда хъсандиз авай, къанун сифте чкадал эцигзавай, дуьзвилин терез гвай адвокат Къафарован ва масабурун къаматарни кIелзавайдан фикир желбдайбур хьанва.

▸ 8

ХАБАРАР

Кьисметдилай рази я

Уьмуьр ахьтин аламатдин шей я хьи, ада инсан патал гьар юкъуз са цIийивал арадал гъизва, гзаф вахтара - гуьзлемиш тавур жуьрединбурни... Бязибур ватандивай яргъаз акъатзава, анра чпин уьмуьр лайихлувилелди, чешнелувилелди кьиле тухузва. Белоруссияда яшамиш жезвай кьепIирви Камил Агъабалаевич Агъабалаевни гьахьтинбурукай я.

▸ 12

Сечкийрин нетижаяр

Алай йисуз гьам уьлкведин, гьамни Дагъустандин сиясатдин уьмуьрда кьиле фейи лишанлу вакъиайрикай сад сечкияр я. Тарихда сифте яз Госдумадиз ва РД-дин Халкьдин Собранидиз депутатар хкягъун патал тешкилай сечкияр пуд юкъуз давам хьана.

Госдумадиз Дагъустандин патай 8 депутат хкянава. Абурун арада виликан депутат Мурад Гьажиев, РФ-дин Президентдин патав РД-дин Гьамишалугъ векилдин везифаяр тамамарай Жамаладин Гьасанов, Дербентдин виликан мэр Хизри Абакаров, РД-дин Кьилин меслятчи Сайгидпаша Умаханов, Сергокъала хуьруьн юкьван мектебдин директор Нурбаганд Нурбагандов, Росгвардиядин Кеферпатан Кавказдин Управленидин командующийдин заместитель Абдулгьаким Гьажиев, ОНФ-дин исполкомдин регьбердин заместитель Артем Бичаев ва "Трезвая Россия" проектдин сагьиб Султан Хамзаев ава. Эхиримжидав РД-дин Кьилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Сергей Меликова вичин мандат вахкана. И сеферда Госдумадин депутатар хьанвай дагъустанвийрин арада чи миллетдин векил авач.

Къейд ийин хьи, мад кьве дагъустанвидикай Урусатдин маса регионрин патай Госдумадин депутатар хьанва: Ризван Къурбанов - Башкириядин, Руслан Гьажиев - Татарстандин.

Дагъустандин Халкьдин Собранидин депутатар яз чи халкьдин векилрикай 13 кас хкянава. Сергей Меликова вичин мандат - Марина Котенкодив, Ахцегь райондин кьил Осман Абдулкеримова Мегьамед Алихановав вахкана. Сулейман Керимов нубатдин сеферда Федерациядин Советда Дагъустандин патай сенатор яз хкя хъувуна. Алай вахтунда РД-дин Халкьдин Собранидин депутатрин арада 11 кас лезгияр ава. Агъадихъ чна газет кIелзавайбуруз абурукай куьруь малуматар гузва:

АБДУЛХАЛИКЬОВ Самир Кьасумович - КПРФ-дин ЦК-дин, КПРФ-дин рескомдин Бюродин член, КПРФ-дин Дагъустанда авай отделенидин сад лагьай секретарь, Дагъустандин Избиркомдин член. Ам Кьурагь райондин КIирийрин хуьряй я.

АЛИПУЛАТОВ Ильман Субгьанович - машгьур журналист, ДГУ-дин электронный СМИ-рин кафедрадин заведующий, РД-дин здравоохраненидин министерстводин жемиятдин советдин председатель. "Справедливая Россия" партиядин член. Ам Мегьарамдхуьруьн райондин Гарагьрин хуьряй я.

АЛИХАНОВ Мегьамед Магьмудович - РД-дин милли сиясатдин ва динрин крарин рекьяй министерстводин къецепатан уьлквейра авай ватанэгьлийрихъ галаз алакъаяр хуьнин жигьетдай кардик квай ведомствойрин уртах советдин председатель. "Единая Россия" партиядин член. Дербент шегьерда дидедиз хьана. РД-дин Халкьдин Собранида Ахцегь райондин патай депутат я.

ВЕЛИМУРАДОВ Мусафенди Абдулмежидович - жемиятдинни сиясатдин машгьур деятель. Хейлин йисара Мегьарамдхуьруьн райондиз регьбервал гана. Жуьреба-жуьре йисара Кьиблепатан Дагъустанда РД-дин Кьилин патай тамам ихтиярар ганвай Векилдин, РД-дин хуьруьн майишатдин ва суьрсетдин министрдин везифаяр тамамарна. "Единая Россия" партиядин член. Мегьарамдхуьруьн райондин Чахчахрин хуьряй я.

КЪАРИБОВ Анатолий Шамсудинович - жемиятдинни сиясатдин машгьур деятель. Гзаф йисара республикадин сад лагьай вице-премьер яз кIвалахна. Жуьреба-жуьре йисара РД-дин туризмдин рекьяй кардик квай Агентстводиз регьбервал гана, республикадин культурадин, жегьилрин крарин рекьяй министрдин заместителдин везифаяр тамамарна. "Единая Россия" партиядин член. Махачкъалада дидедиз хьана. РД-дин Халкьдин Собранида Кьурагь райондин патай депутат я.

КЕРИМОВ Сулейман Абусаидович - жемиятдинни сиясатдин машгьур деятель, карчи, меценат. Виликдай Госдумада III ва IV созыврин депутат тир. 2008-йисалай Федерациядин Советда Дагъустандин патай сенатор я. "Единая Россия" партиядин член. Докъузпара райондин Къаракуьре хуьряй я.

МАГЬМУДОВ Магьмуд Гьажулаевич - жемиятдинни сиясатдин машгьур деятель. Хейлин йисара КПРФ-дин Дагъустанда авай отделенидиз регьбервал гана. Госдумада IV созывдин депутат хьана. КПРФ-дин член. Мегьарамдхуьруьн райондин Агъа Ярагьрин хуьряй я.

РАГЬИМОВ Тельман Музагьирович - Дербент шегьердин мэрдин меслятчи, карчи. "Единая Россия" партиядин член. Мегьарамдхуьруьн райондин Самур хуьряй я.

РАЖАБОВ Фирудин Жамирзеевич - виликдайни Дагъустан Республикадин Халкьдин Собранидин депутат тир. "Единая Россия" партиядин член. Докъузпара райондин Текийрин хуьряй я.

ХИДИРОВ Мурадхан Хидирович - виликдайни Дагъустан Республикадин Халкьдин Собранидин депутат тир. Ада гьакIни "Махачкъаладин гьуьлуьн алишверишдин порт" АО-диз регьбервал гузва. "Справедливая Россия" партиядин член. Мегьарамдхуьруьн я.

ЯРАЛИЕВ Имам Музамудинович - жемиятдинни сиясатдин машгьур деятель, карчи, меценат. 1995-2006-йисара - РД-дин прокурор, 2006-2010-йисара СтIал Сулейманан райондин кьил, 2010-2015-йисара Дербент шегьердин мэр, Дербент шегьердин Собранидин депутат. "Единая Россия" партиядин член. СтIал Сулейманан райондин Вини СтIалрин хуьряй я.

Садвал къалурзава

Чечен Республикадин кьил яз нубатдин сеферда Рамзан Къадиров хкя хъувунва. 5-октябрдиз Грозный шегьерда ам республикадин кьилин къуллугъдал тестикьаруниз талукьарнавай мярекат кьиле фена. "Лезги газетдиз" РД-дин Кьилин пресс-къуллугъди хабар гайивал, и мярекатда Дагъустандин Кьилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Сергей Меликова-ни иштиракна.

С.Меликова къейд авурвал, Дагъустандинни Чечнядин тарихар сад-садахъ галаз сих алакъада ава. "Чи гзаф кьадар адетри, къанунри диндин, медениятдин, руьгьдин ивиррин рекье халкьарин садвал къалурзава. Гьавиляй Дагъустан ва Чечня гьамиша санал ала: четин легьзейра сада-садаз куьмекзава, агалкьунар хьайила, санал шадвал пайзава. Гьамиша гьа икI жеда", - лагьана Дагъустандин Кьили.

Мярекатдин сергьятра аваз С.Меликова Рамзан Къадироваз Дагъларин уьлкведин халкьдин тIварцIихъай нубатдин сеферда республикадин кьил яз хкя хъувун мубаракна, адахъ ва стха чечен халкьдихъ еке агалкьунар хьун алхишна.

Мишекъат шартIар себеб яз

5-октябрдиз Махачкъалада РД-дин Гьукуматдин Председатель Абдулпатагь Амирханован регьбервилик кваз республика энергиядалди таъминарунин жигьетдай кардик квай штабдин заседание кьиле фена. "Лезги газетдиз" РД-дин Кьилин ва Гьукуматдин Администрациядин пресс-къуллугъди хабар гайивал, мярекат ачухдайла республикадин премьер-министрди эхиримжи йикъара тIебиатдин мишекъат шартIари агьалийрин яшайишдиз таъсирзавайди, бязи районра рекьер, алакъа къайдадикай хкатзавайди къейдна. И крар фикирда кьуна, А.Амирханова тIебиатдин мишекъат шартIар себеб яз арадал атун мумкин тир татугай гьаларин нетижаяр энгел тавуна арадай акъудун патал са жерге ведомствойрал кIвалах къайдадик кутун тапшурмишна.

Гьавадин шартIар дегиш хьуникди (къати марфар къуникди) Къайтагъ,Тлярата, ЦIунти районра, Бежтадин участокда рекьер къайдадикай хкатна, алакъа квахьна, эквер хкахьна, бязи хуьрера газ хкудуниз мажбур хьана. Дагъустандин МЧС-дин кьил Нариман Къазимегьамедова, РД-дин энергетикадин ва ЖКХ-дин министр Ризван Мурадова хабар гайивал, и районра арадал атанвай гьаларин нетижаяр арадай акъудун патал махсус бригадайри кIвалах тухузва.

Заседанидин сергьятра аваз А.Амирханова пешекаррикай ибарат тир бригадаяр гьамиша гьазур яз хьун герек тирди къейдна. Ада гьакIни арадал атун мумкин тир гьаларикай, гьавадин шартIар чIур жедайдакай агьалийриз виликамаз хабар гунихъни еке метлеб авайди лагьана.

Сифте аял хьайила

"Лезги газетдиз" Дагъустандин зегьметдин ва яшайишдин рекьяй вилик финин министерстводин пресс-къуллугъди хабар гайивал, милли "Демография" проектдин сергьятра аваз ведомстводи сад лагьай аял хьанвай ва я аял хвавиле, рушвиле кьабулнавай хизанриз яшайишдин рекьяй куьмек гун давамарзава. Тlвар кьунвай проектдин куьмекдалди винидихъ къейднавай жуьредик (категория) акатзавай хизанриз гьар вацра пулдин такьатар чара ийизва. И макьсадриз федеральный бюджетдай 2021-йисуз 3 838,9 млн манат пул ахъайнава. Адакай республикадин районрани шегьерра авай 44 852 хизандин арада 3 559,92 млн манат пайнава.

Лагьана кIанда, проектдин сергьятра аваз пулдин такьатар 2024-йисалди чара ийидайвал я. Государстводи гузвай пул къачун патал диде-бубайривай аял хьайидалай ва я хвавиле, рушвиле кьабулайдалай инихъ йисни зуран муьгьлетда арза вугуз жеда. Гьа са вахтунда арза сифтегьан 6 вацран къене вугайла, пул аял дидедиз хьайи вацралай гуда. Эгер арза зур йис алатайдалай кьулухъ вугайтIа, пул арза агакьай вацралай тайинарзава.

Чир хьун герек я, и пул са йисан къене гузва. Идалай кьулухъ диде-бубайри аялдин йисни зур тамам жедалди и пул къачун патал нубатдин сеферда арза кхьин хъувуна ва герек документар агакьарна кIанзава.

И месэладин жигьетдай алава суалар пайда хьайитIа, РД-дин зегьметдин ва яшайишдин рекьяй вилик финин министерстводин горячий линиядин телефондин нумрадиз **(88-722-64-15-04)** зенг авуна жузаз жеда.

Коронавирус: эхиримжи рекъемар

РД-дин Роспотребнадзордин делилралди, 6-октябрдиз Дагъустанда коронавирус акатайбурун кьадар 52 566-дав агакьнавай. Эхиримжи юкъуз коронавирус акатай 117 кас дуьздал акъудна.

Гьа са вахтунда духтуррилай начагъ хьайи 48 655 кас (эхиримжи юкъуз - 131) сагъар хъийиз алакьнава. Санлай къачурла, республикада 2 928 022 кас ахтармишнава. 1800 кас, амайбурукай чара авуна (изоляция), кIвалера ава. Дагъустанда коронавирусдик 2555 (эхиримжи юкъуз - 10) кас кьена.

Юбилей

Кар вилик тухуз…

Нариман ИБРАГЬИМОВ

ГЬАМИДОВ Сефербег Гьамидович. Ам заз чиз къанни вад йисалай виниз я. 1990-йисарин сифте кьилер тир. Советрин Союз чкIанвай. Гьарда вичин кьилиз чара аквазвай. Уьлкведа худда приватизация кьиле тухузвай. Партиядин органар амачир. Республикадин печатдин изданийриз - фикир хгудайбурни. Газет подписка авунин гьаларни хъсанзавачир. Чкайрални гьукумдин идараяр дегиш хьанвай, райкомрин, райисполкомрин чкадал администрацияр тешкилнавай. Газетдин работникар, подпискадин месэлаяр гьялиз, районриз рекье гьатна. Кьилин редактор Агъариза Саидовни (рагьмет хьурай вичиз) зун Кьурагь райондиз фена. Чи къаршидиз райондин администрациядин кьилин заместитель Сефербег Гьамидов экъечIна. Ада чун Хпежрин ва Гелхенрин дерейра авай хуьрериз тухвана, герек инсанрихъ галаз гуьруьшмиш хьана, кIелзавайбурун теклифрихъ, меслятрихъ, арзайрихъни яб акална. Нетижани писди хьаначир.

Гьанлай инихъ чна хуш алакъаяр хуьзва ва чун гзаф чкайра, адан кабинетдани, хуьрера, гьукумдин идарайра, жуьребажуьре мярекатра гьалтзава. Чна, лезгийри лугьудайвал, санал са кап фу тIуьна. Садрани заз ада вичел алай везифайрин, жавабдарвилин парцикай, дердийрикай шелхвалнач. Ихтилат анжах авунвай, ийизвай ва гележегдин крарикай фидай. Вучиз лагьайтIа, райондихъ, чкадин агьалийрихъ адан рикI кузвай. Районэгьлийрин гьал-агьвалдикайни адаз хъсандиз малум тир. Университет куьтягьна хтанвай жегьил экономистди райисполкомдин финансрин отделдин заведующийдин заместителвиле, ахпа ВЛКСМ-дин Кьурагь райкомдин кьвед лагьай секретарвиле, КПСС-дин райкомдин инструкторвиле, райондин хуьруьн майишатдин управленидин начальниквиле, райисполкомдин председателдин заместителвиле кIвалахна. Ихьтин къуллугъар хиве гьатнавай касдиз райондин кар алай хилер гьикI вилик тухудатIани чизвай.

1999-йисуз Сефербег стхадин теклифдалди за Кьурагь райондикай сифте яз ктаб кхьена, чапдай акъудна. Ам райондин 70 йисан юбилейдихъ галаз алакъалу авунай. 2004-йисуз чна райондин 75 йисан юбилейдиз талукьарнавай, хейлин алаваяр хъувунвай ва рангарин шикилралди безетмишнавай чIехи ктаб агакьарна районэгьлийрив. С.Гьамидов Махачкъаладиз къуллугъдал хтайлани, алакъаяр давам хъхьана.

Сефербег Гьамидович. Шумал буйдин, гьамиша секин, хъуьтуьл, хъел атайлани, вич хуьдай сабур авай, агъайнавилел масадбур гьейранарзавай, амма, гьахълу истемишунар ийидайла, кьетIивал къалурзавай, вичин гафунин иесивалзавай итим, гьукумдин органрин къуллугъчи. Адан и ерияр, къилихар чиз, ам пуд лагьай сеферда райондин администрациядин кьилин къуллугъдал хкя хъувунай. Идахъ вичин себебарни авай. Виридалайни кар алайди, Гьамидова гьар са районэгьлидин яшайиш хъсанарунин къайгъу чIугвазвай.

Майдин вацран эхирар тир. Гьамидов Сефербегаз гьукуматди "Дуствилин" орден ганвай. Гьа и кар себеб язни чун нубатдин сеферда гуьруьшмиш хьанай. Гьа вахтунда адахъ галаз кьиле фейи суьгьбет къе хьиз рикIел алама.

- Чун жезмай кьван берекат гзаф къведай рекьерихъ къекъвезва, бюджетдин пулар анжах тайин рекьериз харж ийиз алахъзава, - лагьанай ада. - Гьи хуьруьз фейитIани, инсанрихъ яб акалайла, тестикь жезвай хьи, дердияр, къайгъуяр секинсузвал кутадайбур тир. Веревирдер, гьахъгьисабар авурла, гьа крар тамамарун патал акьван пулар герек къвезвай хьи, амма абур чи гъилера цIуд йисаралди гьатдачир. Бес дагьвияр патал важиблу месэлаяр гьикI гьялда? Хъвадай яд, хъсан рекьер, муькъвер, къулай шартIарин школаяр, медпунктар кIанзавай. За виридалайни важиблу кIвалахар къейдна ва сифте нубатда абур кьилиз акъуддай серенжемривни эгечIна. Нубатдалди гьар са хуьруьз герек крарни авуна…

Гьа икI Гьамидов вичин везифайрив цIувад йисуз эгечIна. Кукваз, Усар, Квардал хуьрериз цин булахар гьана, Бугьдатепедиз регьятдиз фин патал - Гуьлгери, Бахцугъиз, Ахнигиз, Хпежиз фидайвал, Кьурагь, Хпеж вацIарал муькъвер эцигна, Квардала, Араблярда школаяр, Кумухъа спорткомплекс эцигиз гъиле кьуна. Са шумуд хуьре спортдин майданар туькIуьрна, аялрин бахчаяр ачухна.

Сефербег Гьамидов, гьараяр тийиз, вич алай чка лайихлу крараллди къалурзавай инсанрикай я. Вичин чирвилерин, алакьунрин дережа тайин кьакьанда хуьн патални алахъна ам. 1984-йисуз ада, яру диплом къачуналди, Дагъустандин госуниверситетдин экономикадин факультет куьтягьна, ахпа, зегьметни чIугваз, Ростовда партиядин кьилин школада (ВПШ), Вирисоюздин хуьруьн майишатдин институтда (Москва), Ростовдин университетдин юридический факультетда алава чирвилер къачуна. Гьа са вахтунда гьукумдин идарайра кIвалахуналди еке тежриба кIватIна. Гьавиляй бажарагъдикай пай ганвай пешекардиз меркездиз кIвалахиз теклифна. Сифтедай налогрин инспекциядиз, ахпа РД-дин Хатасузвилин Советдиз. Ам Совбездин секретардин заместитель я. Къуллугъ гьикьван жавабдарди ятIа, са тIварцIи лугьузва. Сефербег Гьамидовича вичин везифаяр кардин гъавурда аваз кьилиз акъудзава.

Гьакъисагъвилелди, вичин хиве авай жавабдарвал аннамишиз, государстводин къуллугъ кьилиз акъудзавай кьурагьвидив гьукуматдин патай лайихлу шабагьарни агакьзава. Ам РД-дин государстводин гражданвилин къуллугъдин лайихлу работник я. 2003-йисан майдин вацра Россиядин Президент В. Путина Сефербег Гьамидоваз Дуствилин орден гунин указдал къул чIугуна. Ам гьакI РД-дин Госсоветдин, РД-дин Халкьдин Собранидин гьуьрметдин грамотайрин, РД-дин "Хайи чилихъ авай кIанивиляй" знакдин, РД-дин Кьилин тIвар янавай сятинин сагьибни я.

Сефербег Гьамидов гьуьрметлу хизандин кьилни я. Кьилин образование къачунвай Зульфияди Махачкъалада духтурвиле, Ибадуллагьа Кьурагь райондин администрацияда кIвалахзава. ГъвечIи аялар галай Къизтамум кайвани я.

Пудкъад йисан уьмуьрда Сефербег Гьамидоваз гзаф крар, инсанар акуна. Ам гзаф вакъиайрин шагьидни я. Четинвилерни адал тIимил ацалтнач. Гьар гьикI ятIани, ам гилани гьа виридаз къени, намуслу, гъилер къакъажна, кIвалахдай, датIана инсанрин юкьва авай, абурухъ галаз хушдаказ рафтарвалзавай, районэгьлийрин ва гьакI масабурун патайни гьуьрмет къазанмишнавай Сефербег яз чида.

Веревирдер

Гадарнавай аялар?..

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделдин редактор

Чи газетдин 33-нумрада Дербентда кардик квай яшайишдинни реабилитизациядин центрадин (СРЦН) къуллугъчи **Шекер Рагьимхановадин "Умуми тIал"** кьил ганвай макъала (адахъ "гадарнавай" аялрин шикилни гала) чапнавай. Ам кIелайла, дугъриданни, зи рикIизни тIал акъатна. ГьикI? Аялар, герек амачиз, гадарзавай куьгьне пекер яни? Шаламар яни, кIвачериз дар хьайи? КIапар яни, миже хкудна, амукьзавай?.. Аялар инсанрин веледар яз амачни?..

Вуч ятIани, чи кьилин телеканалрайни, маса чешмейрайни ихьтин садазни "герек амачир" несилрикай эхиримжи вахтара гзаф рахазва. Иллаки НТВ каналди къалурзавай "ДНК" программа датIана идаада гадарнавай аялрин диде-бубаяр чир хъувуникай тушни? Маса каналри маса керематар - аялар дидейривай къакъудзавай, дидедин бедендикай хкатзамазди, гьа хайи чкада аял туна хъфизвай, чагьаяр са гьихьтин ятIа къучийриз маса гузвай тегьерар ва икI мад инсанриз хас тушир крар къалурзава...

Гьа и чIавуз "инсандин ихтиярар хуьзва" лугьузвай бязи дестеяр чи обществодал паб-папал, итим итимдал эвленмиш хьун закондалди тестикьарун патал, Европадин "цивилизованный" (яни гьакьван вилик фенвай) институтарни галаз гьужумдиз къвезва. Хизан ерли тахьун хъсан я лугьуз тестикьарзава, гуя аялар дидейри хазвайбур ваъ, сала битмишарзавай набататрин, векьер-кьаларин, кул-кусрин тумар, хилер я.

Амма чан алай алемда гьашаратрини чпин шарагар гадариз аквадач. Пехърени чпинбур масадав вугудач! Бес инсанар?.. Икьван вафасуз, акьулсуз, намуссуз вучиз хьанватIа?

Чун рахазвай макъаладин авторди аялрин кьисметар икьван чIулав хьунин хейлин себебар дуьздал акъуднава: ичкибазвал, наркомания, кесибвал, кьадарсуз еке пуларихъ калтугун... АкI тахьун патал хъсан теклифарни тIимил ганвач. ЯтIани, чна фикирзавайвал, общество санлай икI чIур (начагь) хьунихъ гзаф деринриз фенвай, я регьятдаказ гьялизни тежедай хьтин себебар авайди аннамишун герек жезва. Сад лагьайди, уьмуьрди тестикьарзавайвал, ичкибазвал, наркомания, кесибвал, кьадарсуз кат-калтугун... сагълам обществодиз хас азарар туш. Инсан вичи вичиз къаст авунал гьизвайбур ам авай обществодин (хизандин) къулайсузвал, къайдасузвал, законсузвал, гьахъсузвал тирдал шак алач.

Аялрин кьилелай хайибур (дидени буба) алатай, хизанар гзаф кьадарра чкIай вахтар чи тарихда (мукьвал ва яргъал) хейлин хьайиди я. Иллаки Октябрдин революциядилай гьугъуьниз чи жегьил Советрин уьлкведал вири дуьньядин капиталист ампайри граждан дяве илитIайла, чпел "беспризорник" (килигдай кас амачирди) тIвар акьалтай миллионралди аялар хьайиди чаз тарихдин документрай, бязи художественный эсеррай чида. Аялар хуьдай коммунаяр арадал гьанай. Хвенай аялар государстводи вичин харжийрихъ. Арадал гьанай ЧIехи Гьалибвилик чпин лайихлу пай кутур игитрин несилар.

Ватандин ЧIехи дяведин цIаяр, ялавар, зурба чукIурунар, магьрумвилер себеб яз, чи уьлкведа етимринни ажузбурун еке дестеяр пайда хьанай. Советрин государстводи дяведин гьа залан йисарани, адалай гьугъуьнизни вичин вири мумкинвилер аялар хуьнихъ элкъуьрнай. Аялар хуьнилай чIехи везифа авачирди малумарнай. Чи вири хуьрера (мектебра, яслийра, махсус кIвалера, интернатра, етимханайра), аялар недайдалдини, парталралдини, яшамиш жедай чкайралдини пулсуз таъминарнай. А чIаван агъзурралди етимрикай гьихьтин гьакимарни, алимарни, спорсменарни, духтурарни, эцигунардайбурни, аскерарни хкатна! Уьлкведин сагьибар хьана а несилрин векилрикай...

Бес гила? Уьлкведа етимрин кьадар къвердавай гзаф хьунин себеб вуч я?

Макъалада къалурнавайвал, са Дербентдин аялрин центрадиз 20 йисан къене гьар йисуз 90 аял (диде-бубади гадарнавай, садазни "герек амачир") агакьзава. И рекъемдик гьеле, чпикай хабар авачиз, куьчеда тунвайбур квач. АтIай чарадикди кIвалера (дидеди ва я бубади, бадейрини чIехи бубайри, халайрини халуйри) хуьзвайбурни квач. Диде-буба кьведни аваз, кIваликай, чиликай, кIвалахдикай, пулдикай дарвал (кесибвал) авайбурни гьикьван ятIа ни гьисабна? ЧIехи уьлкве, вичихъ гьакьван девлетар, чилер-мулкар аваз, аялар хуьз тежезвай зибилханадиз элкъвенва жал? Аялар, хизанар хуьн кьилин везифа я лагьанва эхир чи Конституцияда...

Аялар авай хизанриз яшайишдин ва маса хилерайни куьмекар гузвайдини раижзава мукьвал-мукьвал. Гьич тахьайтIа, чахъ гьар са регионда аялрин ихтиярар хуьнин рекьяй махсус къуллугъар ва уполномоченниярни ава...

ЦIийи мектебарни, аялрин бахчаярни эцигиз, ачухиз къалурзава. Чина "дидедин капитал" кардик кутунва. Аялар галай дидейриз бязи кьезилвилерни тайинарнава... ЯтIани вилив хуьзвай хьтин нетижаяр жезвач. Вучиз?

Миллиардерарни гзаф жезва лугьузва. Къецепатан банкарани пулар пара хуьзва...

Макъаладин авторди чахъ, иллаки дагъустанвийрихъ, мукьва-кьилияр аваз-аваз, аялар масадан (государстводин) хиве тун намусди кьабул тавунин адетар хьайиди рикIел хкизва. Эхь, ам чи ата-бубайрилай агакьай ирс я. Гила а ирсинални амалзава?

Пул - ингье исятда виридалай вине вуч тунватIа. И кар макъаладин автордини къейднава.

Ихьтин "идеология" чав ни агакьарна? Жаваб винел ала: чпихъ я хизанар, я аялар авачир гьа олигархрини, чиновникрини, депутатрини... Гьатта диндини, пул, мумкинвал аватIа, кьвед, пуд, кьуд пабни гъун айиб авачир кар яз гьисабзава. Вири каналрай гьа алакъаяр раижни ийизва. Ихьтин шартIара бес етимрин (диде-бубани сагъ яз) кьадар артух жедачни?

Аялар ерли тахьайтIа, кефлу уьмуьр гьатта яргъалди фидайдини раижзава. Гуя жегьилвал, гуьрчегвал хуьда папари. Азадвал жагъида итимриз!.. Сиягьатар, ял ягъунар, цIийи танишар, цIийи савкьатар, цIийи папар, цIийи гъуьлер... Пагь, авай кьван кефер!..

Ихьтин шартIари демографиядикай (агьалияр хуьникай) ийизвай ихтилатар вири тапанбуруз, алдатмишунриз элкъуьрдачни бес?!

Сад-кьве меценатди (мергьяматлуда) гузвай бязи садакьайрикай несилар хуьдай къуват жедани?..

"Маткапитални" чи къвердавай багьа жезвай базарди къахкъудзава. Гьардаз вичин кьил хуьн залан жезва. Артухан нефес кIвале хьун пар яз аквазва... Кьуьзуьбур генани герек туширбуруз элкъвезва. Пенсиядивни гила парабур агакьзамач... Хаталу, инсафсуз азарри "гваз физва" парабур...

Мад ва мад суалар къвезва. Амма жавабар авач. Са кар гьиссзава: "инсандин чин алай" обществодикай рахаз, инсансузвал, инсафсузвал, акьалтIай ягьсузвал, алверчивал, вафасузвал, вагьшивал вилик фидай рекьер гьяркьуь ийизвайди такун тажуб жедай кар я.

Санлай общество, къурулуш фадлай начагь я. Къецепатайни гьа "начагъбуру" чал чпин "ивирар" илитIзава. Бес гележег, эхир гьикI хьуй?!

“Лезги газетдин” алатай нумрада цIийиз кардик кутунвай “Эминан алемдай” тIвар алай рубрикадик кваз чIехи шаир Етим Эминан “И дуьнья са фана багъ я” шиир ва адаз Мансур Куьревиди ганвай баянар чапнавай. Авторди баянра къейднавай бязи делилрихъ, фикиррихъ галаз редакция рази тушиردакай чна виликан нумрадай хабар ганай.

Гьакъикъатдин суракьда

Сад лагьайди, М. Куьревиди къейдзавайвал, шиирдин кьил Агьед Агъаева 1960-йисуз акъудай ктабда - “Эмина вич рекьидайла лагьай чIал”, Гъалиб Садыкъиди 1995-йисуз акъудай ктабда “Рекьидайла лагьай чIал” тIварар алаз гьатнава. Гила и шиирдин тIвар **“И дуьнья са фана багъ я”** тIвар алаз хгун кутугнавайди М.Куьревиди ихьтин гафаралди субутзава: *“(…) И шиирдин бине тир Эминан фикирар атIа дуьньядиз финикай туш, чилел физвай уьмуьрдикай, адан азабрикай ва, гьа азабризни килиг тавуна, инсандиз и фана дуьньяда физвай уьмуьрдихъ галкIиз кIанзавайдакай я. Чи фикирдалди, и шиирдиз инлай кьулухъ адан сад лагьай цIар тир* ***“И дуьнья са фана багъ я”*** *тIвар гун дуьз жеда”*. Амма хъсандиз фикир гайитIа, и шиирдиз Агьед Агъаеванни Гъалиб Садыкъидин ктабра гьатнавай тIвararикай *(“Эмина вич рекьидайла лагьай чIал”, “Рекьидайла лагьай чIал”)* сад гун гзаф кутугнава. Вучиз лагьайтIа, М.Куьревиди къейдзавайвал, ихтилат физвай эсердай чаз аквазвайди “*дуьньядихъ галкIиз алахънавай Эмин туш”*, акси яз, инсанриз Къияматдин югъ рикIел гъана, Реббидин вилик гунагьрин гьакъиндай гудай жавабдикай, гьалал-гьарамдикай фикир ая, Эхиратдиз гьазурвал аку лугьуз эверзавай Эмин я. И фикир дуьзди тирди чун рахазвай шиирдин вири цIарари тестикьарзава. Ша чна мад сеферда дикъетдивди кIел хъийин и шиир *(ам газетдин алатай нумрада ганвайвал чап хъийизва)*:

И дуьнья са фана багъ я,
Куьне квез гьуьрмет ая тIун.
Гваз фидайди вад юкI агъ я,
ШейтIандиз нянет ая тIун.

Гьарам немир куьне квез чиз -
Халкь авунва вири рекьиз.
Чун халкь авур чи Халикьдиз,
Шукур гъиз, минет ая тIун.

Шукур хьуй, я Сад Аллагь, ваз,
ГьикI фида чун гунагьар гваз?
Къияматда, я Ребби, чаз
Вуна ви рагьмет ая тIун.

Гьахъ я, чун рекьида вири -
Амукьдач хьи гьич са гъейри -
Нече-шумуд, ажуз-дири…
Са касдиз муьгьлет ая тIун!

Эмина лагьай кьван гафар,
Дуьнья акваз, рикI хьана дар!..
Я Сад Аллагь, я Пайгъамбар,
И дуьнья женнет ая тIун!

Гьинай аквазва квез и шиирдай дуьньядихъ галкIизвай Эмин? Авайвал хиве яхъ, инай чаз аквазвайди Эхиратдин къайгъуда авай Эмин тушни?! Эгер шиирдин эхиримжи кьве цIар КIиридай жагъанвай гъилин хатIарин альманахда авайвал туртIа, *“Я Сад Аллагь, чун Пайгъамбар / Рази жер уьммет ая тIун!”,* и вариантди чи гафариз генани къуват хгуда. Гьатта и цIарар къерехна, М.Куьревиди теклифнавай **“И дуьнья са фана багъ я”** шиирда авайвал туртIани, чи фикир къуватлу яз амукьзава. Вучиз лагьайтIа, Эминан шиирдин метлеб ихьтинди я: *“Эй инсанар, и фана дуьньядиз килигна, гьалал-гьарам какадариз, гунагьрик кьил кутаз, куьне куь Эхират рикIелай алудмир. Са югъ къведа - куьне вирида Аллагьдин вилик жаваб гуда”.* Им сад лагьайди.

Кьвед лагьайди, чун гьа цIararин гьакъиндай рахан. Вучиз М.Куьревидиз *“Я Сад Аллагь, я Пайгъамбар, И дуьнья женнет ая тIун!”* гафар Эминан хсусибур яз акуна, ***“Я Сад Аллагь, чун Пайгъамбар / Рази жер уьммет ая тIун!”*** - адал илитI хъувунвайбур яз? И жигьетдай ингье баянрин авторди вуч лугьузватIа: ***“Чи фикирдалди, ихьтин цIарар Эминан шиирар чарчел кхьейбуру адан фикирар “кьезилариз” алахъунин гьакъиндай шагьидвалзавайбур я. Аквадай гьаларай, Аллагьди гайи кьисметдал рази, атIа дуьньядиз физ кIан тахьана, Адавай и дуьньяда яшамиш хъжедай алава вахт (муьгьлет) ва и дуьньядикай хъсан къайдаяр авай “женнет” авун тIалабун Эминан шиирар чарчел кхьейбуруз еке “асивал” хьиз аквазвай. ГьакI хьайила, абуру “И дуьньяда женнет ая тIун!” тIалабунин гафарин чкадал Пайгъамбар рази жедай жуьредин “уьммет ая тIун” лугьуз, Аллагьдивай тIалабзавай гафар кхьенва”.***

Сифте нубатда лугьуз кIанзава, эгер шиирдал вичел асаслу хьана къимет гайитIа *(винидихъ лагьанвай гафар чаз инал тикрар хъувунин лазимвал аквазвач)*, и шиир Етим Эмина и дуьньядихъ галкIун патал кхьенвайди я лугьудай са делилни авач. ЯтIани, М.Куьревиди *“дуьньядихъ галкIизвай Эминни”* и шиир сад-садахъ галаз алакъада тун патал *“муьгьлет”* гафуникай муьгъ авунва. Гуя Етим Эмина *“Са касдиз муьгьлет ая тIун”* гафаралди Аллагьдивай вичиз *“муьгьлет ая тIун”* лугьуз тIалабнава. Амма, чи фикирдалди, ибур гьакъикъатдиз мукьва гафар туш. Вучиз чун ихьтин фикирдал атанва? Ша чна бендинин сифтегьан пуд цIарцIиз дикъетдивди фикир гун:

Гьахъ я, чун рекьида вири -
Амукьдач хьи гьич са гъейри -
Нече-шумуд, ажуз-дири…

И бендинин эвел пуд цIарцIин мана вуч ятIа, чаз ачухдиз аквазва: шаирди им вири рекьидай дуьнья я лугьузва, ажуздири талгьана. Гила гъин кьуд лагьай цIар:

Са касдиз муьгьлет ая тIун.

И цIарцIе Етим Эмина вичиз муьгьлет ая, алава вахт хце лугьудай фикирни кьетIидаказ тестикьариз жедач, вучиз лагьайтIа сифтегьан пуд цIарцIихъ галаз гекъигайтIа, Эминан гафарай *“и дуьньядай вири рекьиз физватIани, заз са кIус муьгьлет хце яшамишдай”* лугьузвай хьиз акъатзава. Амма дикъетдивди фикир гайитIа, *“Са касдиз муьгьлет ая тIун”* цIарцIелди бенд акьалтIаруниз ихьтин мана гун чаз дуьзди яз аквазва: *“Им вири рекьиз физвай дуьнья я, ажуз-дири талгьана, вахт атайла, садазни муьгьлет хгузвайди туш”*. Бендинин эхиримжи цIар тIалабунин тах кваз кхьенватIани, сифтегьан пуд цIарцIив гекъигайла, адан мана тIалабунилай, тестикьарзавай делилдиз гзаф мукьва я. Вири бендиниз санлай анализ гуз хьайитIа, чна лугьузвай фикир авай хел залан жезвай хьиз аквазва. А фикир бендинин логикадихъ галазни кьазва.

» Шиирда Етим Эмина инсанриз Къияматдин йикъакай фикир авун, вири и дуьньядай кечмиш жез физвайди рикIелай алуд тавун тIалабзава, ада Аллагьдивай Къияматда регьим ва эхирдайни Пайгъамбар рази жедай уьммет авун тIалабзава.

Гила чун М.Куьревиди къейдзавайвал, гуя Етим Эмин асивилин къармахрай акъудун патал *“Я Сад Аллагь, я Пайгъамбар, И дуьнья женнет ая тIун!”* цIararин чкадал кхьенвай *“Я Сад Аллагь, чи (чун) Пайгъамбар / Рази жер уьммет ая тIун!”* цIararикай рахан. Чи макьсад инал са ва я маса вариантдин тереф хуьн туш. Чи макьсад гьакъикъатдиз мукьва жез алахъун я. Ша мад са сеферда М.Куьревидин баянрал хквен: ***“…Эминан шиирар чарчел кхьейбуруз еке “асивал” хьиз аквазвай. ГьакI хьайила, абуру “И дуьньяда женнет ая тIун!” тIалабунин гафарин чкадал Пайгъамбар рази жедай жуьредин “уьммет ая тIун” лугьуз, Аллагьдивай тIалабзавай гафар кхьенва”.*** Генани алава яз ада къейдзава: ***“Бендинин вилик квай кьве цIарцIе дуьньядин крарикай, абур акваз, шаирдин рикI дар жезвайдакай ихтилат физва. И цIararин логикадай абурулай гуьгъуьнай къвезвай цIararни динэгьлийрин “уьмметдихъ” галаз ваъ, дуьньядин крарихъ галаз алакъада авайбур хьун лазим я”.*** Эмина и шиир Эхиратдиз кхьенвайди тестикьарзавай фикир къуватлуди тирди чна къейднай *(а гафар чна тикрар хъийидач)*. Эгер винидихъ гъанвай чи делилар фикирда кьуртIа, шиирдин эхиримжи цIарар ибур хьун кутугнава: *“Я Сад Аллагь,чун Пайгъамбар / Рази жер уьммет ая тIун!”.* Шиирдин логикадивни гьа и цIарар кьазва. Шиирда Етим Эмина инсанриз Къияматдин йикъакай фикир авун, вири и дуьньядай кечмиш жез физвайди рикIелай алуд тавун тIалабзава, ада Аллагьдивай Къияматда регьим ва эхирдайни Пайгъамбар рази жедай уьммет авун тIалабзава. Амма М.Куьревиди къейдзава: ***“Диндин къанунрал гьалтайтIа, Пайгъамбардив рахадайла, санал “Я Ребби” кхьена, муькуьнал “я Сад Аллагь” кхьин тавуна, “Сад Аллагь” кхьидачир. Бендинин и вариантда мад кьве карди чпел фикир желбзава: сад лагьайди, “кьейилаНИ… рагьмет ая тIун” келимадай рекьидалдини рагьмет ийидайди яз акъатзава, амма рагьмет ийизвайди анжах кьейила я. Кьвед лагьайди, “я Ребби,.. на кьванни рагьмет ая тIун” келимадай акI акъатзава хьи, гуя Реббидилай гъейри рагьмет ийиз жедайбур мад ава. Амма мусурманрин динда Реббидилай гъейри ахьтинбур мадни авайди хиве кьун Ада гъил къачун тийидай гунагь яз гьисабзава ва и кар Эминаз чидачир лугьун чи патай еке таб жезва”.*** Эхь, дуьз лугьузва М.Куьревиди ва инал ада герек тир логикани ишлемишзава. Чазни адан гафарал алава хъийиз кIанзава, Реббидилай гъейри, гунагьар багъишдай мад садни авачирди чизвай Эмина садрани Реббидилай гъейри, масадавай и дуьнья женнет ая лугьуз тIалабдайди туш! Эгер адаз Реббидихъ галаз санал женнетар гуз жедай мад садни авачирди чизвачир ва ахьтин тIалабунар авун чIехи гунагь тирди шаирдиз ашкара тушир лугьун хьайитIа, им чи патай еке таб жеда…

Ша чун гьакъикъатдин суракьда жен! Жуван фикир, кьатIунар масадал гьакъикъат хьиз алкIурун гьич кутугнавай кар туш. Иллаки Етим Эмин хьтин чIехи шаирдал. Им адакай фитне, гъибет авун я.

(Макъалада Къуръандин аятар, гьадисар гъанва. Гъавиляй газетдин и чин чиркин чкайра ишлемишун къадагъа я).

ГАЗЕТДИН РЕДКОЛЛЕГИЯ

Ильяс Низамидин - 880 йис

КьетIен планета!

Мерд Али ЖАЛИЛОВ

Алатай (37-39) нумрайра чна дуьньядив барабар ирс тунвай классикдин уьмуьрдинни яратмишунрин гьакъиндай бязи делилар, гьакI са кьадар адан эсеррин таржумайрикайни гана.

Чи гъиле адан эсеррин бязи таржумаяр генани ама. Абурун художественный кьетIенвилер, чи устадри чIугунвай зегьметдин бажарагълувал, чIалан такьатрин жуьреба-жуьревал, девлетлувал гьисаба кьуналди, чаз а таржумайрикай газет кIелзавайбуруз мадни теклифун кутугнаваз акуна. Дуьньядин классика алай аямдин лезги чIалал и тегьерда рахурун, чна гьиссзавайвал, чи милли къанажагъдин дестекри къачузвай нубатдин мягькем камар хьиз я!

ЦIийи таржумайрихъ галаз санал чна, Низамидиз бахшна, чи къенин аямдин векилри теснифнавай шиирриканйни гузва. И карди Низамидин чIехи ирс чи аямдив дериндай ахгакьзавайди субутзавайдал шак алач. Низамидин вахт гьикьван яргъалди ятIани, куь вилик гъанвай материалри ам чаз мукьва ийизва. Низамидин шиират кьетIен планета хьиз я. Ам чаз гила ачух жезва...

Низами ГЕНЖЕВИ (1141-1209)

Искендер-наме

(Поэмадай чIук)

(Эвел - 37-39-нумрайра)

Садавни зи ара авач, касни авач рахадай.
Зун чизвайди са Аллагь я, вири чидай, аквадай.

Заз герек туш наз-няметар: къевер, кьачIар ширин я,
Дагъдин векьер, хъчар кьежел - зи нагьар я, зи тIуьн я.

Партални зи векьинди я... Акъудзава йикъар за,
Чахмахдикай къизил хьун я ийизвай гьар са кар за.

Заз уьлквейрин таж кьилеллай кас тахкуна йисар тир,
Ингье къе вун акуна заз - виридалай пайгарди!

Лагь кван, вучиз, и ккIарни, и мичI, и гьуьм атIана,
Захъ галаз вун дар бужахда ава, иниз атана?

Таж алайди! И дагъ-дере ви кIвачерик руг жеда,
Зун Искендер шагьдин вилик Гьиндистандин лукI жеда!

Рахана шагь: "Камалэгьли, ви яшдал пак зар хьанва,
Зун и патаз акъатунни галай хьтин кар хьанва.

Кьве чкадал пайнава ракь Агъади гьар инсандин,
Ам зинни ви ихтиярда ава, килиг хъсандиз.

Куьлегни тур! Гьабурукай рахаз къе зун атанва:
Аллагьди ваз ганва куьлег, тур зи гъиле вуганва.

Заз кхьенвай кьадардал зи рази хьана, турунив
Къуллугъзава за гьахъунин, адалатдин зуруниз.

На куьлегдив къуллугъзава; заз ви куьмек герек я,
МичIи йифен рак ахъайиз жедайди ви куьлег я.

Кьисметдиз кIан хьанва ачух авун за ви куьмекдив
Зи вилик квай кардин тIапIар - турунивни куьлегдив.

Дагъдал мягькем кIеле ала. Гьич куьк квачир инсандин
Тарашчияр ава ана, чапхун ийиз патанди.

Тарашзава аниз атай неинки са карванар,
Чан къачузва атайбурун, ягъиз-рекьиз инсанар.

Вучиз кIеле кIанзава заз къачуз жуван кьушундив?
Заз кIанзава ам чIагуриз илимдивни къанундив.

Эгер на заз куьмекайтIа къачуз кIеле амалдал,
А чин кIеви къаяб михьиз за гьич тахьай мисалдай.

Ана авай гьар са къанлу за дарбадагъ ийидай,
Аниз атай гьар са касдиз къулайвал, фу жагъидай".

Къачагърикай ван хьайила падишагьдин мецелай,
РикIе экуь хиял авай арифдар вич вичелай

Дуьа ийиз эгечIна фад, мажаникди дуьадин
Йифен цавун къванер хана; а къванерин харадин

Хура гьатай кIеледивай, дагъдин кукIвак ккIанвай,
Дурум хгуз хъхьанач мад, ам лап кIеве акIанвай.

Эйзудин САЙДУМОВ

Низами Генжеви

Эдебиятдин са гевгьер, гъетерикай сад
Низами Генжеви тир, тIвар-ван авай алим.
Руьгьдин имаратар кхьена, гафунин устад,
Хъсандиз чирна ада девирдин гьар илим.

Теснифна чаз поэмаяр, пагь, ажеб гуьзел!
Загьир хьана зарлу чIалар, дуьнья я гьейран.
КIелай бере ашукь тахьай кас женни чилел?
Кьисмет хьана Низамидиз пачагьрин девран.

Тавханадин шаирвал, девлетар хьанач кIан,
Азадвал, намус, гъейрат, виждан маса ганач.
Инсанперес, къадир авай зегьметдинни фан,
Пачагь патал шем хьана кун ерли кIан хьанач.

ЧIаларал дуьзвилиз, дуствилиз гана эвер,
Ажузбурун тереф Низамиди хвейид я.
И тIварцIи кьуд патаз яна лап гужлу эквер,
Зулжалалдин аманат, алемдиз ам гайид я.

ЧIехи шаирдин эсерар кIелай кас гьар са,
Камилвилихъ финиз гузва эвер инсанриз.
Ви ктабрал кьарубур дуьньядал ала пара,
Жегьилвилелай гъил къачу лугьуз жаванриз.

Иесивал куьз авуначир, квазва чак тахсирар,
Хейлин чIалар агакьнач чав, чIугвазва гьайиф.
Ви диван гъиляй акъатна, фена асирар,
Корифейдин чIалар кIелиз, акъатна мад йиф...

Тегьмираз ИМАМОВ

Низами

Шиир 1991-йисуз, Дербентда дуьньядин литературадин зурба гъед Низами Генжевидиз памятник ачухдайла, 21-ноябрдиз кхьена.

Машгьур востоковед, академик Е.Э.Бертельса къейднай: "Эгер вири вахтарин шаирар са жергеда акъвазарунин лазимвал арадал атанайтIа, за, кIусни шаклу тахьана, сад лагьай чкадал Низами Генжеви эцигдай".

* * *

Рагъ куз, дуьнья гуьзел я -
Низамидин гъезел я!
А камалдин нурари
Йиф кIудда зи кIурарик.
Ифин твада къелемда,
Туькьуьлвилер веремдай.
Эбеди сес шаирдин
РикIе ава магьирдиз.
Генжевидин экуьни
Хуьзва дуьнья секиндиз.
Гьавиляй ам туьхуьдач,
Шаир вични хъфидач!
Уьмуьр чилел давамда,
Несилар хуьз илгьамда .
Асиррилай уьтквемдиз
Хтанва ам Дербентдиз.
ГьакI ваъ, куьне гъимир шак -
Акваз вичин яр Афак*!

***Афак**- Дербентдин сердер Музаффара 1170-йисуз шаирдиз, ада теснифай къасыдадин гьахъ яз, багьишай жегьил руш я. Шаирди ам лукI хьиз ваъ, гьакъикъи кIани свас яз кьабулнай.

(Азербайжан чIалай. Таржума - Мерд АЛИДИН)

Арифдарди падишагьдиз: "Къарагъ. Ахлад", - лагьана, -
Вавай къачуз тахьай кIеле чкадилай юзана".

Шагь хтана вацIун кьерел. Адан суфра нуш хьайи
Аскерар кIватI хьана, чпин пачагь хтун хуш хьайи.

Мад къурмишна гурлу межлис, чангдин ванер чкIана,
Мад чехирар гъваш лагьана, мад фейжанар ацIана.

Межлис гурлу хьайи чIавуз шагьдиз хабар авуна:
"КIеледай са чархачидиз кIанзава вун акуна".

Гъваш лагьана пачагьди ам. Чархачини, атана,
Лап чилел кьван икрам ийиз, шагьдин вилик алгъана.

Хийир-дуьа авуна хьиз падишагьдин сагълугъдай,
Ада шагьдин вилик куьлег вегьена: "Ви къуллугъда

Къвазнава чун, ви буйругъар тухуз кьилиз, - лагьана. -
Къаядаллай чи кIелени йифен мичIе чкIана.

Ана авай женгинин кьве минарани руг хьана.
Ви кIелеяр мягькем хьурай, бул девлетри кIукI гъана!

Чи кIеледин кIеви цIар пад-пад хьана: Худадин
Ажугъдин цIу хана бине чун алай тик къаядин.

Ви яракьдин гьунар туш ам, чун муьтIуьгъай къуватдин
Вилик гьакIан руквадин гъвел я къуват ви алатдин.

Ваъ, вуна ваъ, и саягъда цаву дарбадагъна чун,
Цавараллай кIеледавай аррадэди тагъна чун.

Гьатта цавун кIелени кваз муьтIуьгъ ятIа эгер ваз,
Чи кIелени табий я ваз, табий я чи рикIер ваз".

Яна шагьди аскерриз вил хабар кьадай жуьреда:
Кьил такъатдай сир амани квез и кардин бинеда?

"КIеле кьадай рекьерихъ куьн яхцIур юкъуз къекъвенай,
Амма кIеле дагъдин кукIвал куь азардиз элкъвенай.

Квекай сад кьван агъзуррикай хьанани, тур хкIуна,
КIеледал са цIарх авурди? Жаваб це! Ни авуна?

Гьич садани. Анжах кьуру са кьуьзекдин гафуни
Дарбадагъна кIеле михьиз, ягъайди хьиз кIашуни.

Хьелерилай, къванерилай чIехи къуват нинди я?
Камал авай итимрикай магьрум тахьуй и дуьнья!"

Сирлу йифен аламатдин гьунаррин ван япамаз,
Регъуьвиляй акъвазнавай сарбазар кьил хураваз.

Абуру, гъил къахчу лугьуз, падишагьдиз ялварна:
"Ви таж даим куькIвена хьуй, нурлу ийиз цавар на!

Къуй гьамиша ви тур хци, гъалибвилер гвайди хьуй!
Ви терезар даим къизил, даим пулар квайди хьуй!

Анжах са вун таж я кьакьан чирвилерин, камалдин,
Вакай вичин хъен авунва и чилел Зулжалалди.

Ви гьахълувал чир хьайила, чаз мад чи рехъ жагъанва,
Ада чун мад бахтлувилин михьи варцел хканва",

Падишагьди кIеледиз фад кьилин десте ракъурна,
Ада анай къекъверагрин кIеретI михьиз чукурна.

Падишагьди абуруз чил пайна, кьурвал къайдадив,
Рекье туна абур гьар сад чпиз ганвай чкадиз.

А кIеледин бязи цлар шагьди цIийиз дуьзмишна,
Дегишвилер туна ана, кIеледин къен дегишна.

КIеледа са цал амукьнач ханвай, къванер акьуна.
Шагьди кIеле аманатна адалатдал, гьахъунал.

И чилерин кьилевайбур арза ийиз атана,
Искендераз чпин рикIе авай къурху лагьана:

Къипчагърикай ихтилатна, абур наши я лугьуз,
Цан цаз, тумар вегьез чидач, гзаф вагьши я лугьуз.

И кьил, а кьил акван тийиз, абуру чил ацIурда,
Къацариз кIур гуз, хулара авай ятар кьацIурда.

"Чи чилел чаз гузвай зиян эхиз вердиш хьанва чун.
Фу кьит хьуни яшайишни кесиб хьунал гъанва чун.

Эгер ваз кIан ятIа, пачагь, жуван гужлу гъилелди
Фадлай кьулухъ чи вил хьанвай секинвал гъиз чилел чи,

Чи кIеледа цIийивилер тваз алахъун куьз я ваз?
КIеледиз гьар са жигъирди хата гъизвай хьиз я чаз.

На цал эциг къванерикай чи югъ секинз фин патал,
Чун баябан чуьлдай къвезвай вагьшийрикай хуьн патал".

Падишагьди буйругъ гана: хата къведай часпардин
Къерех кьуна, кьушунди фад цал эцигна мармардин.

Хатадин рехъ агал хьана гила къведай душмандиз,
И дар ккIа ккаж хьайи цал мягькемна гьулдандив.

Кьуркьушумдив тIарамарна, садна дагъдин рагар тик.
Шагьди и кар тагькимайбур халис устад ксар тир.

Гъанвай шагьди дагъда гьар са кIвалах жедай устадар:
Къайгъудар яз, адан рикIе авай зурба мурадар.

Цал эцигна гьужумрикай хуьдай вичин раятар,
Хъфиз гьазур хьана пачагь. КIватI хъувуна тIаратIар.

Далдамдин ван, кьеркьерин ван гьатна, чилер зурзазвай.
Патарив гвай тама авай къавах тарар юзазвай.

Чуьлдиз рекье гьатна пачагь. АтIуз гегьенш дереяр,
Шивцел алаз физвай, цIай хьиз, кьулухъ туна гирвеяр.

И саягъда, цифер алай цавун мезре атIана,
Фида дуьнья алемдавай гъетерилай цIар гана.

Кьакьан цавун генг дерейриз йифен чIулав бирчекди
Гана вичин ранг, чукIурна анриз гъетер гуьрчегдиз.

Падишагьни адан кьушун, чуьлдиз шивер ахъайна,
Ял акъадриз акъваз хьана. Йифе гъетер экIяна

Цавун сува. Падишагьдиз кIанзавач вил акьализ.
Махарихъни ихтилатрихъ кIанзава яб акализ.

Патарив гвай чуьллерикай кьазвай ада хабарар,
Яд чкайрин сиреркай кьазвай ада хабарар.

Адан япуз дагъларикай, дерейрикай суьгьбетар
Авахьзавай, авахьдайвал фейжанрай наз-шуьрбетар...

Таржума - Арбен КЪАРДАШАН

“ХъенчIин къапарин устIаррин хуьр”

Азербайжан Республикада авай лезгийрин Куьснет хуьруьн тарихдикай

Шерибан ПАШАЕВА, тарихчи

“ХъенчIин къапарин хуьр” тIвар алаз XIX асиррин эхирра Куьснет хуьр Елизаветпольский губернияда пара машгьур тир. Чара уьлквейрин чапхунчийрин гьужумриз, урусрин колонизациядиз, инкъилабдиз, дявейриз (дуьньядин сад лагьай, граждан, Ватандин чIехи) дурум гана вич хуьз ва кIвачел ахкьалтиз алакьай хуьр патал 50-йисара, чIуру вири крар кьулухъ галамукьайди хьиз тир. Садлагьана XXI асирда, ислягь девирда, хуьр чилелай бульдозерралди михьи авуна… Куьснетдин мусибатдин кьисметди чи рикIерик фул кутазва…

Тарихдиз сиясат…

Куьснет Шемахинский губернядин Къуткашен магьалдик (1856-йис патал Кавказдин календарь. Тифлис, 1955-йис. 331-чин) акатзавай. И губерния 1859-йисуз Бакинский губернядиз элкъуьрнай.

1867-йисан 9-декабрдиз акъатай указдалди, Елизаветпольский губерния арадал атана, аник Бакинский губернядин бязи уездарни акатна. Гележегда Куьснетдикай Елизаветпольский губернядин Нухинский уездин хуьр (1910-йис патал Кавказдин календарь. I пай. Тифлис. 177-чин) хьана. XIX асирдин эхирра Куьснет Лацарихъ (Лаза) галаз Куьснетдин хуьруьн жемиятдик акатзавай.

Винидихъ тIвар кьунвай 1856-йис патал тир “Кавказдин календарда” гьатнавай делилралди, Куьснетда лезгияр яшамиш жезвай, абур чеб чпихъ галаз лезги чIалалди рахазвай. Хизанриз талукь сиягьрин малуматралди, 1886-йисуз ина 342 кас (65 кIвал) авай ва абур вири куьревияр-суннитар (лезгияр-суннитар) - лежберар тир. ИкI, Азербайжандин 1921-йисан хуьруьн майишатдин переписдин малуматралди, Куьснет хуьре 278 кас яшамиш жезвай ва абурун чIехи пай куьревийри (лезгийри) тешкилзавай.

Лезгийрин къадим центр

XIX асирда, чешмейри тестикьарзавайвал, Куьснетда, чпин къимет 40 кепекдилай са манатдал кьван тир гапурар гьазурзавай. Абур неинки чкадин базарра маса гузвай, гьакIни чIехи кьадарра аваз Шушадиз ва Тифлисдизни тухузвай. Урусрин финансист ва экономист Ю.А.Гагейместера вичин са сочиненида (1850-йис) ихьтин кхьинар тунва: *“Куьснет хуьруьн лезгийрин ракьукай расзавай затIарикай рахайтIа, абур Нухинский уезддилай анихъ са гужалди чкIизва”* (Гагейместер Ю.А., Закавказьедин Прикаспийский крайдин хуьруьн майишатдин топографиядин шикил. 1850-йис, 39-чин). Куьснетда лап къадим девиррилай хъенчIин къапар гьазурунал машгьул тир. XIX асирда ина кьве устIархана авай, ана гьар йисуз 180-далай виниз хъенчIин квар гьазурзавай. Абур патарив гвай базарриз тухвана, гьар сад 10-12 манатдай маса гузвай.

1955-йисуз жуьреба-жуьре къапар, гьа гьисабдай яз гъери хкуддай квар, гьазурзавай тегьердин шагьид советрин археолог Г.Агьмедовакайни хьана. Ада Куьснет хуьруькай вичин ктабда кхьенва.

И ва маса чешмейрин делилри субутзавайвал, Куьснет хуьре хъенчIин къапарин пеше къадим девиррилай инихъ авай, ам бубадилай хцел ирс яз агакьарзавай. Дагьдин чеб дегиш жедайвал са шумуд юкъуз тазвай, ахпа валикдин куьмекдалди адакай жуьреба-жуьре кьадардин къапар (чукваяр, гетIеяр, квар, чашкаяр...) гьазурзавай, ахпа абур цIал кузвай. Абур кудай элкъвей жуьредин пичерин асул дибар чепедикай ва керпичрикай гьазурнавайбур тир. Анра гзаф еке температурадин цIай твазвай, юкьвални чепедин къаб жедай. Гьа и “къапуна” эцигнавай затIар кIаникай кIарасдин цIун къати ялаври кьурурдай. И чкадиз карьер лугьудай.

Маса чешмейралди, Куьснет хуьруьн агьалияр ктабар чап авунал, парча хрунал машгьул тир, гьакIни райондин центрада сун гуьлуьтар, паласар (рухвар), гамар ва маса метягьар маса гуз чпин кьил хуьзвай. Хуьре гьакIни малдарвални хипехъанвал вилик фенвай.

Машгьур цIивин

Елизаветпольский губернияда Куьснетдин кIарасрин цIивин машгьур тир. КьетIен къайдайралди гьазурзавай ам вири губернияда виридалайни хъсанди яз гьисабзавай. Ахьтин цIивин гьазурун патал агьалийриз 4-5 югъ лазим къвезвай. Ам карвансарайрин иесийри фад маса къачузвай.

Куьснет хуьруькай чав агакьнавай делилри субутзавайвал, михьи гьава ва тIуьниз ишлемишзавай суьрсетдин ерилувиляй, ина садакай масадак акатдай азарри садрани кьил хкажнач. Хуьре юкьван гьисабдалди инсанар 70 йисуз яшамиш жезвай, гьа са вахтунда 120 йисалди яшамиш хьайибурни авай.

Куьснет пуд патахъай дагълари кьунвай. Хуьр гьуьлелай тахминан 1500 метрдин вине авай, гьавиляй хъуьтIуьз ина пис къаяр ва гатузни гьава къайиди жедай. Хуьруьн юкьвай Дамирапаран вацI авахьзавай. Куьснет Лацар, Дуруджа хуьрерихъ, Къабала ва Къуба районрихъ, гьакIни Дагъустандихъ галаз сергьятламиш жезвай. Хуьре XIX асирдин мис-кIин авай. Советрин девирда ам мектебдиз элкъвена ва гьуьгъуьнлай ам хуьруьнвийри туьхкIуьр хъувуна, мискIин кардик кухтуна. Хуьруьз фин патал авайди са рехъ тир. Адан са падни къван квайди, муькуь падни кьвал тир. Хуьруьн патарив гвай тама пипин, йигин, цуцун, мегъуьн, гъверши тарар экъечIзавай. Хуьре къадим девиррин ва кьилдин тухумрин сурар авай.

Хуьр барбатI авуникай...

2000-йисарин эвел кьиляй Къабаладин зонада Бакудай тир ксари дагълух чкайра чилин участокар маса къачунин крарик еке йигинвал акатна. Ял ядай чкаяр ва кьилдин ксарин къелеяр эцигунив эгечIна. Куьснет хуьруьвни бедбахтвал агакьна. СССР чкIайдалай кьулухъ куьснетвияр чпин чилер гьукуматдивай маса къахчуниз мажбур хьана, амма пулар ганатIани, абурув лазим документар агакьнач. Гьа икI, “тайин тушир кьисметдин” эцигунар башламиш хьана. Советрин девирда ина инфраструктурадин гьич са жуьрединни объектар, гьатта виридалайни эвелимжибурни - медпункт ва я мектеб эцигнач. Лезги хуьрерин агьалияр и гуьрчег маканрай “чпин хушуналди” катдай чкадал гьанвай, амма Куьснет хуьр алай чкадилай юзазвачир, агьалияр чпин ерийрихъ галаз лап сих алакъада авай. Хуьре садлагьана ва законсуздаказ эцигунар башламишайди акурла, абур чпин чилер хуьн патал женгиниз экъечIна. Дугъри халкь чпиз малум тир кьван инстанцийрин ракIаррихъ хьана, гьатта президент И.Алиеван тIварцIел чарни (обращение) рекье туна. А чIавуз уьлквединдин регьбердин гатун резиденция абурун хуьр алай чкадал эцигдайдал куьснетвийрин гьич шакни физвачир. А вахтунда абуру, умуд кваз, белки и идарадикай куьмек жеда лагьана, ФЛНКАдизни Чар рекье тунай. Ана куьснетвийри кхьенай: *“Гьукуматди фадлай ина яшамиш жезвай ксар патал къулай шартIар яратмишдай ва къайгъударвал чIугвадай чкадал, чи кIвалер, сурар, мискIинар чукIуриз, чун маса чкайриз куьчариз, хайи ерийривай къакъудиз алахънава ва халкь яз чун терг ийиз кIанзава...”.*

2012-йисуз Азербайжан Республикадин Къабала райондин Дуруджа ва Куьснет хуьрерин агьалийри ФЛНКА-дин президент Ариф Керимоваз официальный чар кхьена ва чпин месэла гьялунин карда куьмек гун тIалабнай.

Гъулгъула арадал атай эвел кьилера гьеле хуьр къутармишдай мумкинвал амай. Амма куьмекдай касни хьанач. Куьснетвийрин месэлаяр анжах гьабурунбур яз амукьна. Гьич санани и месэла лазим кьайдада къарагъарнач. Лезгийрин жуьреба-жуьре СМИ-ра и месэладиз талукь макъалаяр акъатна, амма и кардикай са чарани хьанач.

2013-йисуз Куьснет хуьр михьиз чукIурна ва адан чкадал чIехи къуллугъ гвай чиновникдин резиденция эцигиз эгечIна. Хуьруьн агьалийрив чпин чилерай кепекар (гьакъикъи къиметрилай лап ужуз) вахкана, абур анай гужуналди куьч хьуниз мажбурна. Амма виридалайни гьайиф къвезвай кар -жуван хайи хуьр “лекьерин макан”, гзаф несилрин сурарни галаз гьамишалугъ квахьун я. Инсан ихьтин шартIара тун - дувулар атIана гадарай тарциз ухшар я. Винелай килигайла тар гьеле цицIи я, амма дувулар галачир адавай гьикьван яргъалди дурум гуз жеда…

Куьснет хуьруьн агьалияр. Юкьва авай, вичел хилер галачир яцIу пенжек алайди хъенчIин къапарин устIар я. Къуткашен район. Азербайжан ССР. 1971. Лезгияр. Шикил Россиядин этнографиядин музейдин (РЭМ) фондунай. Автор - Эльга Григорьевна Торчинская.

Эминан алемдай

Четин тушни[1]!

Къадир Аллагь, я вун ялгъуз,
Хаин паб хупI четин тушни!
Акьулэгьлидиз акьул гуз
Четин паб хупI четин тушни[2]!

Гъуьлуьн чина бед[3] рахадай,
Гайи несигьат такьадай,
Нагьакьан кар дуьз аквадай
Серин[4] паб хупI четин тушни!

Халкь авур Кас[5] течирдаз Сад[6],
Гъуьлни чир жеч - жеда фасад[7].
Иес алчах кьуна, масад
Ширин паб хупI четин тушни!

Гьайван туш дегишна гудай[8] -
Вакьфа я гьалтай, тагудай.
Сад лагьайла - къад хъулгьудай[9]
Дерин[10] паб хупI четин тушни!

Етим Эмин, жафа[11] я хуьз,
Жуваз муьтIуьгъ тахьайла дуьз:
Вичин авачир акьулдиз
Тайин[12] паб хупI четин тушни!

(Етим Эминан и шиир чапдиз гьазурайди ва адаз баянар гайиди Мансур Куьреви я)

1 И шиир сифте яз 1957-йисуз Н. Агьмедова акъудай Етим Эминан ширрин кIватIалда 4 бендиникай ибарат тир “Пис паб” тIвар алай эсер яз ганвай. 1995-йисуз Гъ. Садыкъиди чап авур кIватIалда и шиир адал “Четин тушни” тIвар эцигна акъуднавай. Икьван чIавалди чапдай акъатай и эсердин вири вариантра адан бендерин эхиримжи цIарара авай рифмаяр вучиз ятIани квахьнавай. Эхиримжи вахтара чаз араб гьарфаралди кхьенвай ва чпин бендерин эхиримжи цIарара рифмаяр амай, чебни 5 бендиникай ибарат тир и эсердин цIийи пуд вариант гьатнава: сад Р. Гьайдарован архивда хвенваз хьайи дафтардин 301-чинай, муькуь кьвед - Гъ. Садыкъидинни А. Шихсаидован архиврай. И вариантрикай А. Шихсаидован архивдай гьатнавай вариант виридалайни тамамди яз акуна. Чна ам 1995-йисуз Гъ. Садыкъиди гайи тIварни алаз инал сифте яз гузва.

2 И цIарцIе “четин” гаф кьведра ишлемишнава, амма, чи фикирдалди, и кардихъ са татугайвални авач: кьведра са гаф ишлемишуналди шаирдиз акьул гуз четин папахъ галаз яшамиш жезни четин тирди кьетIендаказ лугьуз кIанзава.

3 Бед - пис.

4 Серин - инал “чин чIуру” ва “атIугъай” гафарин манада.

5 Кас - инал “Аллагь” лагьай чIал я. “Кас” гаф Эмина икI ишлемишуни а гафунин мана “инсан” гафунин мана тушир ди, адан мана “са вуж ятIани” келимадин мана тирди къалурзава.

6 И бенд икьван чIавалди чапдай акъатай ктабра ганвай и шиирдин са вариантдани авач.

7 Фасад - къалмакъал гвайди, чуьруькчи, гьуьжеткар.

8 Р. Гьайдарован ва Гъ. Садыкъидин архивра авай вариантра и бендинин сифте кьве цIарцIин чкаяр дегишна кхьенва.

9 А. Шихсаидован архивдай гьатнавай и шиирдин вариантда инал “лугьудай” гаф ала. Амма лезги чIала “Сад лагьайла - къад хъулгьудай” хьтин мягькем ибара хьуниз килигна чна а гаф “хъулгьудай” гафуналди эвез авунва.

10 Дерин - инал и гаф зарафатдин жуьреда “дерин фикирар авай” келимадин манада ишлемишнава.

11 Жафа - четин.

12 Тайин - инал “муьтIуьгъ” гафунин манада ишлемишнава.

Къени крарин сагьибар

Масуб МАГЬМУДОВ,
ЦIийи Макъарин хуьр

За жуваз гзаф уламра суал гана: инсан и дуьньядиз вуч патал къвезва? Гьар сеферда жавабар жуьреба-жуьребур хьана. Амма гила, уьмуьрдин чIехи пай фейила, зи жаваб ихьтинди я - хизан, хуьр, халкь, общество патал хъсан, къени, чешнелу крар авун патал. Гьайиф хьи, гзаф инсанри и алай вахтунда масакIа фикирзава. ГьакI ятIани, чи арайра къвалав гвайдаз, кIеве авайдаз куьмекзавай, жемиятдиз талукь месэлаяр гьялзавай, виридан пай квай крарик жумартвилелди,

викIегьвилелди къуьн кутазвай ватандашарни ава. Заз чидай гьахьтин кьегьалрикай сад **СЕЛИМОВ Агьмед МутIалибович** я.

Агьмед 1950 -йисуз Кьасумхуьруьн райондин Ялцугърин хуьре дидедиз хьана. Адан дах МутIалиб Ватандин ЧIехи дяведин иштиракчи тир. Дяведилай гуьгъуьниз ада Бакуда нафтIадин мяденра, ахпа, хтана, Кьасумхуьруьн лесхоздин КIеледин участокда рабочийвиле, мастервиле кIвалахна.

Агьмеда 1966-йисуз Ялцугърин 8 йисан школа куьтягьна ва ам Алагирдин тамарин техникумдик экечIна. Анаг куьтягьна, ам кIвалахиз Кьасумхуьруьн лесхоздиз хтана. Техник яз кIвалахдив эгечIай адакай Хив районда мешебеги хьана. Тамарин къаравулда акъвазнавай кас 1979-йисуз "Аламишинский" совхоздин (1966-йисуз Ялцугърин хуьр иниз куьч хьанвай) старший инженер-гидротехниквилиз хтана. Совхозда кIвалахни ийиз, Селимова Махачкъаладин гидромелиорациядин техникумни акьалтIарна.

Совхоздин директор гьа вахтунда Агьмедов Жалалдин тир. ЦIийи совхозда Агьмедован регьбервилик кваз рабочийри 300 гектар чиле, кул-кусрикай михьна, дуьзарна, къарагъарна, уьзуьмлух кутуна. Агьмедован алакьунар себеб яз, совхоздикай Дагъустанда тIвар-ван авай майишат хьана.

ЦипицIар Дербентдин чехир, коньяк хкуддай заводриз рекье тун директор Агьмедов Жалалдина Агьмедал тапшурмишдай. Масадбур ракъурайла, ципицIар ужуз къиметрай кьабулдай ва совхоздиз хийир жедачир. ЦипицIар гваз ам Урусатдин шегьерризни ракъурдай. ГьикI лагьайтIа, Агьмедавай совхоздин итиж хуьз жезвай. Агьмедов Жалалдина Агьмедан алакьунриз чIехи къимет гузвай, адаз рикIивай гьуьрметзавай

Эминхуьре зи дустар авайди я. Абурукай сад совхоздин бригадир хьайи Абидин Назаралиев я. Абидина зун Агьмедахъ галаз танишарна. Им 2014-йис тир. Чи къилихар, хесетар сад-садахъ галаз кьадайбур хьана. Чун къе дустар я. Гьахъвал кIандай, гьалалдин ризкьидал вичин хизанар хуьзвай Агьмедаз алчах хесетар квай инсанар хуш туш. Ада авай гаф, кар чинал ачухдиз лугьуда, эгер са касди вич дуьз тухун тийиз хьайитIа. Адаз таб кIандач, маса касдин кефи хадач, кIеве гьатнавайдаз вичивай жезвай куьмек гуда.

Агьмедаз тарифлу, тербиялу хъсан хизан, 5 велед ава. Вирида чпин кьил инсанвилелди хуьзва. Агьмедахъ датIана вичин дустар, мукьва-кьилияр илифда. Атай мугьманар Агьмедан уьмуьрдин юлдаш Ханпериди чин ачухдиз кьабулзава. Ханпери халисан кайвани, намуслу лезги дишегьли, тIямлу хуьрекрин устад я. Виликдай ада гамар храна, совхозда зегьмет чIугуна, хсуси салани майваяр арадиз гъана. Гьа икI зегьмет чIугваз, абуру кIвалер эцигна, аялриз хъсан тербия гана, мехъерар авуна. Алай вахтунда хтулрал шадвал ийиз, гьабуруз тербия гуник чпин пайни кутазва. Агьмед халис дуст, халис лезги я. Зун шад я уьмуьрда ихьтин инсандал ацалтунал.

Пенсияда авай итим секиндиз акъвазнавач. Агьмеда бубайрин хуьре - Ялцугъа авай пIирел фидай са километрдин рехъ, бульдозер тухвана, вичин харжидихъ дуьзарна. Ялцугъа лезги халкьдин рикI алай шаир Етим Эминан сур ава. Аниз физ, Агьмед гьа сурухъни гелкъвезва. Сурун къван, жугъун ре-

монтна. Бубайрин хуьруькай жегьилриз чир хьун патал, кинооператорар тухвана, фильм туькIуьрна. Адаз са шумуд агъзур кас килигнава.

Эминхуьре авай сурара Агьмеда махсус кIвал эцигнава. Аниз хъвадай яд гъанва. Сурарин къваларив хатрутдин, машмашдин, хъархъун ва маса емишрин къелемар цана, абурухъ вахт-вахтунда гелкъвезва. Вири крар хизандин бюджетдин гьисабдай яз кьилиз акъудзава. Агьмедан хва Низамидин ва адан дустарин куьмекдалди сурариз гьахьдай чкадал варар эцигнава, хуьруьн спортзал ремонтна.

Къуй гзаф хьурай чи лезги халкьдихъ ихьтин рухваяр!

Мекера жеда

РД-дин хуьруьн майишатдин ва недай суьрсетдин министерстводи хабар гузвайвал, **16-октябрдиз** республикадин меркезда, Пушкинан тIварунихъ галай куьчеда, хуьруьн майишатдин нубатдин мекера кьиле фида. Шегьерэгьлийрин вилик иниз республикадин жуьреба-жуьре районра гьасилнавай емишар, майваяр, якIун ва некIедин продуктар, консервияр, яни михьи ва ужуз къиметрай къачуз жедай недай суьрсет гъида.

Мярекат, хабар гузвайвал, РД-дин промышленностдин ва алишверишдин министерстводи ва Махачкъаладин администрациядин куьмекдалди тешкилзава.

КьетIен важиблувал ава

3-октябрдиз Дагъустандин энергетикадин ва ЖКХ-дин министерствода 2023-2027-йисарин вахтунда республикада электроэнергетикадин хел нетижалудаказ виликди тухунин программа ва схема гьазуруниз талукь технический тапшуругъ вири терефар фикирда кьуна туькIуьрунин гьакъиндай рабочий дестедин заседание кьиле фена, хабар гузва идарадин пресс-къуллугъди. Заседание министрдин заместитель Мегьамед Алибегован регьбервилик кваз кьиле фена.

Ада къейд авурвал, республикадин энергетикадин хел вилик тухунин планар гележег фикирда аваз туькIуьрунихъ регион яшайишдинни экономикадин жигьетдай виликди тухунин ва агьалияр энергиядалди дурумлудаказ таъминарунин жигьетдай кьетIен важиблувал ава.

"Схемадин бинеда энергетикадиз талукь нетижалу ва вири терефар фикирда кьуна туькIуьрнавай къурулушар арадал гъун ава. Ада сетдин тешкилатриз объектар эцигуниз талукь серенжемар инвестицийрин программайрик кутадай мумкинвал гуда. Чна, жуван нубатдай, и документ гьазуруниз талукь технический тапшуругъдин месэлаяр лап куьруь вахтунда сад-садав кьадайвал туькIуьрун лазим я", - лагьана министрдин заместителди.

Алава хъийин, совещанида "Россети Кеферпатан Кавказ" ПАО-дин, "РусГидро" ПАО-дин, "ФСК ЕЭС" компаниядин, гьакIни Дагъустандин РДУ-дин векилри иштиракна.

Хъсан мумкинвал яз гьисабзава

РФ-дин хуьруьн майишат виликди тухунин карда куьмек гунин Фонд Россиядин хуьруьн майишатдин министерстводихъ ва Туризмдин рекьяй федеральный агентстводихъ галаз санал хуьрерин (аграрный) туризмдин хел еримлу авунин месэладал кIевелай машгъул хьанва.

Хуьрерин туризм - им неинки уьлкведин къенепата сиягьат авунин кар алай хилерикай сад, гьакIни хуьрерин чкаяр виликди тухунин рекье нетижалу серенжем, хуьрериз инвестицияр желб авунин къайдайрикай сад я.

Фондуни "Росагротуризм.РФ" (https://росагротуризм.рф) портал кардик кутунва - ина хуьрериз сиягьат ийиз кIанзавай объектар виликамаз хкядай мумкинвал ава. Гьисабзавайвал, порталди сифтедай Россиядин, гележегда маса уьлквейрин сергьятривни хуьрерин туризмдин хилен теклифар агакьардай мумкинвал гуда. Сервисдин кIвалах пулсузди я - адан финансрин куьмек Фондунин бюджетдай гузва. Хуьрерин туризмдин хилел машгъул тир карчияр патал им лап хъсан мумкинвал яз гьисабзава.

Майишатар гзаф жезва

Хазран КЬАСУМОВ

СтIал Сулейманан районда салан майваяр, кьилди къачуртIа, помидорар алатай асирдин 70-80-йисарилай инихъ гьасилзава. Виликдай хуьруьн майишатдин карханайри, арендаторри ва кьилдин ксари, санлай къачурла 800-1000 гектарда помидорар цазвай. Виликан "Аламишинский", "Зардиянский" совхозрин, "Герейхановский" совхоздин Чуьхверхуьрел кардик квай куьмекчи майишатдин салар-банрин агалкьунар республикадилай яргъарани машгъур тир.

Эхиримжи йисара районда карханайри ва арендаторри помидорар ачух майданра лап тIимил гьасилзава. И кардал, асул гьисабдай, теплицайрин майишатар машгъул я. Кьилди къачуртIа, ихьтин майишатар ДаркIуш-Къазмайрал, ЦIийи Макьарал, Эминхуьре, Герейханован хуьре, Кьасумхуьрел, Кьулан СтIалрин калун участокда, дагъдин Векьелрин хуьре, гъвечIи теплицаяр маса хуьрерани кардик ква. Санлай къачурла, районда теплицайрин майишатри 11 гектардилай виниз майданар кьунва.

- Районда теплицайрин майишатрин кьадар ва абуру помидорар, маса няметар битмишарзавай майданар къвердавай артух жезва, - лугьузва райондин хуьруьн майишатдин ва суьрсетдин управленидин начальник Мегьамедзагьид Бабаева. - Теплицаяр хуьруьн майишатдин карханайри, инвесторри ва кьилдин ксарини кутазва. Ихьтин майишатрихъ кьетIенвални ава: абуру агьалияр йисан кьиляй-кьилиз таза, хъсан еридин помидорралди, афнийралди, чичIекралди ва маса няметралди таъминарзава.

Теплицайрин майданар хьиз, районда кIватI хъийизвай салан майвайрин кьадарни йисалай-суз артух жезва. ИкI, алатай йисуз районда 34804 тонн салан майваяр кIватI хъувуна. Алай йисуз 35 000 тонндилай тIимил тушиз салан майвайрин бегьер вахчуник умуд кутунва.

ЦIийи ктабар

Къиргъиндин, шулугъдин девирдикай роман

Ш.ШИХМУРАДОВ

Бажарагълу журналист, публицист, писатель **Нариман Меликович ИБРАГЬИМОВ** кIелзавайбуруз фадлай таниш я. Журналист яз, - экономикадин, политикадин, медениятдин, яшайишдин, спортдин ва маса хилерай, рекьерай маналу макъалайралди, зарисовкайралди, очеркралди, репортажралди, гьикаяйралди, интервьюралди, фельетонралди, юмордин шейэралди. Писатель яз, - районрикай, игитрикай, спортсменрикай, жемиятдин деятелрикай (ва икI мад) кхьенвай ктабралди. **"Къуьлуьн кьилер", "Зун итим я, итим", "Худа-Верди - Буда Верди", "Бахтунин шив", "РикIин кIусар", "Ватандиз рехъ"** ва маса ктабра ада важиблу месэлаяр къарагъарнава. Эхиримжи йисара кхьенвай шейэрикай кIелзавайдаз адан **"Бахт я хъуьреда, я шехьда", "Я эвел, я эхир", "Зегьерлу кьисас"** повестар, гьикааяр чида.

Вичин юбилейдин вилик Нариман стхади чаз ингье вижевай савкьат, ядигар багъишнава: Дагъустандин ктабрин издательствода адан **"Кьисметдин къекъуьнрал"** роман акъатнава. Квекай я ам? Вуч лугьуз кIанзава писателдиз вичин цIийи эсердалди?

Гьахълу, адалатлу, законди-къанунди агъавалзавай, виридаз сад хьтин ихтиярар, барабарвал авай хушбахт общество туькIуьрун агъзур йисара вири инсаниятдин эрзиман мурад тир. Алатай асирдин 20-йисара Ватандихъ, халкьдихъ рикI кудай, вири крарин гъавурда авай, камаллу, викIегь регьберар майдандиз экъечIуникди миллионралди инсанар абурун гуьгъуьна аваз фена. Империалист ампайри гьикьван манийвалнатIани, яракьлу гьужумар авунатIани, Урусатда - дуьньядин ругудай са паюна, зегьметар лап гзаф ацалтнатIани, гьахьтин общество, цIийи уьмуьр, государство туькIуьриз алакьнай. Фашизмдикайни хвенай. Амма душманри кIаникай кIвалах тухвана. 70-80-йисара сад-садан гуьгъуьналлаз уьлкведин кьилиз атай, чпиз чIехи тIварар, орденар къачунал машгъул хьайи кьуьзуь хахайри, гьакI КГБ-ди, армияди, МВД-ди уьлкведин хатасузвал хуьниз фикир ганач, абур архайиндиз суст хьана. ЦРУ-дини 5-колонади лагьайтIа, чпин кар акуна - чIехи Советрин Союз чукIурна.

И акьалтIай чIуру кардин нетижайрикай - вири дуьньяда къизгъинвал гьатайдакай, 90-йисарин алаш-булашдикай, и кьил а кьил авачир шулугърикай, татугайвилерикай, тараш - чапхунрикай, инсан ажуз-ужуз авуникай, санлай обществода, миллионралди инсанрин уьмуьрда, яшайишда арадал атай кьван муракаб гьаларикай, законри, къанунри кIвалах хъийин тийиз, колхоз-совхоз, фабрика-завод чукIурна, инсанар гъарикIаруникай, чалпачухрикай, пулуникай шагь хьуникай, пул, къуллугъ, гьукум патал, депутат хьун патал ягъиз - кьиникьрикай, сада масадан бизнес, пул, девлет къакъудунин "женгерикай" (ва икI мад) я цIийи роман.

Ана къейднавайвал, М.Горбачева вичин а кьил авачир лагълагъралди, "цIийикIа туькIуьр хъувун", "азадвал", "авайвал лугьун", "демократия"... лугьудай къалп, тапан лозунгралди, пичIи эвер гунралди халкь ахварик кутуна, алдатмишна, уьлкведин садвилин бинеяр бушарна, ам чукIурдай шартIар яратмишна. Гьа ихьтин гьарай-эвердик, чархифелекдик гзафбурун кьилер, мефтIер элкъуьрна, халкьдиз вуч хъийидатIа чиз амукьнач. Советрин девирдин хьтин тербия агакь тийизвай, хъсан чешне таквазмай гзаф жегьил-жаванар чпин кIеретIар, дестеяр тешкилнавай лутуйрин, къучийрин таъсирдик регьятдаказ акатна, тахсиркарвилер авунин рекьера гьатна. Нетижада еке пулар патал ягъунар, кьиникьар, дустагъриз аватун...

Къалп, къиргъин уьмуьрдин шартIара, тахсир вичинди тушиз, жавабдин гьерекатар авуниз вагьшийри - къанлу душманри мажбурай, нетижада дустагъдиз аватна, ана 8 йис акъудай, анай аххъаяйла, общественодиз менфятлу инсан хъхьунин рекьера ацалтай кьван цацар, четинвилер, гьахъсузвилер алудзавай кьилин игит, кар алакьдай, викIегь, уьтквем жегьил Шагьан (Шагьведедан) жанлу къамат яратмишнава романда. Советрин девирда тербияламиш хьанвай, хуьре-кIвале

гьуьрмет авай дуьз хизандай тир жегьил, законрилай - къанунрилай кам яна, еке пуларин иеси хьун патал чIуру крар ийидай чкадал гьикI атанатIа, гьакIни адахъ галаз алакъалу инсанрин кьилелни гьихьтин мусибатар атанатIа, къалурнава эсерда.

Вири халкьдин пай квай девлетар тарашун, къакъудун, хуьрер барбатIун, ягь-намус маса гун, законриз-къанунриз, гьахълувилиз кIур гун, миллионралди жергедин инсанар кIевера, кесибвиле тун, кьве чин алайбур вилик жергейра гьатун - ингье Горбачеванни Ельцинан ва абурун гъилибанрин халкьдиз акси, фендигар сиясатдин, крарин "емишар". "Пул, пул, пул... Вири женгер гьам патал тир", - кхьенва ктабда (84-чин). Ам патал гьатта дустарни бягьсериз экъечIзава, сад-садаз душманар жезва. СДК-дин муьгъ "къизилдиндаз" элкъвезва. Сергьятдикай, таможнядикай бязибуруз халкь алаждай, миллиардар къазанмишдай "кьеж квай" чка жезва - аламатдин девирдин шикил устадвилелди чIугунва авторди.

Халкьарин милли гьерекатрин, митингрин, куьлуь-куьлуь бунтарин, терактрин, тарашунрин, чапхунунрин девирдин алчах, мердимазар, азгъун суфат игитрин жуьреба-жуьре крарай, гьерекатрай, уьмуьрдив ва государстводин къанунрив, умуми яржарив эгечIзавай тегьердилай къалурзава. Эгер садбур регьятдиз гьа алчах, ягьсуз девирдин гьахъсуз, угъраш гьалариз муьтIуьгъ жезватIа, масадбуру, инсанвилин, намусдин ерияр вине хвена, къени крар ийизва. Чпин гьар йикъан крарал ди гьалалдин, гьахълу ва михьи рехъ виридалайни хъсанди, барка гъидайди тирди тестикьарзава.

Дустагъдай аххъайнавай Шагь вич вичив рахазва, ада гьайиф чIугвазва: "Эхь, дах, зи камаллу, намуслу, регьимлу дах, вун гьахълу тир, чIуру крарин иесидин эхир пехир жезвайди я... Агь, уьмуьр кьулухъди элкъуьриз хъжедайди тиртIа, гьикьван хъсан тир… Низ герек авайди тир гьа бизнесар, пулар, кIеретIар, гьуьжетар, бягьсер? Вуч патал?..

Амма вири тIимил акуна. Гьукумдин кьилиз атай алчахри халкьдин вилик ачухай чапхунунин, тарашунин, къакъудунин, алдатмишунин сиясатдин таъсирдик кутуна, жувни, вири крарни, йисаралди бубайри къазанмишай гьуьрметарни, намуслу тIвararни барбатIна, чиркерик кутуна. Зун хьтин алчахди. Кьисас вахчуда лугьуз. Куьнни кьий, бизнесни, пуларни кьий талгьана, вири гьа нефс ацIун тийидай аждагьанрив вахкун тавуна,

вун бягьсиниз экъечIна… Эхир пехир хьана… Дах, имидин хва, вахан гъуьл, иранстха яна кьена. Зунни дустагъдиз чуькьвена. Закай гьей - гавур авуна, багърийризни зун душмандиз элкъвена..." (121-чин)… Къучийрин, къачагърин, башибузукьрин девир…

Халкь алдатмишунин месэлайрикай сад яз, счетчикрин делилриз килигна, ишлемишай газдин гьакъи вацра-вацра гузватIани, гуя "компьютерди гьакI къалурзава" лугьуз, инсанрал агъзурралди буржар илитIуникайни раханва романда. Халкь алдатмишун акьалтIай алчах кар я. Шагь и месэлани гьялиз алахънава.

Авторди къейднавайвал, уьмуьрда инсан гуьзлемишни тавур хъутIалра, цIаяра-яцIара гьатзава, адан кьилел ажайиб дуьшуьшар къвезва. ВикIегь, къастунал кIеви, къанажагълу кас а хъутIалрай гена экъечIзава ва ада вич дуьзгуьн инсан тирди успатзава. Ктабдин кьилин игит Шагь (Абдулкъадир муаллимдин хва) гьа ихьтинбурукай я. Амма гьа са вахтунда девирдин ажайиб къекъуьнрал къанунсузвилерин, адалатсузвилерин "регьверик" гьикьванбурун уьмуьрар, чанар, кьисметар руг авуна!

Романда чIуру уламра гьатнавайдаз куьмекдиз къвезвай, дуьз меслятар, рекьер къалурзавай Алисманан, камаллу насигьатчи Абдулкъадир муаллимдин, гьакIни гьахънибатIул чириз алакьдай, вири крарин гъавурда хъсандиз авай, къанун сифте чкадал эцигзавай, дуьзвилин терез гвай адвокат Къафарован ва масабурун къаматарни кIелзавайдан фикир желбдайбур хьанва.

Эсерда тайин чка кьунвай дишегьлийрин (дидеяр - Гьабибат, Светлана, Мария, хизанриз ва кIанивилиз вафалу юлдашрин, кайваний-рин -Багьаят, Людмила, Мапери) къаматарни таъсирлубур, рикIел аламукьдайбур хьанва.

"Чан алай камаллу инсанди вичин руьгъда, рикIе, ивида вич яшамиш жезвай обществодин уьмуьр твада; а обществодин тIалар - квалар, азабар вичинбур яз гьиссда; жемият сагъ ятIа, инсанни сагъ-саламат, хушбахт я…" - кхьенай чIехи критик В.Белинскийди. Советрин властдин йисарин уьмуьрни, 90-йисарилай инихъ девирдин (перестройкадин, прихватизациядин, тарашунрин, гьахъсузвилерин) вири "лезетлувилерни" акунвай журналистдивай, писателдивай и татугайвилерилай кам яна, элясна физ хьанач, вири халкьди негьзавай угъраш крарикай галайгалайвал кхьена. Амма им документальный эсер туш, художественный шей я, вахтуникай, девирдикай, вакъиайрикай, уьлквединни халкьдин кьилел атай къарсатмишвилерикай кхьенвай. Малум тирвал, 90-йисара, гуьгъуьнлайни фикирдизни гъун тавур хьтин жуьреба-жуьре къекъуьнар, элкъуьнар тIимил хьанвач. А къекъуьнрал уьлкведин халкьарин, миллионралди инсанрин кьисметриз кIур гана. ЧIехи уьлкведин еке девлетар вири нефс ахцIун тийизмайбурун гъиле гьатна. Гегьенш веревирдер авуниз ем гузвайбур виридалайни хъсан ктабар я лугьуда. "Кьисметдин къекъуьнрал" романдини гьахьтин ем гузва чаз, яни кIелзавайди дерин фикирар авуниз мажбурзава.

Роман туькIуьрнавай тегьердикайни кьве гаф. Ктабдин сифте ругуд чина шаир Ш.Шабатова Н.Ибрагьимован уьмуьрдин, яратмишунрин майданрикай, гележегдин планрикай кхьенва. Роман кьве паюникай ибарат я. Эхирдай эпилог ганва. **"Ватандиз рехъ"** сифте паюна кIелзавайдан фикир ихьтин кьилери желбзава: *"Уьмуьрдин хъутIалар", "Несилар, кьисметар", "Базарар- азарар", "Къанлу девир", "Азадвилин пар".* Кьвед лагьай пай - **"Хайи чилин къужахда"** - кIуьд кьиликай ибарат я: *"Багърияр", "Рекье", "РикIиз чими муг", "Хъсанвилиз - хъсанвал", "Яшайишдин кьуьруькар", "Уьмуьрдин дадлувал ва ажайибвал", "Хуш, нахуш легьзеяр", "Кьисасчи", "Муштулухар".* ИкI кьилер гуни, туькIуьруни 320 чиникай ибарат ктаб кIелун регьятарзава.

Чун вичикай рахазвай алаш-булашдин девирдикай куьруь хьтин кхьинар, бязи макъалаяр аватIани, я урус, я маса халкьарин литературайра уьлкведиз, инсанриз 90-йисарилай инихъ кьунвай инадрикай икьван чIавалди кьил-кьилеллаз кхьенвай еке эсер зал (белки, зун ягъалмиш я жеди) гьелелиг гьалтнавач. Гьавиляй **"Кьисметдин къекъуьнрал"** роман майдандиз акъуднавай автордиз аферин къвезва.

Къейд ийин хьи, неинки и гъилевай, гьакI 90-йисарилай инихъ акъатнавай хейлин ктабрани орфографиядинни пунктуациядин гзаф гъалатIриз рехъ ганва. Гафунин кьатI са цIарцIяй муькуьдаз хкунин къайдайрални амалзавач, гьатта гафунин са гьарф я тазва, я гуьгъуьнин цIарцIиз хкизва. Идалайни гъейри, ктабдин 298-чинин текст авач, адан чкадал мад 228-чин ва гьана авай текст тикрарнава.

* * *

Юбилейдин вилик писателди ватанэгьлийриз **"Алемдин чарх"** тIвар алай ширрин кIватIални теклифзава. Са шумуд паюникай ибарат тир ана гьатнавай шиирар авторди вичиз акур ва таъсир авур крарикай, вакъиайрикай, инсанрин гьерекатрикай, лайихлувилерикай, яшайишдин ва девирдин синихрикай, татугайвилерикай, цурувилерикай, инсандиз Аллагьдин патай багъишзавай гуьзел гьиссерикай сад тир кIанивиликай теснифнавайбур я.

КIватIал вад разделдиз пай хьанва. **"Чи вил ава берекатда" "Девирдин синихар"** паяра инсанрин умудрикай, мурадрикай ва абур ажугъдал гъизвай яшайишдин са бязи месэлайрикай, куьтягь тежезвай дердийрикай кхьенвай шиирар гьатнава. **"Зи хайи чил - гьиссерин макан"** пай ватанпересвилин, хайи макандихъ авай кIанивилин эрзиман къалурзавай эсеррикай ибарат я. **"Тебрикар, алхишар"** разделдай чи баркаллу ватанэгьлийриз теснифнавай бахш-бендер кIелиз жеда. **"Вун хъуьрена, ацIай варз хьиз"** пай кьве инсандин рикIе хабар авазни, хабарсуздаказни битмиш жезвай кIанивилин гьиссерикай теснифнавай шиирри кьунва.

Яратмишунин рекье цIийи агалкьунар ва юбилейни мубарак авуналди, чаз Нариман Меликовичахъ мягькем сагъламвал, хизанда хушбахтлувал хьана, адан гъиликай мад ва мадни кIелзавайбур шадардай эсерар хкатна кIанзава.

Ваз вуч ава? Заз вуч ава?..

Нариман ИБРАГЬИМОВ

ЦIийи йис алукьзавай. Перидин гуьгъуьлар къумбар тушир. Итимди вири хизандин вилик, “цIийи йисалай мад эрекь хъвадач” лагьана, туба авунвай. Кьинер ада виликдайни кьурди тир, амма гаф хуьз алакьайди туш. Периди фикирзавай: туба авуна, адаз Аллагьдихъайни кичIе жеда. Адаз гьа икI хьана кIанзавай, гъуьл ичкидилай аслу тежедайвал, кIвализ зиян хкат тийидайвал.

Декабрдин эхир тир. Перидини Салигьа ЦIийи йисан суварин суфра патал къачудай шейэрин сиягь туькIуьрзавай. Эхирдал атайла, гъуьлуь сиягь папав вугана. Ам кIелайла, Перидай гьарай акъатна.

- Я балаяр бахтлу хьайи кас, вун вуч я, хибри хьанвани? ЯщукI эрекьар вучтинбур я? Вуч я, вири хъвана, эхирзаман ийиз кIанзавани?

- Са эхирзаманни авайди туш, къари. Хибрини зун хьанвач. Зун яргъал йисара а зегьримардихъ галаз дуст тир. Гила адахъ галаз михьиз чара хьун чуьхуьдачни?

- Са ящукI-кI эрекьралди?

- Абур са заз туш эхир, я къари чан. Бес мугьманар, язнаяр, къавумар къведай…

- Вичиз вуж кIандатIани атурай. Анжах са путулка…

- Атайбуру айибда эхир…

- АвуртIа, ийида ман, заз вуч ава?

* * *

Са нивай ятIани Гьаруназ ван хьанай: “Эгер мукьвадакай, дустуникай, къуншидикай душман кьаз кIанзаватIа, адав бурж гице”. Гьелбетда, Гьаруна и гафар са артух кваз кьуначир. Анжах кьилел гьа ихьтин дуьшуьш атайла, адан рикIел камаллу гафар хтанай.

Дуст Седри бурж кIанз атайла, Гьаруна адав яхцIурни цIуд агъзур манат вуганай. Седридини, “са вацралай вахкуда” лагьана, хиве кьунай. Бурж вугун тийидай делил авачир. Дустунин патай ламатIвилер акунвайди тушир. Виликдай къачур буржарни ада вахканай. Амма и сеферда дустуни кьуьруькар акъудиз гатIунна. Бурж къачурдалай инихъ са йис алатзавай. Папан патай гъуьнтI гзаф хьайила, Гьарун мад Седридин патав фена. Ам акунмазди, Седридин чин чIур хьана. Ахпа ам хъуьрез акъвазна.

- О, я паб, я руш, тамаш кван-е, вуж атанватIа! Зи дуст Гьарун атанва!.. Фад-фад са чаяр гъваш чаз, мадни тамаш анра вуч затI-матI аватIа...

- Пара сагърай , дуст, заз кIани затIни авач, анжах буржуна къачур пул вахце.

- Валлагь, чан дуст, вахъай заз лап утанмиш я, вав вахкуда лагьана, пул кIватIзавайди тир. Амма и ламра, ламран хцин руша, зазни хабар авачиз, адахъ спальня къачуна.

- Ам квез мубаракрай, ви багьнайрикайни, кьел квачир гафарикайни зун туьтуьнихъ кьван ацIанва. Бесрай, дуст. Пул вахце.

- Са тIимил эх хъия, чан дуст…

- Эхдай вахтар амач, дуст, хкваш пул...

- Валлагь, авач, биллагь, авач. АвайтIа, за вун, зи дуст, инжиклу ийидайни?

- ГьакI яни? Лап хъсан. Вуна пул вахкун тавунмаз, зун инай хъфидач.

- Вуч?

- Эхь, квехъ галаз яшамиш жеда.

- Чахъ гьахьтин шартIар авани, я дуст?

- Заз вуч ава?

- Кьве кIвал я инал алайди, сада аялар, сада чун...

- Заз вуч ава?

Гьа и арада муькуь кIваляй папан сес акъатда: “Вахкана ахлудур! Ахлудур жувалай! Ахьтин чин алай затIарай вуч хьайитIани акъатдайди я”.

* * *

КIани рушан гуьруьшдиз тади ийизвай Камилан кIвачер цавайцавай физвай. Пара шандакьар гвайди тир руш. Мукьвал-мукьвал туьш жезвайтIани, сада-садаз ширин гафар, гагь-гагь теменар багъишзавайтIани, руша гада лап метIерал акъваздай чкадал гъанвай. Мехъерикай ихтилат куднамазди, руш, вацра яд гайи буран хьиз, дакIвадай. Ам я рахан хъийидачир, я ада чин ачухдачир. Вучиз икI ятIа, Камилан кьил акъатзавачир. Хабар кьурлани, руша кьуру багьнаяр акъудзавай. Эхир са юкъуз адай вилив хуьзвай гафар акъатна:

- ЦIийи йисан йифиз за ваз жаваб гуда...

Пагь, акъатна хьи жегьилдин рикI и югъ алукьдалди. Камил са кIунчI цуькверни гваз кIанидан гуьруьшдиз фена.

- Гьун, зи кIаниди, - рахана Камил ашкъилу яз, - шадар ая чун кьведни. Лагь чи мехъердай югъ.

- Мехъердай югъ?

- Эхь, эхь, зи ширинди. Чи кIанивилин гьакъикъивал тестикьардай югъ.

- За ваз мехъерикай ваъ, гудай жавабдикай лагьайди тир.

- Хьурай ман, лагь ви жаваб. ТахьайтIа, ам масад яни?

- Ваъ, ваъ.

- Бес ваз вуч лугьуз кIанзавайди тир?

- Заз ви пишкешар ва вун хушвиликай…

- Вуч-ч?

- ЯтIа, хъсан, зун гьа гьадан патав фида.

- Вуж я ам?

- Вуж ятIани, ам заз я. Ваз вуч ава?

- Камил-л…

- Ун.

- Бес зун? Вун галачиз зун гьакI амукьдачни?

- АмукьайтIа, амукьда ман. Заз вуч ава?

* * *

- Алидар! Я Алидар!

- Гьа-ай, вуж я?

- Зун я, ви къунши, эвичI гьенел.

- Исятда, исятда, - Алидар, рахаз-рахаз, папаз са гьихьтин ятIани тапшуругъ гуз, эвичIна. - ГьикI хьанва, дуст кас?

- Зи кIек амач.

- АмачтIа, амач ман. Заз вуч ава?

- На а ви ягьанатар мийир закай. Гьа ваз такIан, гьа вуна экъуьгъзавай кIек тухванва. Амайбурук тIубни кянавач.

- Ай ви бубадиз рагьмет, заз ихьтин хъсан хабар гъайи. Ихьтин муштулухдай за вун исятда илифарда…

- Алидар, зи япар денг ийимир, кIек хкваш.

- Вуч? Види рикIивай яни? На зун тахсирлу ийизвани? Вач, атIа гьаятдай кьвед кьуна, хутах жуваз. Къуншияр хьиз, зунни адан векъи сесерикай икрагь хьанвайтIани, зун кIек чуьнуьхдайбурукай туш, къунши.

- Бес ам вуж хьуй?

- Заз вуч чида? За ваз шумудра лагьанай, ая адакай са хинкIар. Ван атанач ваз.

- За ам тукIвазвачир, вучиз лагьайтIа ада верчерив еке какаяр хаз тазвай. Ахьтин кIек тухвайдан кIвал уьцIуьрай. Гьа кIекрен кIараб туьтуьхда акIана, гиликьрай вич. Яда, Алидар, вун гьиниз хъфизва?

- КIвализ?

- Бес зи кIек?

- Ви кIекрекай заз вуч ава. Давамар хъия жуван къаргъишар.

* * *

- Валлагь, кье-е, вун Аллагьди гайи кас я, ахьтин свас гьалтнавай, рикIин мурад хьтин,- тарифзава Серфината къуншидин сусан.

- Види квелди пис я кьван, я Серфинат, беневша цуьк хьтин, мегьни марал хьтин…

- Вучзава за адан гуьзелвиликай, вич мурдардин мез, азгъундин рикI авайди хьайила? Свас ятIа, види я, пIузаррал гьамиша хъвер алай, гъиле кар ргазвай, кIвачера звар авай…

- Я Серфинат, язва зи свас гьахьтинди. Ваз вуч ава? На жувандан къайгъу чIугу.

* * *

- Я кьин тур Гьалимат, ви итимдикайни бизмесен хьанвани?

- Бизмесен ваъ кьеди, бизсмен. Зи итим нелай усал я кьван. Вучиз адакай жедач?

- Хьурай гьа ваз кIанивал, бизсмен хьурай. Бес и зи япалух гилани вучиз ахварик кумайди я?

- Япалух вучиз? Совхоздин рикIни жигер.

- Нани лагьана гьа, рикIни жигер. Пар чIугвазвай лам я лагь мун.

- Вучиз на акI лугьузва, чамма-а, вижевай зегьметчи я. Шумуд тонн ичер, ципицIар, техил хкана кIвализ ада?

- Пагь бабай, куь вилер гьамиша чал алайди я хьи. Гъурай ман. Квез вуч ава?

* * *

- Паб, я па-аб, вач, атIа ламран хва Гьамидаз лагь, вичи вич къуншивилелди тухурай. Гьар сеферда вичин салаз яд гайила, чи сални цив ацIурзава, вири майваяр тахьай мисалзава.

- Вуч лугьуда за адаз?

- Вичин барбатI хьайи яд физвай хуьлер цементироватрай.

- Вун тефена, на адан патав зун вучиз ракъурзавайди я, я итим?

- Зун фейитIа, ахмакь затI, адан келлеяр чкIида.

- ЧкIайтIа, чкIида ман. Заз вуч ава?

* * *

- Яда, Къенбер, къала садра инал ша кван,- эверзава чIехи бубади хтулдиз.

- Вуч хьана е-е? - наразивал кваз хабар кьазва хтулди.

- Са затIни, анжах зи патав ша, лугьудай са гаф ава.

- Заз гьанлайни ви ван къвезва, буба.

- Я гавурдин велед, вун вуч лагьана хьанвайди я, заз вун герекзава эхир.

- АватIа, ава ман. Заз вуч ава?

* * *

- Я Магьамад, а ви ламран хцин етимди Сефербеган лам гатазва, лам. Адаз са гьарай це тIун.

- Гатурай ман, вакIан хва. Ваз вуч ава?

* * *

- Я рыш-ш, Афизат, къала инихъ килиг кван садра.

- Гьун-н, вуч хьанва?

- Вун заз виш кака буржлу я.

- Вуч-ч? Виш-ш кака? Гьи заманда? Какаяр на завай тухуз хьайила, зун ваз буржлуни я ман?

- Эхь ва мадни эхь, вун заз буржлу я, фендигар затI. Чи верчери какаяр куь мукара хазвайдакай заз гила чир хьана.

- ХазватIа, хазва ман. Заз вуч ава? Аявал ая жуван верчерин.

* * *

- Я Загьир, я хизан сагъ хьайи кас, валлагь, зи кьил акъатзавач, зун аламат хьана ама.

- Квел эхир?

- Яда, за ваз квел лугьун, и чи багъларал. На ви багъдиз яд гудайла, зани гузва, пунариз пер ядайла, пер язава, дарманар хъичирдайла, гьа карни ийизва. Амма вибуру гьамиша бегьер гузва, зи тарар лагьайтIа, чуплах жезва.

- АватIа, ава ман. Заз вуч ава? Багъдихъ гелкъуьнин маса шартIарни, кьетIенвилерни авайди я, къунши.

* * *

Каникулрин вахтунда хуьруьз хъфизвай Мерзият автобусда авай са гададин вичиз килигуни гьелекнавай. Дербентдиз ахгакьайла, руш кIани-такIан къачуз, автостанциядал эвичIна. Гадани адан гуьгъуьниз фена.

- Я руш, акъваз ман-н, заз вахъ галаз рахаз кIанзава,- сес акъудна гададиз.

- Квекай? - жузуна руша.

- Анжах вакай. Вун акунмазди, заз бегенмиш хьана. Вун хьтин иер руш зал мад гьалтайди туш.

- Ваз вуч ава?

- Вун мад ахкун тавуртIа, зи рикI акъатда.

- АкъатайтIа, акъатда ман. Заз вуч ава?

* * *

Хиби базарда къекъвезва.

- Я вах, ви уьндуьшка квяй я?

- Кьве агъзур манатдай.

- Я инсаф атIайбур, куьне гафчIал саднавани? Нивай хабар кьуртIани, кьвед-пуд агъзур манатдай лугьузва. Заз са агъзуравайди кIанзава эхир.

- Са агъзурахъ жуваз и къаз къачу.

- Къаз ви хапIадикай хкатуй, регьимсузар. Бес ихьтинди базар жедани? РикIиз кьей вах, минет я ваз, ужуз це мана, яргъал вилаятрин емишар аку, мангаяр, ананасар, кивияр гьабур къачун хьана, пул тIимил гума. Папани уьндуьшка гвачиз хквемир лагьанвайди я.

- Папар-мапар заз чидач, ихьтин уьндуьшкаяр ужузариз жедайди туш.

- Бес за вучда? Зун а паб лугьудай залумди кIвале тун тавунни мумкин я.

- Тун тавуртIа, тадач ман. Заз вуч ава?

* * *

- Шагьсенем-м! Я Шагьсенем-м-м!

- Гьай. Вуж я?

- КIаник эвичI. Фад, тади ая, итимар кикIизва.

- КукIурай ман, баят хьайибур. Заз вуч ава?- Шагьсенем варарай экъечIда.

- КикIизвайди ви итимни атIа явакьан Амрагьан пияниска ЛаматI я.

- Ваз вуч ава? КикIизватIа, кьирай сада-сад. Пиянискаяр-р-р…

* * *

- Я рыш Самира, я рыш-ш,- эверзава са тIимил тади кваз физвай дишегьлидин гуьгъуьниз Фаридади

Самира акъваззава ва кьулухъ элкъвезва.

- Я кье, подружкаярни кваз такьаз, на гьиниз тади ийизва?

- Поликлиникадиз. Анай зенг авунвай. На заз багъишламиша, зун, санихъни килиг тийиз, физвай. Аялар кьилди кIвале тунва.

- Вуч хьанвайди я?

- Ахьтин са затIни. Прививка ийиз ша лагьанва.

- Прививка? Я кье, вун вуч я, кIамаш яни? Акьуллу садани вакцина язавайди туш. Вуна инетда (интернетда) авай кьван хабарар кIелзавайди тушни? Абур дуьньядин кьиле авайбурун кьуьруькар я. Халкьарин са пай рекьизвай, амукьай пайни чпин лукIариз элкъуьриз кIанзавай.

- Чан Фарида, гила вуна лап ахмакь гафар лугьузва, гьа инетдихъ агъазвай. Абур вири къаркъар я. Вири дуьньядин халкьари прививкаяр ийизва…

- Тапарар я, вун хьтинбур алдатмишзавайди я. Герек авайди туш а прививкаяр. Пис жеда ваз.

- Хьурай заз пис. Ваз вуч ава? За зунни, жуван хизанни хуьда. На, кье, жуваз а къалп хабаррихъ агъадайбур жагъура. Де сагърай, зун фена.

Къурагърин 1-нумрадин юкьван школадин -110 йис

Абдулла СЕМЕДОВ

ЯхцIурни цIуд йисалай виниз девирда зи уьмуьр Къурагърин 1-нумрадин школадихъ галаз сих алакъада ава. Алатай асирдин 70-йисуз заз сифте яз и школада кIелун кьисмет хьана. Анай зун жуван кIелунар давамариз фена. Гуьгъуьнлай, газетдин жавабдар работник яз, за и школадин ва муаллимрин баркаллу кIвалахрикай тарифдин макъалаяр кхьена. А вахтара школадин кьиле хьайи ва жуваз тарсар гайи муаллимар тир Къурбанов Мегьамедэмин АбдулнатIифовича ва Гьалимат Жалаловна Рамазановади газетдиз таъсирлу макъалаяр кхьин патал заз гьар са карда куьмекар гудай.

Къе зи къаршидал акьалтзавай несилдиз чирвилер ва тербия гунин карда галатун тийижиз зегьмет чIугвазвай ва гьакI и рекьяй лайихлу тIварар къачунвай муаллимар хьун дуьшуьшдин кар туш.

Винидихъ за Рамазанова Гьалимат Жалаловнадин (рагьмет хьуй вичиз) тIвар кьунай. Мектебдиз сифте камар къачурдалай инихъ уьмуьрдин эхиримжи йикъалди ада школадихъ галаз алакъа хвена. Математикадай адан чирвилерин дережадикай рахун, заз чиз, артухан кар я. Гьакьван вичи хкягъай пешедиз вафалу хьайи адан къамат къе чна, ада тарс гайи аялри, еке гьуьрметдивди рикIел хкизва. Ингье, саки яхцIур йисав агакьна, адан руш Маринади багъри школада математикадин муаллим яз зегьмет чIугвазва, дидедин рехъ давамарзава. Завай, белки, Марина муалдин уьмуьрда кьетIенди хьана. Адаз "Дагъустан Республикадин лайихлу муаллим" лагьай баркаллу тIвар, гьакI маса чIехи шабагьар ганва. Хкянавай пешедиз гьакьван вафалу хьанвай Гьуьруь муаллимдихъ гележегдани еке агалкьунар хьун чи мурад я.

Вичин асул везифа кьиле тухунилай гъейри, эхиримжи цIуд йисалай виниз девирда чирвилеринни тербиядин рекьяй школадин директордин заместителвилин везифаярни кьиле тухузвай Амиргьамзаева Валентина Рамазановнадини муаллимвилин баркаллу пеше хкягъун дуьшуьшдин кар туш жеди. Жегьил муаллимриз гьар са карда куьмек гун, абурун фикир анжах аялрин чирвилерин дережа хкажунал желб авун Валентина Рамазановнади вичин кьилин везифа яз гьисабзава.

Пешедиз вафалу яз

Саки къанни цIуд йисалай виниз девирда жувахъ галаз санал къуьн-къуьне туна аялриз чирвилер ва тербия гунин карда зегьмет чIугвазвай Рагьимханова Марият муаллимдизни аферин къвезва. Са шумуд йис идалай вилик, ЧIехи Гъалибвилин суварин юкъуз райондин школьникринни жегьилрин патай Марият муаллимдиз гаф гайила, трибунадихъай ада, гъиле чарни къелем авачиз, кIватI хьанвай халкьдин фикир вичел желбдайвал, Ватандин ЧIехи дяведа душманди советрин халкьдиз авур кьван зулумрикай, душмандин бомбайрини женгинин техникади барбатIай шегьеррикайни хуьрерикай, дяведин иллаки эвел кьиляй бегьемвилелди яракьламиш тахьанвай аскерар душмандин хура уьтквемдаказ акъвазайлимдин зегьметдиз лазим тир къимет гуз жедач жеди. И кIвалах чаз ада тарс гузвай аялрин чирвилерин дережадай ачухдаказ аквазва. Адан рикIин михьивили, чинин ачухвили, масадахъ рикI куни, адаз вичивай жедай кьван гьуьрмет авуни ва дагъви дишегьлидин намусдиз хас маса лишанри адан уьмуьр гуьрчегарзава. Заз гележегдани Марина муаллимдихъ яргъал йисарин сагълам уьмуьр ва зегьметда агалкьунар хьана кIанзава.

Ингье эхиримжи къанни цIуд йисалай виниз девирда за хайи школадин гьакьван хъсан коллективдин арада зегьмет чIугвазва, акьалтзавай несил патал жуван чирвилерни къуватар жумартвилелди серфзава. Ихьтин коллективдин арада кIвалахун, иллаки акьалтзавай несилдиз чирвилер ва тербия гун за жуван чIехи бахт яз гьисабзава.

Алай кIелунин йисуз чи школади вичин 110 йис тамам хьун къейдда - са асирдилай гзаф вахт. И йисара школадай уьмуьрдин чIехи рекьиз гзаф жегьилри камар къачуна. ЦIудралди жегьилар къизилдин ва гимишдин медалриз лайихлу хьана. Абурун жергеда жуьреба-жуьре йисара школа акьалтIарай ва гележегда кIелунар вузра давамарай Муслимова Раисат, Гьасанов Гьасан, Исакьов Исакь, Маллаева Альбина, Бабаев Имам, Мисриев Фарид ва хейлин маса гадаяр ва рушар ава. Къе чи школадин педколлективди абурун баркаллу крарал дамахзава.

Илимдин чIехи кукIушриз хкаж хьайи чи выпускникрин кьадарни тIимил туш. Инал абурун баркаллу тIварар кьун кутугнава. Назаралиев Мегьамед-Шафи, Оружев Идрис, Саидов Тажидин, гьакI хейлин масабурни республикада, гьакI адалай къецени машгьур хьанва. Илимдин рекье чIехи тIварар къачунвай абур чи школадин дамах я. Хейлин жегьилри чпин уьмуьр Ватандин сергьятар хуьниз бахшнава.

Эхиримжи цIуд йисалай виниз девирда школадин кьиле гьа и мектебда физикадин муаллим яз кIвалахай Мисриев Гьамид муаллим ава. Адан алахъунар себеб яз, ина чпихъ вири рекьерай бажарагъ авай муаллимрин хъсан коллективни арадал атанва лагьайтIа, зун ягъалмиш туш.

Къанни цIуд йисалай виниз девирда жувахъ галаз санал зегьмет чIугвазвай Фаталиева Зинаидадин ва Будаева Нафисат муаллимдин зегьметдин рехъни гьа и школада башламиш хьана. Алай вахтундани абур хкянавай пешедиз вафалу я. Гьам школадин педколлективдин, гьам чпи тарс гузвай аялрин патай абуру чIехи гьуьрмет къазанмишнава.

КIвалахдин юлдашриз за рикIин сидкьидай муаллимдин югъ мубаракзава. Къуй абурухъ чандин сагъвал, хушбахтлувал хьурай! Зи мурад абурун кьилел экуь рагъни михьи цав хьун я.

Акьалтзавай несил патал

Мукаил АГЬМЕДОВ, Бут-Къазмайрин юкьван мектебдин муаллим

Акьалтзавай несилдиз дерин чирвилер ва тербия гун муаллимдин пешекарвилин дережадилай, зигьин гьар са аялдин бейнидив тамамвилелди агакьариз хьунилай аслу я. Амма гьар са аялдихъ анжах вичиз хас тир кьатIунрин дуьнья авайвиляй илимдин, ахлакьдин сирер, гьа са жуьредин къайдайрикай менфят къачуна, аялдин бейнидив агакьариз хьун мумкин кар туш. Муаллим театрдин сегьнедал къугъвазвай актердиз ухшар хьун лазим я. Муаллимдилай сифте нубатда жува гузвай предмет аялриз кIанариз, абур тарсунал желб ийиз алакьна кIанда. И кар анжах муаллимдин устадвилелай, методикадин жуьреба-жуьре къайдайрикай менфят къачунилай, датIана жуван винел кIвалахунилай, аялрин бейнидив кIвалах ийиз тунилай аслу я. Эгер икI тахьайтIа, хъсан нетижаяр арадиз гъиз жедач.

Республикадин вири шегьерра, районра хьиз, Мегьарамдхуьруьн райондин образованидин идарадин хилени муаллимриз куьмекун патал методикадин кабинет кардик ква. Кьиле Пирмегьамедов Исмаил муаллим аваз, цIуругуд касдикай ибарат тир и гъвечIи коллективди райондин мектебра кIвалахзавай муаллимриз чпелай алакьдай вири жуьредин куьмекар гузва. Гьар йисуз районда кьиле тухузвай "Йисан муаллим" конкурсдин гъалибчиди Дагъустандин Кьиблепатан зонада муаллимрин арада 1-чка кьун дуьшуьшдин кар туш. Алатай кIелунин йисуз и райондин Киркарин мектебдин ингилис чIалан муаллим Мегьамедалиева Залинади республикада кьиле фейи "Йисан муаллим" конкурсда 3-чка кьуна. Чна гьар йисуз, са шумуд зонадиз пайна, райондин мектебра кIелзавай аялрин арада "Брейн-ринг" агалкьунралди кьиле тухузва. Сад, кьвед ва пуд лагьай чкаяр кьур мектебрин аялар савкьатралди, шабагьралди руьгьламишзава. Райондин методкабинетдин кьилин везифайрикай сад муаллимрин чирвал хкажун патал вахт-вахтунда абурДагъустандин образование вилик тухудай институтдиз (ДИРО) рекье тун я. И кардай абуру чпин план гьар йисуз 100 процентдин тамамарзава. Муаллимри тарсар гунин ери ахтармишун методкабинетдин везифайрикай сад я. Алатай кьве йисан къене райондин цIикьвед мектебда математикадин тарсар гунин кIвалах ахтармишна, авай кимивилер, кIвалах хъсанаруниз талукь меслятар, рекьер къалурна. Тарсар гунин кIвалах зайифдаказ тешкилнавай мектебра муаллимриз методикадин рекьяй куьмекар гузва. Рухсатрин вахтунда муаллимри чкайрал кьиле тухузвай методюгъ райондин методкабинетдин къуллугъчийри чпин гуьзчивиликай хкудзавач, методистар мектебриз физва, меслятар, теклифар къалурзава, зайиф нетижаяр авай коллективар патал райондин методкабинетди "Дорожная карта" серенжемрин план туькIуьрнава. Хъсан тежриба мектебра раижзава. Ачух тарсар кьиле тухунин карда Ярагърин, Гъепцегьрин, Советский, Тагьирхуьруьн-Къазмайрин мектебрин коллективрин кIвалахар тариф авуниз лайихлу я. Методкабинетдин къуллугъчийри вацра садра кьилди-кьилди мектебра гьар са предметдай ачух тарсар тухун тешкилнава. Абуру мектебрин завучрихъ, тешкилатчийрихъ, социологрихъ, психологрихъ, жегьил муаллимрихъ галаз семинарар тухузва. Гьар йисуз "Лап хъсандиз кIелун", "Дидед чIалан лап хъсан кабинет", "Чан алай классика", "Учитель - здоровье России" конкурсарни кьиле тухузва.

Виридуьньядин дидед чIаларин йикъаз талукь яз шииратдин "Руьгьдин илгьам" межлис, "Элкъвей стол" ва маса мярекатар тешкилзава.

Дидед чIалал Дагъустандин авторрин эсерар кIелунай республикада кьиле тухвай конкурсда Тагьирхуьруьн- Къазмайрин мектебда кIелзавай Ризаева Лианади "Лезги чIал" номинациядай республикада 1- чка кьуна, Фарманова Хамиладикай республикада кьиле тухвай "Чан алай классика" конкурсдин лауреат хьана.

Заз и коллективдихъ мадни еке агалкьунар хьана кIанзава.

ЦIийи ктаб

Хъсан савкьат

Мевлидин ИСМАИЛОВ,
муаллим, зегьметдин ветеран

Гъилевай йисуз "Мавел" чапханада чи машгьур публицист, шаир, таржумачи **Мердали ЖАЛИЛОВА** аялар ва жаванар патал гьазурнавай **"Акьуллу савкьат"** тIвар алай ажайиб ктаб акъуднава. Авторди ам вичин хсуси эсеррикайни маса халкьарин чIаларай лезги чIалаз элкъуьрнавай куьруь ва гьа са чIавуз гьакьван метлеблу, кIелзавайдаз таъсирдай шиирикайни гьикаяйрикай, махарикайни басняйрикай, манийрикай туькIуьрнава.

Ктаб сифте гафуникай ва кьуд паюникай ибарат я. "Сифте гафуна" авторди къейднавайвал, ктабда санал кIватIнавай эсеррихъ "тербиядинни чирвилер гунин чIехи метлеб ава". Чи чIалан мумкинвилер гъвечIибур туширди хъсандиз успатзава.

Дугъриданни, лап гьа сифте цIарарилай эгечIна, ктабдин эхирдалди (ада 160 чин ава) эсерра авторди кардик кутунвай чIалан рангламишдай такьатри, къаматри, сесерин къурулушди, эсеррин туькIуьр хьуни, гъвечIи яшарин кIелчияр хьиз, яшлубурни (диде-бубаяр, муаллимар, бахчайрин тербиячияр) чпел желбзава. Абур гьакьван хъуьтуьл, цIалцIам, фад гъавурда акьадай, сеслу чIалалди кхьенва. Де куьне яб це:

Килиг бицIи баладиз,
Гьикьван михьиз, къулайдиз
Гьазурнава савкьатар,
Садна вичин такьатар:
Дафтар -чIехи стхадиз,
Афар - чIехи бубадиз,
Рабни гъалар - бадедиз,
Хьран кьалар - дидедиз,
ЦIару бишме - халадиз,
Гъилин сят - гададиз,
Магьледавай виридаз
Калар къуьлуьн ийида!..

Шиирдай аквазвайвал, авторди неинки чIалан алем, гьакI чи милли адетарни, инсанрин хесетарни, низ вуч артух хас ятIа, нин гьгьуьл гьикI ачухдатIа, хъсандиз чизва. И чирвилер кIелзавайбурувни агакьарзава.

Ктаб санлай авторди вичин бицIи хтулдин тIварунихъай, яни гьадан кьатIунрай ва вилерай кхьенвайди тирди тестикьарзава. Винидихъ лагьанвай кьван савкьатар пайзавайди бицIек руш я, гьадаз хуш ва гьада гьазурнавай затIар...

Вичи кIвализ хкида
Тарифарни алхишар:
- Сагърай, бала, мад пара
Хьурай вахъ ви багъишар!
Маниярни, махарни,
Мед хьиз ширин гафарни
ТIимил тахьуй мецел ви!
Вирибуру дамахда
Гьузел Пери - тIварцIел ви!..

"Аламатар" паюна гьатнавай "Рагъ буба", "Ша бахчадиз", "Зи цицIибар", "Хтулрин мани", "Сифте сефер" ва маса эсерар аялрин мецелай авахьзавай "мед хьиз ширин" гафар я.

"Хъсан ксар - гужлубур!..", "Гатуз дагъда", "Чадаур" шиирра яшлу шаирди (ктабда - чIехи бубади) вичин бицIи хтулриз гьар юкъуз аялрал гьалтзавай, чеб гьакьван герек пешейрикай ва а пешейрин устадрикай (чекмечи, харат устIар, электрик, аптекарь, саларбан, хизанрин тербиячияр - чIехи буба ва баде, икI мадни) машгъулатрин тегьерда суьгьбетзава. ИкI, аялринни чIехибурун алакъайрин важиблувал, паквал вуч ятIа, хъсандиз ачухарзава.

"Гатуз дагъда", "Чадаур" шиирра чи дагъларин гьакьван ажайиб, гуьзел тIебиатдин шикилар ава. Ина секин, сугъул жедай вахт, я мумкинвални авач. Вири гьерекатда ава: цуькверни, чIижерни, булутарни, булахарни, дагъдин кьунарни, лекьерни... Абур вири гагь ракъини, гагь лацу марфари, гагь михьи чарчарри, хважамжамри нурламишзава. А нурари кIелзавайдан руьгьдани къенивилин, михьивилин, шадвилин, уьмуьрдал ашукьвилин гьиссер арадал гъизва.

"Яран манияр" кьил ганвай па-

юна гьатнавай эсеррай чаз ашкара жезва: яр алукьдай вахт хьайила, гъвечIи-чIехидан рикIерик шадвал акатда, къаяр-мекьер алатда, гатфар алукьда, тIебиатдал чан къведа. Дидеди, гъилер хъуьчIуьк кутуна ацукь тавуна, чхрадал жигетар, шарфар, шалар храдай, гибейра, сумагра нехишар, гуьлуьтра гуьлер твадай гъалар гьазурзава. "Дидедин чхра" шиирдай чаз ада ийизвай гъалари гъвечIи-чIехидак шадвал кутазвайди якъин жезва.

Пионеррин тешкилатдин 100 йис тамам хьуниз "Пионер" шиир талукьарнава. Ана пионеррин жаваб ленинчияр хьунухь тирди ачухдиз къалурнава. Ветеранри абуруз ихьтин тебрикар ийизва:

- Квез аферин! КIела.
Акьул ая дерин!

Рагъ - акунихъ, таяр-туьшерихъ галаз къугъун бицIекриз еке шадвал я. Уьмуьрда яр-дуст авайди хьиз, пад алачир, яни чарадаз писвал авуниз гьазурбурни гьалтда. Ихьтин гьиссер "Яру яц", "Даци, хъфимир", "Кьавалар" шиирикни ква.

"Бадедин махар" пай гьикаятдин эсеррикай ибарат я. Гьар сад чIехибурунни аялрин арада кьиле физвай суьгьбет, кьилин игитарни, аялри гьазурзавай гуьзел затIар хьиз, тарарни цуьквер, къушарни гъетер, кIвалин гьайванар - тIебиатдин аламатар я. "Вуч хъсан я?", "Яру кIватI", "Ахвар квахьна", "Акьуллу пехъ", "Мастан-балугъчи", "НукI" ва маса эсерар чи классикадиз ва халкьдин фольклордиз гзаф мукьва я. Абурухъ кIелзавайбуруз гьакъикъи чирвилер ва ахлакьдин тербия гунин еке метлеб ава.

Ктабда ганвай махар, вичи теснифнавайбур яз, бадедин мецелай гузва. Абур гьам къурулушдинни мана-метлебдин, гьам чIалан жигьетдайни акьалтIай къешенгбур хьанва.

"Вуч хъсан я?" махуна гъвечIи Пери чIехи жезвай хизан ёлка гьазурунив эгечIнавайдакай суьгьбет физва. Периди бубадиз ёлка гьикI гьазурдатIа меслятар гузвай. Ёлкадал эцигдай затIарни ада, вичи хкяна, бубадин вилик столдал эцигна. Ёлкадин хилерикай куьрсарнавай жуьребе- жуьре шейэрин сан-гьисаб кьун четин тир. Адан кукIва авай гъед куькIвейла, кIвал ишигълаван хьана, амма Перидин чиник дарихвал квай - ёлкадин патав Аяз Бубани адан хтул Живедхалум гвачир.

"Ви чIехи буба гьа Аяз Буба, вунни Живедхалум я", - шадарна руш бадеди.

Бейкеф хьанвай кесибрин гьалагьвал, пул авачиз, буржара гьатнавайди, шадвилерикай магьрум хьанвайди "Яру кIватI" махунай ачухдиз аквазва.

"Мастан - балугъчи" гьикаяда сад-садан кефи тахай къуншияр Мастана, балугърин цIиргъ къавукай тухуз, вичин иесидив вугуз, авур кардал аламат хьанва. Къуншияр и кардин патахъай къалмакъал жезвач, абур хъсан месляттдал къвезва.

"Гад-гату" гьикаяда Периди гайи суалриз бадеди тамам жавабар гузва: "Гад, дугъриданни, инсан туш. Вахт я, йисан са пай. Гату гатун няметер арадал гъизва: яремиш, майваяр, векь-кьал, техил..."

БицIек Пери гьамиша нукIерин, абурун балайрин къайгъуда авайди "НукI" махуна ганва.

"Аскердин катул" гьикаяда Ибреш бубади дяведай хкведайла хкай катул рекьиз-хуьлез, нехирдив, хиперив, масанриз фидайлани тухудай. Ибреш буба мергьяматлу кас тир.

"Неъ, аскердин катулдай тIуьрла, квекайни кьегьалар жеда!" - теклифдай ада виридаз...

"Таржумаяр" пай генани къуватлуди, метлеблуди хьанва. Имни а кардихъ галаз алакъалу я хьи, авторди хкянавай эсерар урусрин ва Дагъустандин халкьарин классикадай я. Абурук М.Горькийдин, М.Пришвинан, М.Зощенкодин, Б.Заходеран, В.Бианкидин, Н.Носован, Л.Толстоян, С.Маршакан, И.Крылован, ЦI.Гьамзатан, О.Батыраян ва масабурун гьикаяяр, махар, шиирар, басняяр ква. Абуру лезги чIалани, урус чIала хьиз, гьакьван эсерлудаказ ванзава. Таржумачидин устадвал екеди я...

Гьайиф чIугваз тазвайди а кар я хьи, икьван метлеблу ктаб, чи бахчайрани мектебра, библиотекайрани хизанра (диде-бубайрин гъилера) хьана кIаниди, гъвечIи тираж аваз акъуднава. Гьелбетда, хсуси такьатрихъ еке тиражар акъудиз хьунни мумкин туш. АкъудайтIани, чкайрал гьикI ахгакьарда?..

Ахьтин къайгъудар государство, гьич тахьайтIа образованидинни илимдин, культурадин министерствояр хьун лазим тир. Амма... Аялринни жегьилрин ктабрин (литературадин) къайгъуда вуж ава?..

И ктабдиз спонсорвал журмарт хва, муаллим ва шаир, лап хъсан юрист ва гьикаятчи, илимрин кандидат **Абил Абдурагьманович МЕЖИДОВА** авунва. Вичин руьгьдин девлетар мадни артух хьурай!..

Аялар патал ктабар кхьизвай ва чапдай акъудзавай ксар садрани руьгьдиз зайифбур жедач! Мердали Жалилова вичин жегьил йисара чи Самурдин ва Тагьирхуьруьн-Къазмайрин школайра кIвалахна. Ам гилани чи рикI алай дуст ва муаллим яз ама...

Азедин ЭСЕТОВ

Лезги чIалан куьмек

И ихтилат Санкт-Петербургда хьайи дуьшуьшдикай я. Пиян яз, кукIунар ийизвай чкадилай М. кьуна машинда ацукьарна, отделенидиз хутахзавай.

Са тIимил вахт алатайла, гада вич-вичел хквез башламишна. Фагьум-фикир авурла, ацукьнавай чкадилай гададай михьи лезги чIалал "Чан Аллагь, вакай са чара! Язух ша, Ваз! Зун ина дустагъда ацукьарайтIа, дидедин рикI пад жеда. Зун адаз авайавачир сад я", - гафар акъатна.

Бирдан машинди тормоз яна, ам акъвазна. Гада отделенидиз тухузвай милиционерди адавай хабар кьуна: "Вун лезги яни?"

- Эхь, чан халу, - жаваб гана, кьил агъузна, гадади.

- Къарагъ, эвичI машиндай. Ви бахтуни гъана, ахмакь. Мад ихьтин уюнбазвилер хъийимир, - лагьана, гада инал туна, милицайрин машин хъфена.

Лезги чIал! Дидед чIал! Яраб шумудаз вакай ихьтин дуьшуьшра куьмек хьанатIа!..

Халкьдин сагълугъдай

Чи республикадин меркезда са десте лезги жегьилар авай. Суварар хьайила, я тахьайтIа, маса шад мярекатра абур санал кIватI жедай. Абурухъ ихьтин вакъиайра хайи миллетдин сагълугъдай лугьудай кьилдин тостни авай. Дустари чпиз и тост сифте Махачкъалада, Ленинский райондин прокурорвиле кIвалахдайла, рагьметлу Мегьамед Оружеван сивяй ван хьайиди тестикьарзава.

Хъвадайди рюмкайра цана, хкажна, гъиле кьуна, вири кIвачел къарагъна, сада кIеви сесиналди "Сагърай лезгияр!" лагьайла, муькуьбуру, дериндай нефес къачуна, вирида хордал галаз-галаз пуд сеферда "Сагърай! Сагърай! Сагърай!" тикрарна, рюмкаяр бушарна, чпин чкайрал ахцукьдай...

"Жуван Ватан, ватанэгьлияр, дидед чIал хуьх!" эвер гунилай ачух жезва чи багъри "Лезги газетдин" гьар са нумрани.

Маса миллетдиз аксивилин фикир иник эсиллагь квач. Им жуван хайи халкьдиз кIанивал, вафалувал хуьнин лишан я...

Къвед авайни - пуд?..

Папар ава, къеневай рикIер хьтин, къизилдив барабар. Аваран паб хьайи итимдин кац гьамиша ракъиник жеда, лугьузва халкьдин мисалди. Папа итим жемятдин арада гьуьрметдин гьуьндуьрдизни акъудда.

Папар ава, итим туьтуьнихъ кьван кьарадани твадай...

Хьана-хьанач са итимни паб. Итим адетдинди тир. Я пIирни тушир, я шейтIанни.

Паб лагьайтIа, о-гь-гьо! Аллагьди хуьй вич хьтин баладивай. Вуна сад лугьуда, ада - масад. Вуна - лацуди, ада - чIулавди... Вуч лагьайтIани, вуч авуртIани, анжах гьа вичи лагьайвал, вичи авурвал гьахъ яз кьада.

Гъуьлуьз ада, ваз Аллагьди гана зун хьтинди гьалтна, амма ваз зи къадир авач. Ваз папар гьихьтинбур жедайди ятIа акунвач лугьуз, мумкинвал хьайивалди, гъуьнтI гудай.

... Садра абур къунши хуьряй хквезвайла, лап гьа кIвачин кIаникай хьиз, рекьин къерехдал алай валарай, пуррна пуд къвед къарагъна, сад-садан гуьгъуьналлаз лув гана фена.

- Гьайиф! - акъатна итимдай, - тфенг гвайтIа, пудни ядайди тир, са вижевай шурва жедайди тир кIвале.

- Им аку гьа! Вахъ вуч хьанва? Пуд гьикI ядай вуна, ана авайди кьвед хьайила?

- Я паб, вахъ вуч хьанва? Им ичIи гьуьжет я хьи... ТахьайтIа, ви вилериз аквазвачни, вуч я? Гьа чи виликай, сад-садан гуьгъуьналлаз, къарагънай эхир абур пудни.

- Ваъ, кьвед тир авайди, вуна вуч лагьайтIани...

Гьа икI, хкведай рехъди итимдивай адаз субут ийиз хьанач хьи хьанач, къветер пуд катайди.

Эхир, чара атIайла, итим гъиле лаш кьуниз мажбур хьана. Лашар акьаз-акьаз, шехьиз-шехьиз, залумдин руша вичин кьве тIуб къалурдай лугьуз, ихтилатнай итимди вичин къуншидиз...

Газет кIелдай цIийи саягъ

Ватандин ЧIехи дяведин вилик квай йисара чи къунши районда военкомвиле са дагъвиди кIвалахзавай. Адахъ вичи ийизвай кIвалахдин рекьяй ваъ, гьатта умуми савадлувални авачир. Амма вичин кеспи ада кьиле тухузвай.

Савадлувал авачиртIани, кас, лугьун-талгьун чидай, ацукьункъарагъунин гъавурда авай, гаф атай чкадал кьулухъ акъваз тийидай, халис дагъви тир.

Ихьтин инсанрин яргъал миресар Болгарияда авай Габрово хуьряй я лагьанай заз адан са юлдашди. А хуьруьнвиярни гафунин устIарар я. Атай чкадал жаваб гун патал абур жибинра къекъведайбур туш.

... И кьиса военком халу, вичин юлдашдал кьил чIугваз, КцIариз фейила хьайиди я. Аниз фин-хтун а вахтара къуншидин кIвализ фидай кьван регьятди тир. Шегьердив агакьайла, военком халуди инин паркуна ял ягъун кьетIна.

Са къулай чка жагъурна, ам тарцин серинди квай куьсридал ацукьна. Вилерал айнаярни гьалдна, ахъайна вичив гвай "Дагправда" газет, "кIелиз" гатIунна.

Алфавитдин гъавурда авачир халуди газетдин агъа пад винидихъ авуна кьунвай. Са арадилай адан вилик са жегьил гада атана, "багъишламиша, халу, вуна газет терсина кьунва", - лагьана.

- А вуна лугьузвай саягъ нивай хьайитIани кIелиз жеда, хтул. За хьиз кIелдайбур дуьньяда тек-бир я, - жаваб гана халуди...

Халкьдин камал

Мисалри вуч лугьузва?

Дуьньядин маса халкьарихъ хьиз, лезгийрихъни гзаф кьадарда мисалар ава. Абур мус ва гьи саягъда арадал атанатIа лугьун регьят кар туш. ЧIала авай, инсанри рахунра ишлемишзавай мисалрин умуми автор халкь вич я. Тажуб жедай кар туш, мана-метлебдин жигьетдай гьа са жуьредин мисалар гзаф халкьарин фольклорра дуьшуьш жезва. Ихьтин тикрар хьунар тIебии тегьерда са чIалай маса чIалаз таржума хьунихъ, халкьарин арада жезвай авсиятрихъ ва маса себебрихъ галаз алакъалу ийиз жеда.

Гьар са мисалда халкьдин камаллувал ава. "Халкьдин камал" рубрикадик кваз чна лезгийри рахунрани кхьинра ишлемишзавай бязи мисалриз баянар гуда. (Абур алим ва писатель Къурбан Акимова акъуднавай лезги халкьдин мисалрин кIватIалрай къачунва). И кардик газет кIелзавайбурувайни экечIиз жеда. Гьа са вахтунда ктабра, кIватIалра гьат тавунвай мисалар винел ахкъатунни мумкин я. Идалайни гъейри, цIийи девирда цIийи мисаларни арадал атун инкариз жедай делил туш.

Малум тирвал, мисалар къаб алай, чинебан мана квайбурни, гафба-гаф манадинбурни жеда. Фикир гайитIа, кьвед лагьайбурулай гзаф сад лагьабур ава. Мисалрикай писателрини, журналистрини чпин эсерра гегьеншдиз менфят къачузва.

1. Цин стIалди къванцяйни тIеквен акъудда. Вуч лугьузва и мисалди? Яваш-яваш, кьетIивилелди гьерекат авурла, сифтедай ваз гзаф четин акур, тIем акакь тийидайди хьиз хьайи карни кьилиз акъудиз жеда. КIанзавайди къастунал кIеви хьун ва эгечIай кар таъхир тавун я. Мисалдай чаз дурумлувал, сабурлувал ва зегьметдал рикI хьун аквазва.

2. Ксай месик иситIа жагъидач. И мисални чна мукьвал-мукьвал рахунрик кутазва. Ада кар кьилиз акъудун патал кIвалахун, зегьмет чIугун герек тирди рикIел хкизва. КIвалах тавуртIа, макьсаддив агакьдач. Зегьмет, алахъун галачиз са карни кьилиз акъатдач, са нетижани арадал къведач. КIвалах тийиз, амма чпиз еке крар кIандайбур гьалтайла, ишлемишдай мисал.

Манадин жигьетдай им урус халкьдин «зегьмет галачиз кьилел алай бапIахни хтIуниз жедач» лугьудай мисалдиз мукьва я.

Писатель Б.Гьажикъулиева вичин "Зулун пешер" эсердани ишлемишнава: *"Месик иситIа жагъида лагьайтIа, таб я".*

Чи ватанэгьлияр - гьар сана

Кьисметдилай рази я

Уьмуьр ахьтин аламатдин шей я хьи, ада инсан патал гьар юкъуз са цIийивал арадал гъизва, гзаф вахтара - гуьзлемиш тавур жуьрединбурни… Бязибур ватандивай яргъаз акъатзава, анра чпин уьмуьр лайихлувилелди, чешнелувилелди кьиле тухузва. Белоруссияда яшамиш жезвай кьепIирви **Камил Агъабалаевич АГЪАБАЛАЕВНИ** гьахьтинбурукай я.

Ам 1948-йисан 1-июндиз Кьурагь райондин КьепIиррин хуьре колхозчидин хизанда дидедиз хьана. Хуьруьн юкьван мектеб куьтягьай 1966-йисуз ам Дагъустандин гьукуматдин медицинадин институтдик экечIна. 1972-йисуз "лечебное дело" пешедай вуз акьалтIарай пешекарди са йисан муддатда Дербент райондин центральный азарханада терапиядин хиляй интернатурада чирвилер артухарна. Агалкьунралди гьукуматдин имтигьан вахкайдалай кьулухъ ам оборонадин министерстводиз рекье туна.

1973-йисан августдин вацралай Туркестандин военный округда яракьлу къуватрин жергейра аскервилин къуллугъ тамамарунив эгечIна. Камил Агъабалаевича сифтедай танкарин полкуна, гуьгуьнлай учебный медсанбатдин терапиядин отделенида начальниквиле къуллугъна.

1975-йисуз военный округдин командующийдин буйругъдин бинедаллаз ам къуллугъ давамар хъувун патал ГСВГ-диз (Группа советских войск в Германии) рекье туна. Ина К. Агъабалаева 6-гвардиядин дивизияда 1980-йисан июндалди къуллугъ кьилиз акъудна. Адалай кьулухъ Белоруссиядин военный округдани къуллугъ давамарна. Аскервиляй эхкъечIайла, Камил Агъабалаевич Минскдин областдин Слуцк шегьердин чIехибурун поликлиникадин терапиядин отделенидин заведующийвиле кIвалахал акъвазна. Гъурбатда еке гьуьрмет ва нуфуз къазанмишуналди, чи ватанэгьли 2018-йисалди шегьердин агьалийрин сагъламвилин къайгъуда хьана. Аскеррин ва шегьердин агьалийрин сагъламвилин къаравулда акъвазуниз ада вичин уьмуьрдин чIехи пай бахшна - дуьм-дуьз 46 йисуз медицинадин хиле зегьмет чIугуна.

Лайихлу пенсиядиз экъечIна, алай вахтунда Камил духтурди ял язава. Уьмуьрдин юлдаш Фаридадихъ галаз абуру хцизни рушаз тербия гана, чIехи авуна. Хва Рустама Слуцк шегьердин "Желаем здоровья" медицинадин центрада УЗИ-дин диагностикадин пешекар яз кIвалахзава, кьве хциз тербия гузва. Руш Эльмирадизни вичин хизан ава, са веледдиз тербия гузва.

Балугъар кьунал, къарникъузар кIватIунал, хтулрихъ галаз сейрдиз экъечIунал Камил духтурдин рикI ала. Хайи чиливай яргъариз акъатнаватIани, ватан, багърияр рикIелай ракъур тийизвай, алакъаяр хуьн давамарзавай ватанэгьлиди вичин кьисметдилай разивалзава. Гьина аватIани, сагърай чи ватанэгьлияр!

Квез чидани?

Туьтуькъушрикай делилар

- Туьтуькъушар инсанри вердишарнавай экзотикадин виридалайни гуьрчег къушарикай я. Абуру чпин акьулдалди инсанар тажубарзава.
- Туьтуькъушар жуьреба-жуьребур жеда. "Ара" тIвар алайди виридалайни екеди я.
- Туьтуькъушар сифте яз акур европавияр Александр Макендонскийдин (Индиядин мулкарал гьужум авур) аскерар я.
- Туьтуькъушривай жуьреба-жуьре ванер акъудиз жеда: инсандин, кIвалера ишлемишзавай приборрин ва икI мад. Ванер абуру сивин куьмекдалди акъудзава, къушариз ванцин пердеяр авач.
- "Гиацинтдин ара" тIвар алай туьтуькъуш дуьньяда виридалайни екеди яз гьисабзава. И жуьредин туьтуькъушдин бедендин яргъивал метрдив агакьунни мумкин я. Гьа са вахтунда абурун заланвал 1,5-2 килограмм жеда. И жуьредин туьтуькъушар алай вахтунда терг хьунин сергьятдив агакьнава, гьавиляй абур Яру ктабдик кутунва.
- Какаду кьилел кукIуш алай туьтуькъуш я.
- Туьтуькъушрин жуьрейрикай виридалайни акьуллуди ва фад вердиш жедайди жако я. Пешекарри тестикьарзавайвал, жакойрилай 2 агъзур гаф кьван сивяй акъудиз алакьнавай дуьшуьшар малум я.
- Туьтуькъушар яргъалди яшамиш жедай къушар я. ГъвечIи жуьреяр вини кьил 25 йисуз кьван яшамиш жезва, чIехибур - 70 йисуз. Са бязи чешмейра гьатта 100 йисуз кьван яшамиш хьунни мумкин тирди тестикьарзава.
- Виридалайни екеди туштIани, какапо виридалайни залан туьтуькъуш я. Адаз типIрен туьтуькъуш лугьузва.
- Россиядиз туьтуькъушар сифте яз XV асирда гьана.
- Асул гьисабдай абурун ем набататрин тумарикай, емишрикай, мижейрикай, гьашаратрикай ва гъвечIи гьайванрикай ибарат я.

Уьлкведа ва дуьньяда

Къуллугърал теклифна

"Сад тир Россия" партияди Госдумадин спикервиле мад сеферда Вячеслав Володин тайинар хъувун теклифнава. Идакай "Новости" РИА-ди хабар гузва.

Къейдзавайвал, сечкийрин нетижада парламентдин агъа палатада гзаф чкаяр къачунвай "Сад тир Россия" партиядихъ Госдумадин спикер хкягъун патал бес кьадар сесер ава. В.Володин Госдумадин спикервилин къуллугъдал 2016-йисуз тайинарнай.

1-октябрдиз Россиядин Президент Владимир Путина акъудай къарардал асаслу яз, Госдумадиз цIийиз хкянавай депутатрин иштираквал авай заседание 12-октябрдиз кьиле тухуда.

"Сад тир Россия" партияди Дагъустандин виликан регьбер Владимир Васильев и партиядин кьилин къуллугъдал тайинарун патал къалурнава. "ТАСС" чешмедин делилралди, адан кандидатура хатасузвилин Советдин председателдин заместитель Дмитрий Медведева теклифна. "Шак алачиз, чна ва уьлкведин президентди ихтибар ийизвай, тежриба авай инсан я", - лагьана Д. Медведева В.Васильеван гьакъиндай.

Къейдзавайвал, партиядин регьбер 7-октябрдиз хкяда.

Дарманарни духтурар кьит я

Афгъанистандин вилаятра медицинадин гзаф идараяр кIевнавайвиляй республикадин меркездин азарханаяр азарлуйрив ацIанва. Идакай "TOIOnews" чешмеди хабар гузва.

Къейдзавайвал, дарманар ва духтурар бес тежезвайвиляй медицинадин хейлин идарайри кIвалахар акъвазарнава. И кар себеб яз, гьакIни бес кьадарда къуллугъчийралди таъмин тушир Кабулдин азарханайрал артухан пар ацалтзава. Къвердавай артух жезвай азарлуйрин кьадарди гьалар мадни кIевера твазва.

ВОЗ-дин пешекарри къейдзавайвал, алай вахтунда Афгъанистанда анжах 17 медидаради тамамдиз кIвалахзава.

Тешкилатриз акси яз

Украинадин президент В. Зеленскийди Россиядин тешкилатриз акси санкцияр кардик кутунва. Сергьят эцигнавай серенжемрин гьакъиндай адан официальный сайтда къарар чапнава.

Къейдзавайвал, аксивилерихъ галаз алакъалу къарар милли хатасузвилин ва оборонадин советди (СНБО) кьабулна. Кьилди къачуртIа, Амурдин гимийрин ва Къазандин баруттдин заводриз, гьакIни Севастополда кардик квай гимийрин техникадин "Маяк" заводдиз акси яз пуд йисан муддатдин санкцияр малумарнава.

Чпин аксивилер къалурун патал Украинадин терефди июндизни Россиядин цIудралди банкар санкцийрик кутунай.

Меслятдал атуниз эвер гузва

США-дин президент Ж. Байдена яракьрал гуьзчивал тухунин рекьяй госсекретардин куьмекчи яз тайинарнавай дипломат М.Стюарта малумарнавайвал, уьлкведи "кIвенкIвечивилин бягьсер" кьиле тухузвайбурухъ, кьилди къачуртIа, Россиядихъни Китайдихъ галаз, хатасузвилин рекьяй стратегиядин ихтилат кьиле тухун лазим я. Адан фикирар "ТАСС" чешмеди раижнава.

"Гьатта къизгъин макъамдани, терефрин фикирар сад муькуьдаз акси тирлани, хатасузвилин рекьяй алакъалувилелди, кьве терефдизни хийир жедай жуьреда гьерекатар ийиз алакьун важиблу я", - лагьана ада.

Байденан администрацияди идалай виликни Россиядин терефдихъ галаз стратегиядин пайгарвилин гьакъиндай суьгьбетар кьиле тухун хущдиз кьабулнавайдакай лагьанай.

Салан майваяр неъ

Духтур-эндокринолог В.Бондаренкоди меслят къалурзавайвал, «Е» витамин кьабулун патал токоферола квай няметар тIуьн герек я. Пешекардин гафар "Вечерняя Москва" чешмеди раижнава.

Адан гафаралди, чIехи инсанди са йикъан къене 10-15 миллиграмм "Е" витамин кьабулна кIанзава. Витаминар аптекайрани маса гузва. Бондаренкодин фикирдалди, аптекайрай анжах пешекаррин теклифдалди маса къачун ва ишлемишун герек я. Духтурди "Е" витаминдалди девлетлу салан майвайрин тIварар кьуна: картуф, газар, успагьан (шпинат), чугъундур, буран ва келем. Ибурулайни гъейри, ада кIирияр, пIинияр ва маса кулкусрин емишар тIуьн хийирлу яз гьисабзава.

Коронавирус

Дуьньяда коронавирус себеб яз кьейибурун кьадар виридалайни гзаф США-да ава (саки 705 агъзурдалай виниз), адан гуьгъуьнал Бразилия (598 агъзурдалай виниз), Индия (449 агъзурдалай виниз), Мексика (279 агъзурдалай виниз), Россия (211 агъзурдалай виниз) ала.

"Телеграмдиз" куьч хьана

4-октябрдиз "Фейсбук", "Инстаграм" ва маса соцсетар, серверар са шумуд сятда михьиз къайдадикай хкатуникди са йикъан къене 70 миллион кас "Телеграм" соцсетда регистрация хьана.

Саки ругуд сятда "Фейсбук" къайдадикай хкатунин нетижада "Телеграм" арадал гьайи Россиядин программист, миллиардер Павел Дурова 3,5 миллиард доллар къазанмишна.

Чин гьазурайди - Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

ислен, 11-октябрь

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана. Итоги
08:05 «Королева спорта» 0+
08:15 «Детские новости» 0+
08:30 Д/с «Русский музей детям» 13 с.
08:55 Х/ф «Свадьба в Малиновке» 0+
10:35 «Годекан» 0+
11:00 «Человек и право»
12:10 «Служа Родине» 12+
12:30 Время новостей Дагестана
12:50 Дагестанское кино. Х/ф «Загадка кубачинского браслета» 0+
14:15 Д/ф «Мельник Саидгасан» 0+
14:30,16.30 Время новостей Дагестана
14:50 Передача на ногайском языке 12+
15:30 Ток-шоу «Говорить разрешается» 12+
16:55 Т/с «Владыка морей» 49 с. 16+
18:10 «Дагестан без коррупции» 12+
18:45 Передача на табасаранском языке «Мил»
19:30,22.30,00.30 Время новостей Дагестана
20:00,23.00,00.30 Время новостей. Махачкала
20:20 «Глянец» 0+
21:05 Проект «Удивительные горцы» 0+
21:25 «Молодежный микс»
21:40 «Дагестан туристический» 0+
22:00 «На виду» 12+
23:20 «Угол зрения» 12+
23:50 Д/ф «Культура и искусство Дагестана. Зеркало» 12+
01:15 Передача на табасаранском языке «Мил»
01:50 Проект «Удивительные горцы» 0+
02:05 «На виду» 12+
02:40 «Угол зрения» 16+
03:05 «Молодежный микс»
03:20 «Дагестан туристический» 0+

ПЕРВЫЙ
05.00 "Доброе утро".
09.00 Новости.
09.25 "Доброе утро".
09.50 "Жить здорово!" (16+).
10.55 "Модный приговор". (6+).
12.00 Новости.
12.15 "Время покажет". (16+).
15.00 Новости.
15.15 "Давай поженимся!" (16+).
16.00 "Мужское/Женское". (16+).
17.00 "Время покажет". (16+).
18.00 Новости.
18.40 "На самом деле". (16+).
19.45 "Пусть говорят". (16+).
21.00 "Время".
21.30 Т/с "Русские горки". (16+).
23.35 "Вечерний Ургант". (16+).
00.15 "Познер". (16+).
01.20 "Время покажет". (16+).
03.00 Новости.
03.05 "Время покажет".

РОССИЯ 1
09:00 Канал « Шолтавысы»
14:30 Местное время.
17:15 МВД
17.20 Здоровье и жизнь.
17.45 Возрождение гор. К 90-летию
18.05 Акценты
21:05 Вести-Дагестан

05.00 "Утро России".
09.55 "О самом главном".
11.00 "Вести".
11.30 "Судьба человека
12.40 "60 минут". (12+).
14.00 "Вести".
14.55 Т/с "Тайны следствия".
17.00 "Вести".
17.15 "Андрей Малахов. Прямой эфир". (16+).
18.40 "60 минут". (12+).
20.00 "Вести".
21.35 Футбол.
23.45 "Вечер с Владимиром Соловьевым". (12+).
02.20 Т/с "Тайны следствия".
04.05 Т/с "Личное дело".

НТВ
04.45 Т/с "Глаза в глаза". (16+).
06.30 "Утро. Самое лучшее". (16+).
08.00 "Сегодня".
08.25 Т/с "Морские дьяволы. Смерч". (16+).
10.00 "Сегодня".
10.25 Т/с "Морские дьяволы. Смерч". (16+).
13.00 "Сегодня".
13.25 "Чрезвычайное происшествие".
14.00 "Место встречи".
16.00 "Сегодня".
16.25 "За гранью". (16+).
17.30 "ДНК". (16+).
18.35 Т/с "Балабол". (16+).
19.00 "Сегодня".
19.40 Т/с "Балабол". (16+).
21.20 Т/с "Криминальный доктор". (16+).
23.35 "Сегодня".
23.55 Т/с "Консультант. Лихие времена". (16+).
03.35 "Их нравы".
04.00 Т/с "Москва. Три вокзала". (16+).

ДОМАШНИЙ
06.30 Д/ф "Реальная мистика". (16+).
07.25 "По делам несовершеннолетних". (16+).
08.25 "Давай разведемся!"
09.30 "Тест на отцовство".
11.40 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
12.55 Д/ф "Порча". (16+).
13.25 Д/ф "Знахарка". (16+)
14.00 Д/ф "Верну любимого". (16+).
14.35 Мелодрама "Все равно ты будешь мой".
19.00 Мелодрама "Алмазная корона". (Украина). (16+).
23.20 Т/с "Женский доктор 4", 17 и 18 с. (16+).
01.20 Д/ф "Реальная мистика". (16+).
02.20 Д/ф "Верну любимого". (16+).
02.45 Д/ф "Порча". (16+).
03.10 Д/ф "Знахарка".
03.35 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
04.35 "Тест на отцовство".
06.15 "6 кадров". (16+).

ТВ-ЦЕНТР
06.00 "Настроение".
08.15 Х/ф "Собачье сердце"
10.55 "Городское собрание". (12+).
11.30 "События".
11.55 "Петровка, 38". (16+).
12.10 Т/с "Коломбо". (12+).
13.40 "Мой герой". (12+).
14.30 "События".
14.55 "Город новостей".
15.05 Т/с "Вскрытие покажет". (16+).
16.55 Хроники московского быта. (12+).
17.50 "События".
18.10 Х/ф "Старая гвардия".
22.00 "События".
22.35 "Спецрепортаж".
23.05 "Знак качества". (16+).
00.00 "События".
00.35 "Петровка, 38". (16+).
00.55 "Прощание". (16+).
01.35 Д/ф "Юрий Белов. Кошмар карнавальной ночи". (16+).
02.15 Д/ф "Бурбон, бомба и отставка Главкома". (12+).
02.55 "Петровка, 38". (16+).

ЗВЕЗДА
04.30 Т/с "Граф Монте-Кристо". (16+).
05.10 Д/с "Москва фронту".
05.30 Х/ф "Внимание! Всем постам..." (12+).
07.00 "Сегодня утром".
09.00 Новости дня.
09.20 Х/ф "Штрафной удар". (12+).
11.20 "Открытый эфир".
13.00 Новости дня.
13.25,18.30 "Специальный репортаж". (12+).
13.50,14.05 Т/с "Марьина роща 2". (12+).
14.00 Военные новости.
18.00 Новости дня.
18.50 Д/с "Подпольщики". "Они были первыми".
19.40 "Скрытые угрозы".
20.25 Д/с "Загадки века с Сергеем Медведевым".
21.15 Новости дня.
21.25 "Открытый эфир".
23.05 "Между тем". (12+).
23.40 Х/ф "Внимание! Всем постам..." (12+).
01.20 Х/ф "Зеленый огонек".

саласа, 12-октябрь

РГВК
07:00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на табасаранском языке «Мил»
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 Мультфильм 0+
08:50 Х/ф «Айвенго» 0+
10:45 «Дагестан без коррупции» 12+
11:15 Т/с «Владыка морей» 49 с. 16+
12:55 «Глянец» 0+
13:45 «На виду» 12+
14:10 «Молодежный микс»
14:30 Время новостей Дагестана
14:50 Передача на табасаранском языке «Мил»
15:30 «Угол зрения» 12+
16:05 Проект «Удивительные горцы» 0+
16:30 Время новостей Дагестана
16:55 Т/с «Владыка морей» 50 с. 16+
18:10 «Дагестан без коррупции» 12+
18:45 Передача на лакском языке «Аьрщи ва агьлу» 12+
19:30,22.30,00.30 Время новостей Дагестана
20:00,23.00,01.00 Время новостей. Махачкала
20:20 «Подробности» 12+
20:45 «Profутбол» в прямом эфире
21:20 Ток-шоу «Общественный интерес» 12+
23:20 «Колӏса» 12+
00:10 Д/ф «Дагестан – край мастеров» 0+
01:15 Передача на лакском языке «Аьрщи ва агьлу» 12+
01:50 «Подробности» 12+
02:10 «Profутбол» 12+
02:40 «Колӏса» 12+
03:25 Ток-шоу «Общественный интерес» 12+
04:25 Передача на лакском языке «Аьрщи ва агьлу»

ПЕРВЫЙ
05.00 "Доброе утро".
09.00 Новости.
09.25 "Доброе утро".
09.50 "Жить здорово!" (16+).
10.55 "Модный приговор". (6+).
12.00 Новости.
12.15 "Время покажет". (16+).
15.00 Новости.
15.15 "Давай поженимся!" (16+).
16.00 "Мужское/Женское". (16+).
17.00 "Время покажет". (16+).
18.00 Новости.
18.40 "На самом деле". (16+).
19.45 "Пусть говорят". (16+).
21.00 "Время".
21.30 Т/с "Русские горки".
22.35 "Док-ток". (16+).
23.35 "Вечерний Ургант". (16+).
00.15 "Его Величество Футбол". Н. Симонян. (12+).
01.15 "Время покажет".
03.00 Новости.
03.05 "Время покажет".

РОССИЯ 1
05:00 "Утро России".
09:00 Канал «Лалаан»
14:30 Местное время.
17:15 Видеоролик МВД
17.20 Право на справедливость
17.55 Территория искусства.
21:05 Вести-Дагестан

05.00 "Утро России".
09.55 "О самом главном".
11.00 "Вести".
11.30 "Судьба человека с Борисом Корчевниковым". (12+).
12.40 "60 минут". (12+).
14.00 "Вести".
14.55 Т/с "Тайны следствия".
17.00 "Вести".
17.15 "Андрей Малахов.
18.40 "60 минут". (12+).
20.00 "Вести".
21.20 Т/с "Тайна лилит".
23.40 "Вечер с Владимиром Соловьевым". (12+).
02.20 Т/с "Тайны следствия".
04.05 Т/с "Личное дело".

НТВ
04.45 Т/с "Глаза в глаза". (16+).
06.30 "Утро. Самое лучшее". (16+).
08.00 "Сегодня".
08.25 Т/с "Морские дьяволы. Смерч". (16+).
10.00 "Сегодня".
10.25 Т/с "Морские дьяволы. Смерч". (16+).
13.00 "Сегодня".
13.25 "Чрезвычайное происшествие".
14.00 "Место встречи".
16.00 "Сегодня".
16.25 "За гранью". (16+).
17.30 "ДНК". (16+).
18.35 Т/с "Балабол". (16+).
19.00 "Сегодня".
19.40 Т/с "Балабол". (16+).
21.20 Т/с "Криминальный доктор". (16+).
23.35 "Сегодня".
23.55 Т/с "Консультант. Лихие времена". (16+).
03.35 "Их нравы".
03.55 Т/с "Москва. Три вокзала". (16+).

ДОМАШНИЙ
06.30 "6 кадров". (16+).
06.35 Д/ф "Реальная мистика". (16+).
07.35 "По делам несовершеннолетних". (16+).
08.40 "Давай разведемся!"
09.45 "Тест на отцовство".
12.00 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
13.15 Д/ф "Порча". (16+).
13.45 Д/ф "Знахарка". (16+).
14.20 Д/ф "Верну любимого". (16+).
14.55 Мелодрама "Чужая семья". (Украина - Россия). (16+).
19.00 Т/с "Воспитание чувств", 17 с. (Украина).
22.55 Т/с "Женский доктор 4", 19 и 20 с. (16+).
01.00 Д/ф "Реальная мистика". (16+).
02.00 Д/ф "Верну любимого". (16+).
02.30 Д/ф "Порча". (16+).
02.55 Д/ф "Знахарка". (16+).
03.20 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
04.15 "Тест на отцовство".

ТВ-ЦЕНТР
06.00 "Настроение".
08.10 "Доктор И..." (16+).
08.40 Х/ф "Дело Пестрых".
10.40 Д/ф "Всеволод Сафонов. В двух шагах от славы". (12+).
11.30 "События".
11.50 Т/с "Коломбо". (12+).
13.45 "Мой герой". (12+).
14.30 "События".
14.55 "Город новостей".
15.10 Т/с "Вскрытие покажет". (16+).
16.55 Хроники московского быта. (12+).
17.50 "События".
18.15 Х/ф "Старая гвардия. Прощальная вечеринка". (12+).
22.00 "События".
22.35 "Закон и порядок".
23.05 Д/ф "Вия Артмане. Королева несчастий".
00.00 "События".
00.35 "Петровка, 38". (16+).
00.55 Д/ф "90-е. Кремлевские жены". (16+).
01.35 Д/ф "90-е. Губернатор на верблюде". (16+)

ЗВЕЗДА
07.00 "Сегодня утром".
09.00 Новости дня.
09.20 "Специальный репортаж". (12+).
09.40 Х/ф "Шаг навстречу. Несколько историй веселых и грустных..." (12+)
11.20 "Открытый эфир".
13.00 Новости дня.
13.25 "Специальный репортаж". (12+).
13.50 Т/с "Марьина роща 2".
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с "Марьина роща 2".
18.00 Новости дня.
18.30 "Специальный репортаж". (12+).
18.50 Д/с "Подпольщики".
19.40 "Легенды армии.
20.25 "Улика из прошлого".
21.15 Новости дня.
21.25 "Открытый эфир".
23.05 "Между тем". (12+).
23.40 Х/ф "Шестой". (12+).
01.20 Х/ф "Штрафной удар". (12+).
02.50 Х/ф "Джокерь". (12+).
04.40 Д/ф "Легендарные самолеты".

арбе, 13-октябрь

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на лакском языке «Аьрщи ва агьлу»
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 Мультфильм 0+
08:30 Время новостей Дагестана
08:50 Х/ф «Дикое сердце»
10:45 «Дагестан без коррупции» 12+
11:15 Т/с «Владыка морей» 50 с. 16+
12:30 Время новостей Дагестана
12:55 Ток-шоу «Общественный интерес» 12+
14:05 «Подробности» 12+
14:30 Время новостей Дагестана
14:50 Передача на лакском языке «Аьрщи ва агьлу»
15:30 «Колӏса» 12+
16:30 Время новостей Дагестана
16:55 Т/с «Владыка морей» 51 с. 16+
18:10 «Дагестан без коррупции» 12+
18:45 Передача на даргинском языке 12+
19:30,22.30,00.30 Время новостей Дагестана
20:00,23.00,01.00 Время новостей. Махачкала
20:20 «Здоровье» в прямом эфире
21:10 Д/ф «Дагестанцы в Хакасии» 0+
21:30 «Память поколений»
22:00 «Городская среда»
23:20 «Аутодафе» 12+
00:00 Ретро-концерт 0+
01:15 Передача на даргинском языке 12+
01:50 «Память поколений»
02:20 Ретро-концерт 0+
02:45 «Аутодафе» 12+
03:20 «Здоровье»
04:15 Передача на даргинском языке «Адамти ва замана» 12+

ПЕРВЫЙ
05.00 "Доброе утро".
09.00 Новости.
09.25 "Доброе утро".
09.50 "Жить здорово!" (16+).
10.55 "Модный приговор".
12.00 Новости.
12.15 "Время покажет".
15.00 Новости.
15.15 "Давай поженимся!"
16.00 "Мужское/Женское". (16+).
17.00 "Время покажет".
18.00 Новости.
18.40 "На самом деле". (16+).
19.45 "Пусть говорят". (16+).
21.00 "Время".
21.30 Т/с "Русские горки". (16+).
22.35 "Док-ток". (16+).
23.35 "Вечерний Ургант". (16+).
00.15 "Савелий Крамаров. Джентльмен удачи. Смешной до слез". (12+).
01.15 "Время покажет". (16+).
03.00 Новости.
03.05 "Время покажет".

РОССИЯ 1
09:00 Канал «Мадаият»
14:30 Вести-Дагестан
17:15 МВД
17.20 Наше право.
17.45 К 60-летию Джамбулата Мусаева.
21:05 Местное время.

05.00 "Утро России".
09.55 "О самом главном".
11.00 "Вести".
11.30 "Судьба человека с Борисом Корчевниковым". (12+).
12.40 "60 минут". (12+).
14.00 "Вести".
14.55 Т/с "Тайны следствия".
17.00 "Вести".
17.15 "Андрей Малахов. Прямой эфир". (16+).
18.40 "60 минут". (12+).
20.00 "Вести".
21.20 Т/с "Тайна лилит".
23.40 "Вечер с Владимиром Соловьевым". (12+).
02.20 Т/с "Тайны следствия".
04.05 Т/с "Личное дело".

НТВ
04.45 Т/с "Глаза в глаза".
06.30 "Утро. Самое лучшее". (16+).
08.00 "Сегодня".
08.25 Т/с "Морские дьяволы. Смерч". (16+).
10.00 "Сегодня".
10.25 Т/с "Морские дьяволы. Смерч". (16+).
13.00 "Сегодня".
13.25 "Чрезвычайное происшествие".
14.00 "Место встречи".
16.00 "Сегодня".
16.25 "За гранью". (16+).
17.30 "ДНК". (16+).
18.35 Т/с "Балабол". (16+).
19.00 "Сегодня".
19.40 Т/с "Балабол". (16+).
21.20 Т/с "Криминальный доктор". (16+).
23.35 "Сегодня".
23.55 "Поздняков". (16+).
00.10 Т/с "Консультант. Лихие времена". (16+).
02.10 "Агентство скрытых камер". (16+).
03.10 Т/с "Москва. Три вокзала". (16+).

ДОМАШНИЙ
06.30 Д/ф "Реальная мистика". (16+).
07.30 "По делам несовершеннолетних". (16+).
08.30 "Давай разведемся!"
09.35 "Тест на отцовство".
11.45 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
13.00 Д/ф "Порча". (16+).
13.30 Д/ф "Знахарка". (16+)
14.05 Д/ф "Верну любимого". (16+).
14.40 Мелодрама "Алмазная корона". (16+).
19.00 Мелодрама "Долгая дорога к счастью". (Украина). (16+).
23.00 Т/с "Женский доктор 4", 21 и 22 с. (16+).
01.05 Д/ф "Реальная мистика". (16+).
02.10 Д/ф "Порча". (16+).
02.35 Д/ф "Знахарка". (16+).
03.00 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
04.00 "Тест на отцовство".
05.40 "По делам несовершеннолетних". (16+).

ТВ-ЦЕНТР
06.00 "Настроение".
08.15 "Доктор И..." (16+).
08.50 Х/ф "Бессонная ночь".
10.40 Д/ф "Олег Стриженов. Никаких компромиссов". (12+).
11.30 "События".
11.55 Т/с "Коломбо". (12+).
13.40 "Мой герой". (12+).
14.30 "События".
14.55 "Город новостей".
15.10 Т/с "Вскрытие покажет". (16+).
16.55 Хроники московского быта. (12+).
17.50 "События".
18.10 Х/ф "Старая гвардия. Огненный след". (12+).
22.00 "События".
22.30 "Хватит слухов!" (16+).
23.05 Хроники московского быта. (16+).
00.00 "События".
00.35 "Петровка, 38". (16+).
00.55 Д/ф "Мужчины Жанны Фриске". (16+).
01.35 "Знак качества". (16+).
02.15 Д/ф "Битва за Германию". (12+).

ЗВЕЗДА
07.00 "Сегодня утром".
09.00 Новости дня.
09.20 Х/ф "В добрый час!"
11.20 "Открытый эфир".
13.00 Новости дня.
13.25 "Специальный репортаж". (12+).
13.50 Т/с "Марьина роща 2".
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с "Марьина роща 2".
18.00 Новости дня.
18.30 "Специальный репортаж". (12+).
18.50 Д/с "Подпольщики". "Один в поле воин".
19.40 "Главный день". Дмитрий Марьянов. (12+).
20.25 Д/с "Секретные материалы". (12+).
21.15 Новости дня.
21.25 "Открытый эфир".
23.05 "Между тем". (12+).
23.40 Х/ф "Прощание славянки". (12+).
01.20 Х/ф "Шаг навстречу. Несколько историй веселых и грустных..."
02.35 Х/ф "Шекспиру и не снилось". (12+).

хемис, 14-октябрь

РГВК
07:00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на даргинском языке « 12+
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 Мультфильм 0+
08:50 Х/ф «Корни» 16+
10:45 «Дагестан без коррупции» 12+
11:15 Т/с «Владыка морей» 51 с. 16+
12:55 «Здоровье» 12+
13:50 «Profутбол» 12+
14:30,16.30 Время новостей Дагестана
14:50 Передача на даргинском языке 12+
15:35 «Городская среда» 12+
16:05 Д/ф «Дагестанцы в Хакасии» 0+
16:55 Х/ф «Зеленый фургон» 1с. 12+
18:10 «Дагестан без коррупции» 12+
18:35 Обзор газеты «Хlакъикъат» 12+
18:45 Передача на аварском языке «Паданги ГIамалги заманги» 12+
19:30,22.30,00.30 Время новостей Дагестана
20:00,23.00,01.00 Время новостей. Махачкала
20:20 «Агросектор» 12+
20:50 «Первая студия» 12+
21:40 «Молодежный микс» 12+
22:00 «Психологическая азбука» 12+
23:20 «Круглый стол» 12+
00:00 Д/ф «Кункинские мотивы» 0+
01:15 Передача на аварском языке «Паданги ГIамалги заманги» 12+
01:50 «Агросектор» 12+
02:15 «Молодежный микс» 12+
02:30 «Круглый стол» 12+
03:00 «Психологическая азбука» 12+

ПЕРВЫЙ
05.00 "Доброе утро".
09.00 Новости.
09.25 "Доброе утро".
09.50 "Жить здорово!" (16+).
10.55 "Модный приговор". (6+).
12.00 Новости.
12.15 "Время покажет". (16+).
15.00 Новости.
15.15 "Давай поженимся!" (16+).
16.00 "Мужское/Женское". (16+).
17.00 "Время покажет". (16+).
18.00 Новости.
18.40 "На самом деле". (16+).
19.45 "Пусть говорят". (16+).
21.00 "Время".
21.30 Т/с "Русские горки".
22.35 "Большая игра".
23.35 "Вечерний Ургант".
00.15 "Михаил Козаков. "Разве я не гениален?!"
01.15 "Время покажет".
03.00 Новости.
03.05 "Время покажет".

РОССИЯ 1
09:00 Канал «Даймокх»
14:30 Вести-Дагестан
17:15 Видеоролик МВД
17.20 Актуальное интервью.
17.55 Планета Культура
21:05 Вести-Дагестан

05.00 "Утро России".
09.55 "О самом главном".
11.00 "Вести".
11.30 "Судьба человека с Б. Корчевниковым". (12+).
12.40 "60 минут". (12+).
14.00 "Вести".
14.55 Т/с "Тайны следствия".
17.00 "Вести".
17.15 "Андрей Малахов. Прямой эфир". (16+).
18.40 "60 минут". (12+).
20.00 "Вести".
21.20 Т/с "Тайна лилит".
23.40 "Вечер с Владимиром Соловьевым". (12+).
02.20 Т/с "Тайны следствия".
04.05 Т/с "Личное дело".

НТВ
04.45 Т/с "Глаза в глаза".
06.30 "Утро. Самое лучшее"
08.00 "Сегодня".
08.25 Т/с "Морские дьяволы. Смерч". (16+).
10.00 "Сегодня".
10.25 Т/с "Морские дьяволы. Смерч". (16+).
13.00 "Сегодня".
13.25 "Чрезвычайное происшествие".
14.00 "Место встречи".
16.00 "Сегодня".
16.25 "За гранью". (16+).
17.30 "ДНК". (16+).
18.35 Т/с "Балабол". (16+).
19.00 "Сегодня".
19.40 Т/с "Балабол". (16+).
21.20 Т/с "Криминальный доктор". (16+).
23.35 "Сегодня".
23.55 "ЧП. Расследование".
00.35 "Захар Прилепин. Уроки русского". (12+).
01.00 "Мы и наука. Наука и мы"
01.55 Т/с "Схватка". (16+).
03.10 Т/с "Москва. Три вокзала". (16+).

ДОМАШНИЙ
06.30 "6 кадров". (16+).
06.40 Д/ф "Реальная мистика". (16+).
07.40 "По делам несовершеннолетних". (16+).
08.45 "Давай разведемся!"
09.50 "Тест на отцовство".
12.05 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
13.20 Д/ф "Порча". (16+).
13.50 Д/ф "Знахарка".
14.25 Д/ф "Верну любимого". (16+).
15.00 Т/с "Воспитание чувств". (16+).
19.00 Мелодрама "Тень прошлого". (Украина).
23.00 Т/с "Женский доктор 4", 23 и 24 с. (16+).
01.05 Д/ф "Реальная мистика". (16+).
02.05 Д/ф "Порча". (16+).
02.35 Д/ф "Знахарка". (16+)
03.00 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
03.55 "Тест на отцовство". (
05.35 "По делам несовершеннолетних". (16+).
06.25 "6 кадров". (16+).

ТВ-ЦЕНТР
06.00 "Настроение".
08.15 "Доктор И..." (16+).
08.50 Х/ф "Без права на ошибку". (12+).
10.35 Д/ф "Последняя любовь Савелия Крамарова"
11.30 "События".
11.50 Т/с "Коломбо". (12+).
13.45 "Мой герой". (12+).
14.30 "События".
14.50 "Город новостей".
15.05 Т/с "Вскрытие покажет"
16.55 Хроники московского быта. (12+).
17.50 "События".
18.05 Х/ф "Сезон посадок".
20.00 Наш город. Диалог с мэром. Прямой эфир.
22.00 "События".
22.35 "10 самых..." (16+).
23.05 Д/ф "Актерские драмы. Талант не пропьешь?" (12+).
00.00 "События".
00.35 "Петровка, 38". (16+).
00.55 Д/ф "90-е. Кровавый Тольятти". (16+).
01.35 "Прощание". (16+).

ЗВЕЗДА
07.00 "Сегодня утром".
09.00 Новости дня.
09.20 Х/ф "Жандарм женится". (12+).
11.20 "Открытый эфир".
13.00 Новости дня.
13.25 "Специальный репортаж". (12+).
13.50 Т/с "Одессит". (16+).
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с "Одессит". (16+).
18.00 Новости дня.
18.30 "Специальный репортаж". (12+).
18.50 Д/с "Подпольщики". "Вставайте, сыны Отечества". (16+).
19.40 "Легенды кино". Михаил Кононов. (12+).
20.25 "Код доступа". (12+).
21.15 Новости дня.
21.25 "Открытый эфир". (12+).
23.05 "Между тем". (12+).
23.40 Х/ф "Похищение "Савойи". (12+).
01.30 Т/с "Не хлебом единым". (12+).

жуьмя, 15-октябрь

РГВК
07:00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на аварском языке 12+
08:00 «Королева спорта»
08:10 Обзор газеты «Хlакъикъат» 12+
08:20 Мультфильм 0+
08:50 Х/ф «Весь мир в его руках» 12+
10:45 «Дагестан без коррупции» 12+
11:15 Х/ф «Отарова вдова»
12:55 «Первая студия» 12+
13:45 «Дагестанский календарь» 0+
13:50 «Круглый стол» 12+
14:30,16.30 Время новостей Дагестана
14:50 Передача на аварском языке 12+
15:30 «Агросектор» 12+
16:05 «Психологическая азбука» 12+
16:55 Х/ф «Зеленый фургон» 2 с. 12+
18:10 «Дагестан без коррупции» 12+
18:45,01.15 Передача на кумыкском языке 12+
19:30,22.30,00.30 Время новостей Дагестана
20:00,23.00,01.00 Время новостей. Махачкала
20:20 «Подробности» 12+
20:50 «Мир вашему дому» 12+
21:25 «Годекан» 0+
21:55 «Время спорта» 12+
23:20 «Глобальная сеть» 16+
00:00 Д/ф «Малочисленные народности Северного Кавказа. Анчихцы» 12+
01:00 Время новостей. Махачкала
01:50 «Подробности» 12+
02:15 «Глобальная сеть»
02:50 Д/ф «Малочисленные народности Северного Кавказа. Анчихцы» 12+

ПЕРВЫЙ
05.00 "Доброе утро".
09.00 Новости.
09.25 "Доброе утро".
09.50 "Жить здорово!" (16+).
10.55 "Модный приговор".
12.00 Новости.
12.15 "Время покажет".
15.00 Новости.
15.15 "Давай поженимся!"
16.00 "Мужское/Женское".
17.00 "Время покажет".
18.00 Новости.
18.40 "Человек и закон".
19.45 Телеигра "Поле чудес". (16+).
21.00 "Время".
21.30 "Голос". (12+).
23.25 "Вечерний Ургант". (16+).
00.20 Д/ф "Феллини и духи".
02.10 "Наедине со всеми". (16+).
02.55 "Модный приговор". (6+).
03.45 "Давай поженимся!" (16+).
04.25 "Мужское/Женское".

РОССИЯ 1
09:00 Канал национального вещания «Шалбуздаг» (на лезгинском языке)
14:30 Вести-Дагестан
17:15 Видеоролик МВД
17.20 Духовная жизнь
17.45 Дагестан спортивный
18.00 Актуальное интервью.
18.20 Концерт
20:45 Вести-Дагестан

05.00 "Утро России".
09.55 "О самом главном".
11.00,14.00,17.00 "Вести"
11.30 "Судьба человека с Б. Корчевниковым". (12+).
12.40 "60 минут". (12+).
14.55 Т/с "Тайны следствия".
17.15 "Прямой эфир". (16+).
18.40 "60 минут". (12+).
20.00 "Вести".
21.00 Большой юбилейный концерт Н. Баскова.
23.40 "Веселья час". (16+).
01.30 Х/ф "Мир для двоих".

НТВ
04.45 Т/с "Глаза в глаза".
06.30 "Утро. Самое лучшее". (16+).
08.00 "Сегодня".
08.25 "Мои университеты. Будущее за настоящим".
09.25 Т/с "Морские дьяволы"
10.00 "Сегодня".
10.25 Т/с "Морские дьяволы". (16+).
11.00 Т/с "Морские дьяволы. Смерч". (16+).
13.00 "Сегодня".
13.25 "Чрезвычайное происшествие".
14.00 "Место встречи".
16.00 "Сегодня".
16.25 "ДНК". (16+).
17.30 "Жди меня". (12+).
18.25 Т/с "Балабол". (16+).
19.00 "Сегодня".
19.40 Т/с "Балабол". (16+).
21.20 Т/с "Криминальный доктор". (16+).
23.30 "Своя правда". (16+).
01.30 "Квартирный вопрос".
02.25 "Агентство скрытых камер". (16+).

ДОМАШНИЙ
06.30 "6 кадров". (16+).
06.45 Д/ф "Реальная мистика". (16+).
07.45 "По делам несовершеннолетних". (16+).
08.50 "Давай разведемся!"
09.55 "Тест на отцовство".
12.05 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
13.20 Д/ф "Порча". (16+).
13.50 Д/ф "Знахарка". (16+).
14.25 Д/ф "Верну любимого". (16+).
15.00 Мелодрама "Долгая дорога к счастью". (16+).
19.00 Мелодрама "Вспомнить себя". (Украина).
23.05 "Про здоровье". (16+).
23.20 Мелодрама "Две истории о любви". (16+).
01.35 Д/ф "Реальная мистика". (16+).
02.35 Д/ф "Порча". (16+).
03.00 Д/ф "Знахарка". (16+).
03.25 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
03.55 "Тест на отцовство".
05.35 "6 кадров". (16+).

ТВ-ЦЕНТР
06.00 "Настроение".
08.10 "Смех с доставкой на дом". (12+).
08.40 Х/ф "Дети ветра".
11.30 "События".
11.50 Х/ф "Дети ветра".
12.45 Х/ф "Земное притяжение". (12+).
14.30 "События".
14.50 "Город новостей".
15.05 Х/ф "Земное притяжение". (12+).
17.00 Д/ф "Закулисные войны". (12+).
17.50 "События".
18.10 Х/ф "Психология преступления". (12+).
20.05 Х/ф "Психология преступления". (12+).
22.00 "В центре событий".
23.10 "Приют комедиантов". (12+).
01.00 Д/ф "Большие деньги советского кино".
01.45 Д/ф "Алексей Толстой. Никто не знает правды". (12+).
02.35 "Петровка, 38". (16+).

ЗВЕЗДА
06.05 Х/ф "Медовый месяц".
08.20 Т/с "Одессит". (16+).
09.00 Новости дня.
09.20 Т/с "Одессит". (16+).
13.00 Новости дня.
13.25 Т/с "Колье Шарлотты". (12+).
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с "Колье Шарлотты". (12+).
18.00 Новости дня.
18.40 Д/с "Оружие Победы". (12+).
19.10 Т/с "Снайпер-2. Тунгус". (16+).
21.15 Новости дня.
21.25 Т/с "Снайпер-2. Тунгус". (16+).
23.10 "Десять фотографий". Юрий Маликов. (12+).
00.00 Х/ф "Жандарм женится". (12+).
01.40 Х/ф "Контрабанда". (12+).
03.05 Х/ф "В небе "Ночные ведьмы". (12+).
04.25 Д/ф "Морской дозор". (6+).

киш, 16-октябрь

РГВК
07:00,08.30,16.30 Время новостей Дагестана
07:20,14.50 Передача на кумыкском языке 12+
08:00 Мультфильм 0+
08:50 Х/ф «Рыжий, честный, влюбленный» 0+
11:30 «Дагестан без коррупции» 12+
12:10 «Время спорта» 12+
12:45 «Мир вашему дому»
13:15 Ток-шоу «Общественный интерес» 12+
14:30 «Молодежный микс»
15:30 «Подробности» 12+
15:55 «Здравствуй, мир!» 0+
16:50 «Дежурная часть»
17:10 Х/ф «Тайна рукописного Корана» 12+
18:45 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
19:30,00.30,22.30 Время новостей Дагестана
19:50 «Дежурная часть»
20:05 «Мастер спорта» 12+
20:25 «Дагестан. История в лицах. Зияраты Дагестана» 12+
21:00 «Галерея искусств» 0+
21:25 «Дагестан туристический» 0+
21:45 «Глянец» 0+
22:55 «Точка зрения» 12+
23:00 Х/ф «Двенадцатая ночь» 0+
00:55 «Точка зрения» 12+
01:00 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
01:35 Ток-шоу «Общественный интерес» 12+
02:35 «Глянец» 0+
03:15 «Мастер спорта» 12+
03:30 «Здравствуй, мир!» 0+
04:10 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
04:45 «Дагестан туристический» 0+
05:00 «Галерея искусств» 0+

ПЕРВЫЙ
05.05 "Россия от края до края". (12+).
06.00 "Доброе утро". Суббота. (6+).
09.00 "Умницы и умники". (12+).
09.45 "Слово пастыря".
10.00 Новости.
10.15 "На дачу!" (6+).
11.15 "Видели видео?" (6+).
12.00 Новости.
12.15 "Видели видео?" (6+).
14.20 "ТилиТелеТесто". (6+).
15.55 "Кто хочет стать миллионером?" (12+).
17.30 "Ледниковый период".
21.00 "Время".
21.20 "Сегодня вечером". (16+).
23.00 "Когда я вернусь..." А. Галич. (12+).
01.05 "Иван Дыховичный. Вдох-выдох". (12+).
02.05 "Наедине со всеми". (16+).
02.50 "Модный приговор".
03.40 "Давай поженимся!"
04.50 Т/с "Поздний срок".

РОССИЯ 1
05.00 "Утро России". Суббота.
08.00 "Вести". Местное время.
08.20 Местное время. Суббота.
08.35 "По секрету всему свету".
09.00 "Формула еды". (12+).
09.25 "Пятеро на одного".
10.10 "Сто к одному".
11.00 "Вести".
11.30 "Юмор! Юмор! Юмор!!" (16+).
12.35 "Доктор Мясников". (12+).
13.40 Т/с "Только ты". (16+).
18.00 "Привет, Андрей!" (12+).
20.00 "Вести в субботу".
21.00 Х/ф "Директор по счастью". (12+).
01.10 Х/ф "Клуб обманутых жен". (12+).

НТВ
04.55 "ЧП. Расследование".
05.20 Х/ф "Мой грех". (16+).
07.20 "Смотр".
08.00 "Сегодня".
08.20 "Готовим с Алексеем Зиминым".
08.50 "Поедем, поедим!"
09.25 "Едим дома".
10.00 "Сегодня".
10.20 "Главная дорога".
11.00 "Живая еда". (12+).
12.00 "Квартирный вопрос".
13.05 "Однажды..." (16+).
14.00 "Своя игра".
16.00 "Сегодня".
16.20 "Следствие вели".
18.00 "По следу монстра".
19.00 "Центральное телевидение".
20.20 "Шоумаскгоон". (12+).
23.00 "Ты не поверишь!"
00.00 "Международная пилорама". (16+).
00.50 "Квартирник НТВ у Маргулиса". (16+).
02.00 "Дачный ответ".
03.00 "Агентство скрытых камер". (16+).
03.30 Т/с "Москва. Три вокзала". (16+).

ДОМАШНИЙ
06.30 Комедия "Бум". (16+).
07.50 Комедия "Бум 2". (16+).
10.00 Т/с "Жертва любви", 1-8 с. (16+).
18.45 "Скажи, подруга". (16+).
19.00 Т/с "Любовь Мерьем", 37-39 с. (Турция). (16+).
22.00 "Скажи, подруга". (16+).
22.15 Мелодрама "Возвращение к себе". (Украина). (16+).
02.10 Т/с "Жертва любви", 1-4 с. (16+).
05.30 Д/с "Героини нашего времени". (16+).
06.20 "6 кадров". (16+).

ТВ-ЦЕНТР
05.45 Х/ф "Психология преступления". (12+).
07.35 "Православная энциклопедия". (6+).
08.00 Х/ф "Сезон посадок".
10.00 "Самый вкусный день". (6+).
10.30 "Смех с доставкой на дом". (12+).
10.55 Х/ф "Мачеха".
11.30 "События".
11.45 Х/ф "Мачеха".
13.00 Х/ф "Котейка". (12+).
14.30 "События".
14.45 Х/ф "Котейка". (12+).
17.10 Х/ф "Там, где не бывает снега". (12+).
21.00 "Постскриптум".
22.15 "Право знать!" (16+).
23.45 "События".
00.00 Д/с "Приговор".
00.50 Д/ф "Траур высшего уровня". (16+).
01.30 "Спецрепортаж".
02.00 "Хватит слухов!" (16+).
02.30 Хроники московского быта. (12+).
05.10 Д/ф "Всеволод Сафонов. В двух шагах от славы". (12+).

ЗВЕЗДА
06.55 Х/ф "После дождичка, в четверг..." (6+).
08.00 Новости дня.
08.15 Х/ф "После дождичка, в четверг..." (6+).
08.40 "Морской бой". (6+).
09.45 "Круиз-Контроль". "Ижевск - Воткинск".
10.15 "Легенды музыки". Геннадий Гладков. (12+).
10.45 "Улика из прошлого".
11.35 Д/с "Загадки века".
12.30 "Не факт!" (12+).
13.00 Новости дня.
13.15 "СССР. Знак качества". "Советское - значит надежное?" (12+).
14.05 "Легенды кино". Евгений Весник. (12+).
14.55 Х/ф "Ошибка резидента". (12+).
18.00 Новости дня.
18.15 "Задело!"
18.30 Х/ф "Судьба резидента". (12+).
21.55 Х/ф "Возвращение резидента". (12+).
00.40 Х/ф "Конец операции "Резидент". (12+).

гьяд, 17-октябрь

РГВК
07:00,08.30,19.30 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
08:00 Мультфильм 0+
08:50 Х/ф «Двенадцатая ночь» 0+
10:20 «Городская среда»
10:50 «Психологическая азбука» 12+
11:15 «Агросектор» 12+
11:45 «Дагестанский календарь» 0+
11:50 «Здравствуй, мир!» 0+
12:30 «Детские новости» 0+
12:45 «Глянец» 0+
13:25 Проект «Удивительные горцы» 0+
13:45 Д/ф «Дагестанцы в Хакасии» 0+
14:10 «Молодежный микс»
14:25 «Галерея искусств» 0+
14:50 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
15:30 «Мир вашему дому»
15:55 «Колеса» 12+
16:50 «Дагестан туристический» 0+
17:10 «Человек и право» 12+
18:30 «Детские новости» 0+
18:45 Передача на цахурском языке 12+
20:30 «Служа Родине» 12+
20:50 Ток-шоу «Говорить разрешается» 12+
21:55 Обзор газеты «Дагестанская правда» 0+
22:00 «Годекан» 0+
22:30 Время новостей Дагестана. Итоги
23:30 «Точка зрения» 12+
23:40 Х/ф «Трембита» 0+
01:10 «Служа Родине» 12+

ПЕРВЫЙ
06.00 Новости.
06.10 Т/с "Поздний срок".
06.55 "Играй, гармонь любимая!" (12+).
07.40 "Часовой". (12+).
08.10 "Здоровье". (16+).
09.20 "Непутевые заметки".
10.00,12.00 Новости.
10.20 "Жизнь других". (12+).
11.20 "Вызов. Первые в космосе". (12+).
13.55 "Видели видео?" (6+).
15.00 Новости.
15.20 "Видели видео?" (6+).
16.50 "Док-ток". (16+).
17.55 "Три аккорда". (16+).
19.25 "Лучше всех!"
21.00 "Время".
22.00 "Что? Где? Когда?"
23.10 Х/ф "Генерал де Голль". (16+).
01.15 "Германская головоломка". (18+).
02.15 "Модный приговор".
03.05 "Давай поженимся!"

РОССИЯ 1
05.25 Х/ф "Любовь и Роман". (12+).
07.15 "Устами младенца".
08.00 Местное время. Воскресенье.
08.35 "Когда все дома с Тимуром Кизяковым".
09.25 "Утренняя почта с Николаем Басковым".
10.10 "Сто к одному".
11.00 "Большая переделка".
12.00 "Парад юмора". (16+).
13.40 Т/с "Только ты". (16+).
18.00 "Дуэты". (12+).
20.00 "Вести недели".
22.00 "Москва. Кремль. Путин".
22.40 "Воскресный вечер с Владимиром Соловьевым". (12+).
01.30 Х/ф "Звезды светят всем". (12+).
03.20 Х/ф "Любовь и Роман". (12+).

НТВ
05.05 Т/с "Схватка". (16+).
06.35 "Центральное телевидение". (16+).
08.00 "Сегодня".
08.20 "У нас выигрывают!"
10.00 "Сегодня".
10.20 "Первая передача".
11.00 "Чудо техники". (12+).
11.55 "Дачный ответ".
13.00 "НашПотребНадзор". (16+).
14.00 "Секрет на миллион".
16.00 "Сегодня".
16.20 "Следствие вели".
18.00 "Новые русские сенсации". (16+).
19.00 "Итоги недели".
20.10 "Ты супер!" (6+).
23.00 "Звезды сошлись". (16+).
00.35 "Основано на реальных событиях". (16+).
03.30 "Их нравы".
04.00 Т/с "Москва. Три вокзала". (16+).

ДОМАШНИЙ
06.30 "6 кадров". (16+).
06.50 Мелодрама "Идеальная жена". (16+).
10.50 Мелодрама "Тень прошлого". (16+).
14.45 Мелодрама "Вспомнить себя". (16+).
18.45 "Пять ужинов". (16+).
19.00 Т/с "Любовь Мерьем", 40-42 с. (Турция). (16+).
22.00 "Про здоровье". (16+).
22.15 Мелодрама "Второй брак". (16+).
02.00 Т/с "Жертва любви", 5-8 с. (16+).
05.20 Д/с "Героини нашего времени". (16+).

ТВ-ЦЕНТР
05.55 Х/ф "Психология преступления. Ничего личного". (12+).
07.45 "Фактор жизни".
08.15 "10 самых..." (16+).
08.50 Х/ф "Давайте познакомимся". (12+).
10.50 "Страна чудес". (6+).
11.30 "События".
11.45 "Петровка, 38". (16+).
11.55 Х/ф "Ночное происшествие".
13.55 "Москва резиновая".
14.30 "Московская неделя".
15.05 Д/ф "Тайные дети звезд". (16+).
15.55 "Прощание". (16+).
16.55 Д/ф "Мужчины Ольги Аросевой". (16+).
17.45 Х/ф "Детдомовка".
21.30 Х/ф "Ловушка времени"
00.35 "События".
00.50 Х/ф "Ловушка времени". (12+).
01.45 "Петровка, 38". (16+).

ЗВЕЗДА
7.15 Х/ф "Право на выстрел".
09.00 Новости недели.
09.25 "Служу России".
09.55 "Военная приемка".
10.45 "Скрытые угрозы".
11.30 Д/с "Секретные материалы".
12.20 "Код доступа". (12+).
13.10 Д/с "Война миров".
14.00 "Специальный репортаж". (12+).
14.20 Т/с "Снайпер-2. Тунгус". (16+).
18.00 Главное с О.Беловой.
19.25 Д/с "Легенды советского сыска". (16+).
21.05 Д/ф "Битва оружейников. Бронированные поезда". (12+).
21.55 Всероссийский фестиваль "Армия России-2021". (6+).
23.00 "Фетисов". (12+).
23.45 Т/с "Колье Шарлотты". (12+).
03.20 Х/ф "Контрабанда".

КУЛЬТУРА
11-17-ОКТЯБРДАЛДИ

ИСЛЕН
06.30,07.00,08.30,10.00,15.00,19.30,23.30 Новости культуры.
06.35 "Пешком..." Москва львиная.
07.05 Невский ковчег.
07.35 Цвет времени. Карандаш.
07.45 Х/ф "Тот самый Мюнхгаузен".
10.15 "Наблюдатель".
11.10 XX век.
12.10 Д/с "Первые в мире".
12.25 Т/с "Шахерезада", 54 с.
13.30 Д/ф "Северное сияние Ирины Метлицкой".
14.15 Д/с "Забытое ремесло".
14.30 Д/с "Симон Шноль"
15.05 Новости. Подробно. Арт.
15.20 "Агора".
16.25 Д/ф "Созвездие майских жуков"
17.20 Д/ф "Малайзия. Остров Ланкави".
17.50 Концерт для скрипки с оркестром
18.25 Цвет времени. Карандаш.
18.35 Д/ф "Увидеть начало времен".
19.45 Главная роль.
20.05 "Правила жизни".
20.30 "Спокойной ночи, малыши!"
20.45 Т/с "Симфонический роман".
21.30 "Сати. Нескучная классика..."
22.15 Т/с "Оптимисты", 5 с.
23.10 Д/с "Рассекреченная история". "Отдых под надзором".
00.00 XX век. "

САЛАСА
06.30,07.00,08.30,10.00,15.00,19.30,23.30 Новости культуры.
06.35 "Пешком..." Москва Щусева.
07.05 "Правила жизни".
07.35 Д/ф "Увидеть начало времен".
08.35 Легенды мирового кино.
09.10 Т/с "Симфонический роман".
10.15 "Наблюдатель".
11.10 Д/ф "Наедине с собой".
12.10 Д/с "Первые в мире".
12.25 Т/с "Шахерезада", 55 с.
13.30 Острова.
14.15 Д/с "Забытое ремесло".
14.30 Д/с "Симон Шноль. От 0 до 80"
15.05 Новости. Подробно. Книги.
15.20 "Эрмитаж".
15.50 "Сати. Нескучная классика..."
16.35 Д/ф "Архив особой важности".
17.20 Д/ф "Вилянувский дворец".
17.50 Произведения П. Чайковского.
18.35 Линия жизни.
19.45 Главная роль.
20.05 "Правила жизни".
20.30 "Спокойной ночи, малыши!"
20.45 Т/с "Симфонический роман", 24 с.
21.30 "Белая студия".
22.15 Т/с "Оптимисты", 6 с.
23.10 Д/с "Рассекреченная история".
00.00 Д/ф "Наедине с собой".
01.00 Д/ф "Жизнь, пришедшая из космоса", 1 с. (Германия).

АРБЕ
06.30,07.00,08.30,10.00,15.00,19.30,23.30 Новости культуры.
06.35 "Пешком..." Москва державная
07.05 "Правила жизни".
07.35 Д/ф "Жизнь, пришедшая из космоса", 1 с. (Германия).
08.35 Легенды мирового кино.
09.00 Цвет времени. Камера-обскура
09.10 Т/с "Симфонический роман".
10.15 "Наблюдатель".
11.10 Д/ф "Человек загадочный".
12.15 Дороги старых мастеров.
12.25 Т/с "Шахерезада", 56 с.
13.35 Д/ф "Оглавление".
14.15 Д/с "Забытое ремесло".
14.30 Д/с "Симон Шноль. От 0 до 80"
15.05 Новости. Подробно. Кино.
15.20 "Виктор Франкл "Сказать жизни "да!"
15.50 "Белая студия".
16.35 Д/с "Первые в мире".
16.55 Т/с "Оптимисты", 5 с.
17.50 А. Чайковский. Концерт для скрипки с оркестром.
18.35 Д/ф "Жизнь, пришедшая из космоса", 1 с. (Германия).
19.45 Главная роль.
20.05 "Правила жизни".
20.30 "Спокойной ночи, малыши!"
20.45 Т/с "Симфонический роман".
21.30 Власть факта.
22.15 Т/с "Оптимисты", 7 с.
23.10 Д/с "Рассекреченная история"
00.00 Д/ф "Человек загадочный".

ХЕМИС
06.30,07.00,08.30,10.00,15.00,19.30,23.30 Новости культуры.
06.35 Святыни христианского мира.
07.05 "Правила жизни".
07.35 Д/ф "Жизнь, пришедшая из космоса", 2 с. (Германия).
08.35 Легенды мирового кино.
09.00 Цвет времени.
09.10 Т/с "Симфонический роман".
10.15 "Наблюдатель".
11.10 XX век.
12.25 Т/с "Шахерезада", 57 с.
13.30 Д/ф "Сергей Штейн. Вы - жизнь моя..."
14.15 Д/с "Забытое ремесло". "Бурлак"
14.30 Д/с "Симон Шноль. От 0 до 80"
15.05 Новости. Подробно. Театр.
15.20 Моя любовь - Россия!
15.50 Линия жизни.
16.40 Д/с "Первые в мире".
16.55 Т/с "Оптимисты", 6 с.
17.40 Цвет времени.
17.50 И. Брамс. Концерт для скрипки с оркестром.
18.35 Д/ф "Жизнь, пришедшая из космоса", 2 с. (Германия).
19.45 Главная роль.
20.05 Открытая книга. В. Пуханов.
20.30 "Спокойной ночи, малыши!"
20.45 Т/с "Симфонический роман".
21.30 "Энигма. Анне-Софи Муттер".
22.15 Д/ф "Все переходит в кино".
23.25 Д/с "Забытое ремесло".
00.00 XX век. "

ЖУЬМЯ
06.30,07.00,08.30,10.00,15.00,19.30,23.30 Новости культуры.
06.35 "Пешком..." Москва Саввы Мамонтова.
07.05 "Правила жизни".
07.35 Д/ф "Павел Чухрай. Все переходит в кино".
08.50 Д/с "Первые в мире".
09.10 Т/с "Симфонический роман".
09.50 Цвет времени. В. Поленов.
10.20 Х/ф "Гармонь".
11.15 Острова. И. Савченко.
11.55 Открытая книга. В. Пуханов.
12.25 Т/с "Шахерезада", 58 и 59 с.
14.45 Д/с "Забытое ремесло".
15.05 Письма из провинции. Адыгея.
15.35 "Энигма. Анне-Софи Муттер"
16.15 Д/ф "Феномен Кулибина".
16.55 Т/с "Оптимисты", 7 с.
17.50 Государственный камерный оркестр СССР.
18.35 Цвет времени.
18.45 "Царская ложа".
19.45 Линия жизни.
20.40 Искатели. "Гибель "Лефорта". Балтийская трагедия".
21.25 Х/ф "Дети Дон Кихота".
22.40 "2 Верник 2". О. Остроумова.
23.50 Х/ф "Внутреннее сияние". (Венесуэла).
01.25 Государственный камерный оркестр СССР. **Дириж**ер В. Третьяков. Солист М. Плетнев.
02.05 Искатели. "Гибель "Лефорта".

КИШ
06.30 "Виктор Франкл "Сказать жизни "да!"
07.05 М/ф: "Архангельские новеллы".
08.15 Х/ф "Дети Дон Кихота".
09.30 "Обыкновенный концерт с Эдуардом Эфировым".
10.00 Х/ф "Сказки... Сказки... Сказки старого Арбата".
11.45 Д/с "Тайная жизнь сказочных человечков". "Домовые".
12.10 "Эрмитаж".
12.40 Черные дыры. Белые пятна.
13.20 Земля людей.
13.50 Д/ф "Знакомьтесь: медведи".
14.50 Искусственный отбор.
15.30 Большие и маленькие.
17.20 Д/с "Первые в мире".
17.35 Д/ф "Небесные ласточки".
18.20 Д/ф "В поисках радости".
19.15 Д/с "Великие мифы. Одиссея".
19.40 Х/ф "Кошка Баллу". (США).
21.15 Песни на стихи Жака Превера. Фильм-концерт.
22.00 "Агора".
23.00 Клуб Шаболовка 37.
00.10 Д/с "Архивные тайны".
00.35 Х/ф "Храни меня, мой талисман".
01.45 Д/ф "Знакомьтесь: медведи".
02.40 М/ф: "Кот, который умел петь"

ГЬЯД
06.30 Д/с "Великие мифы. Одиссея". "Волшебница Цирцея".
07.05 М/ф "Сказка о царе Салтане"
08.10 Большие и маленькие.
10.00 "Мы - грамотеи!"
10.45 Х/ф "Матрос сошел на берег"
12.00 Д/с "Первые в мире". "Двигатель капитана Костовича".
12.15 Письма из провинции.
12.45 Диалоги о животных.
13.25 Невский ковчег.
13.55 Абсолютный слух.
14.35 "Игра в бисер" с И. Волгиным. "Шарль Бодлер. "Цветы зла".
15.20 Х/ф "Храни меня, мой талисман".
16.30 "Картина мира".
17.15 "Пешком. Другое дело".
17.45 Д/ф "Скрипичная Вселенная Виктора Третьякова".
18.30 "Романтика романса".
19.30 Новости культуры.
20.10 Х/ф "В порту". (США).
21.55 Шедевры мирового музыкального театра. А. Адан. "Жизель".
23.40 Х/ф "Сказки... Сказки... Сказки старого Арбата".
01.25 М/ф: "Лев и 9 гиен", "Сказка о глупом муже".

Программа гьазурайди - Н.ВЕЛИБЕГОВА

РАДИО

ИСЛЕН
11.10. Вести «Дагестан»
11.30. Радиоспектакль

САЛАСА
11.10. Вести «Дагестан»
11.30. «Актуально».

АРБЕ
11.10. Вести «Дагестан»
11.30. Встречи в студии.

ХЕМИС
11.10. Вести «Дагестан»
11.30. Время и молодежь.

ЖУЬМЯ
11.10. Вести «Дагестан»
11. 25. Голос Ислама
11.45. Концерт.

КИШ
13.10. Итоги недели.

ГЬЯД
10.10. Соколенок.

Дин

Диде-бубадиз гъуьрмет авун

Мугьаммад ГУЬЛМЕГЬАМЕДОВ

Гъуьрмет авун - регьимлувал, хъсанвал, еке хатур авун я. Диде-бубадиз гъуьрмет авун гьар са касдин хиве авай важиблу кІвалах я. Аллагьди Къуръанда лагьана (мана): ***"Ибадат ая (куьне) Аллагьдиз, гьич са шейни (куьне) Адаз шерик яз кьамир ва (куь) диде-бубадиз хъсанвал (еке хатур) ая"*** **(Ан-Ниса:36).** ***"Шукур ая (вуна) Заз (Аллагьдиз) ва жуван диде-бубадиз"*** **(Лукьман:14).**

Диде-бубадиз гъуьрмет авунин лайихвилер

1. Диде-бубадиз гъуьрмет авун Аллагьдиз виридалайни кІани кІвалахрикай сад я. Абдуллагь ибн Масъуда *(Аллагь рази хьурай вичелай)* лагьана *(мана)*: "За Аллагьдин Расулдиз *(къуй Аллагьдин патай салават ва саламар хьурай вичиз)* суал гана: "Я Аллагьдин Расул, Аллагьдиз виридалайни кІани кІвалах гьим я?". Аллагьдин Расулди лагьана: "Вахтунда капІ авун". "Ахпа гьи кІвалах я?" - хабар хкьуна за. "Ахпа диде-бубадиз гъуьрмет авун", - жаваб хгана Пайгъамбарди. "Гьадалай кьулухъ гьи кІвалах я?" - мад сеферда жузуна за. "Аллагьдин рекье жигьад", - алава хъувуна Аллагьдин Расулди" *(Ан-Насаи)*.

2. Диде-бубадиз гъуьрмет авун Аллагьди инсандиз эмирнавай *(важиблу авунвай)* кІвалах я. Аллагьди Къуръанда лагьанва *(мана)*: ***"Ва эмирнава (важиблу авунва) Чна инсандиз вичин диде-бубадиз хъсанвал (гъуьрмет) авун"*** **(Аль-Ахкаф:15).**

3. Инсандилай диде-буба рази хьайила, адалай Аллагьни рази жеда. Абдуллагь бин Амр асгьабдилай *(Аллагь рази хьурай вичелай)* агакьнавай гьадисда къейднавайвал, Аллагьдин Расулди *(къуй Аллагьдин патай салават ва саламар хьурай вичиз)* лагьана *(мана)*: "Аллагьдин разивал диде-буба рази хьуна ава, Аллагьдин хъел - диде-бубадиз хъел атуна" *(Ат Тирмизи)*.

4. Диде-бубадивай къакъат тавуна *(абур тек тун тавуна)* гъуьрмет авур касдиз Аллагьди Женнет гуда. Жагьимату Ас-Сулямий асгьабди *(Аллагь рази хьурай вичелай)* лагьана *(мана)*: "Зун жигьаддиз финин патахъай меслят къачуз Пайгъамбардин *(къуй Аллагьдин патай салават ва саламар хьурай вичиз)* патав атана. Пайгъамбарди завай хабар кьуна: "Ваз диде-буба авани?". "Эхь", - жаваб хгана за. Пайгъамбарди лагьана: "Жуван диде-буба хиве яхъ (диде-бубадиз яб це), гьакъикъатда Женнет диде-бубадин кІвачерик ква" *(АтІ ТІабарани)*.

5. Диде-бубадиз гъуьрмет авурдаз тамам иман жеда.

6. Диде-бубадиз гъуьрмет авурдаз вичин мал девлетда ва несилрани (веледра) берекат жеда.

7. Диде-бубадиз гъуьрметзавай касдиз вичизни вичин веледри гъуьрмет ийида.

8. Диде-бубадиз гъуьрметзавай инсан гъам-хажалатдикай хуьда.

Диде-бубадиз гъуьрмет авунин къайдаяр

1. Аллагьдиз акси кІвалах авачиз хьайитІа, диде-бубадиз вири кІвалахра муьтІуьгъ хьун *(яб гун)*.

2. Диде-буба патал мал-девлетдикай, са тІимил кьванни мискьивал (*гъилин кІевивал)* тавуна, харж авун важиблу кІвалах я.

3. Диде-бубадиз садрани гьич "уф" кьванни лугьун тавун. Аллагьди Къуръанда лагьана *(мана)*: ***"Эмирнава (гьукумнава) ви Раббиди куьне садазни ибадат тавун са Вичелай гъейри, ва (эмирнава) диде-бубадиз хъсанвал авун. Эгер абурукай сад ва я кьведни ви патав кьуьзуь хьанватІа, (вуна) абуруз "уф (эгь)" (гьич) лугьумир, (вуна) абуруз гьараймир ва (вуна) абуруз (кьведазни) хуш (хъуьтуьл) гафар лагь (гьуьрметдивди рахух"*** **(Аль-Исра:23).**

4. Диде-бубадин вилик гьамиша чинал хъвер алаз хьун.

5. Диде-бубадиз писзаватІа, абуруз кьведазни шад жедайвал авун.

6. Диде-бубадиз хъел аватІа, абур жувалай рази жедайвал авун.

7. Диде-буба шехьзаватІа, абур хъуьредайвал авун.

8. Яргъа аваз хьайитІа, мукьвал-мукьвал диде-бубадин патав хтун, зенгер авун.

9. Диде-бубадихъ галаз виридалайни хъсан, ширин, хъуьтуьл гафаралди рахун.

10. Къекъведайла - абурулай вилик тефин, гьерекат тавун, ацукьдайла - абурулай вилик ацукь тавун, фу недайла - абурулай вилик нез гатІун тавун.

11. Диде-буба ксанваз хьайитІа, кІвале ван тавун ва жуван веледривни ван ийиз тун тавун.

Диде-бубадиз яб тагайдаз гьихьтин жаза ава?

1. Диде-бубадиз яб тагайла Аллагьдиз гзаф хъел къведа. Абдуллагь бин Амр асгьабдилай *(Аллагь рази хьурай вичелай)* агакьнавай гьадисда къейднавайвал, Аллагьдин Расулди *(къуй Аллагьдин патай салават ва саламар хьурай вичиз)* лагьана *(мана)*: "Аллагьдин разивал диде-буба рази хьуна ава, Аллагьдин хъел - диде-бубадиз хъел атуна" *(Ат Тирмизи)*.

2. Диде-бубадиз яб тагун чІехи гунагьрикай сад я. Абу Бакр Нафиъ асгьабдилай *(Аллагь рази хьурай вичелай)* агакьнавай гьадисда къейднавайвал, Аллагьдин Расулди *(къуй Аллагьдин патай салават ва саламар хьурай вичиз)* лагьана *(мана)*: "За квез хабар гудани чІехи гунагьрикай? Аллагьдиз шерик гъун, диде-бубадиз яб тагун ва таб гаф *(алдатмишарун)" (Сахих джаамиъ)*.

3. Диде-бубадиз яб тагун себеб яз инсан жегьеннемдиз фида. Аллагьдин Расулди *(къуй Аллагьдин патай салават ва саламар хьурай вичиз)* лагьана *(мана)*: "Аллагь Къияматдин юкъуз пуд касдиз килигдач: диде-бубадиз яб тагайдаз, вич итимдиз ухшар ийизвай дишегьлидиз ва даййусдиз *(вичин диде, паб, руш куьчедиз гьикІ экъечІзаватІа килиг тийизвайди, гъейрат авачир итим)*.

Пуд кас Женнетдиз фидач. Диде-бубадиз яб тагайди, пиянискавилел рикІ алайди ва вичи са хатур авурла, гьамиша рикІел гъиз, чинал хкизвайди" *(Ан-Насаи)*.

Диндин месэлайриз талукь суалар пайда хьайитІа, ватцапдин 8-989-653-42-35 нумрадиз кхьихь.

"Лезги газетда" диндин пак кхьинар жезва. Гьавиляй ам чиркин чкайрал гадарун къадагьа я.

Спорт

Руьгь хкажзавайбур…

ДЗЮДО

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

И йикъара Адыгеядин меркез Майкоп шегьерда, «Якуб Коблеван» спортдин дворецда, дзюдодай Россиядин чемпионат кьиле фена. Ана чи уьлкведин жуьребажуьре пипІерай тир 524 спортсменди, гьа гьисабдай яз 200-дав агакьна дишегьлийрини, чпин устадвал къалурна. И чемпионатда уьлкведин маса регионрин патай экъечІнавай чи ватандашрини иштиракна. Абурукай кьведа - Ренат Саидова ва Саид Гьажиева 100 кг-дилай гзаф залан-вал авайбурун арада буьруьнждин медалар къазанмишна. Къуй чпихъ гележегда чи халкьдин руьгь хкаждай агалкьунар мадни гзаф хьурай!

РикІел хкин, кьве спортсмендин агалкьунрикайни чна виликдай хабарар гайиди я. Амма къенин макъалада чаз газет кІелзавайбур Москвадин патай экъечІзавай **С.ГЬАЖИЕВАХЪ** *(шикилда)* галаз мукьувай танишариз кІанзава…

Саид Москвадин областдин Долгопрудный шегьерда 2000-йисуз дидедиз хьана. Адан бубадин ери-бине Ахцегьай я. Гьеле 5 йиса авай аял тирла, Саид спортдал машгъул жез эгечІна. Сифтедай хайи шегьерда, 2011-йисалай Москвада, ЦСКА-да, ада тренеррин - Александр Хаустован, Петр Щербининан ва Кирилл Жукован гъилик устадвал хкажзава. ВикІегьвал, къастунал кІевивал, четинвилериз дурум гуз алахъзавай, алакьзавай Саида хейлин акъажунра гъалибвилер къазанмишна. Кьилди къачуртІа, 2017-йисуз адакай 18 йисал къведалди яшара авайбурун арада дуьньядин кІвенкІвечивал патал кьиле фейи акъажунрин гъалибчи хьана. Алай йисуз Европадин Кубок патал Оренбург шегьерда кьиле фейи акъажунрани ада буьруьнждин медаль къачуна. Ам Москвада ва санлай Москвадин областда кьиле фейи Вириросиядин хейлин турниррин гъалибчини я.

Мектеб акьалтІарайла, Саида яргъалди фикир тавуна, вичин уьмуьр спортдихъ галаз алакъалу авун кьетІна, алай вахтунда ам Россиядин физический культурадин госуниверситетдин (РГУФК) студент я.

Сочида - бягьс

ММА

16-октябрдиз Сочида чи машгьур спортсмен Мугьаммед Эминова чемпионвилин чІул хуьниз талукьарнавай нубатдин бягьс кьиле тухуда…

Какахьай единоборствойрай (ММА) бягьсер кьиле тухунал машгъул тир Россиядин виридалайни чІехи промоушендин (Fight Night Giobal) сайтда хабар ганвайвал, нубатдин акъажунра чи ватандашди вичин къуватар Роман Силагадзедихъ (Кострома) галаз ахтармишда.

Къейд авун лазим я хьи, М.Эминова икьван гагьда тухвай бягьсера 15 сеферда гъалибвал къазанмишна, анжах са сеферда ам кумукьна. Адахъ галаз бягьсиниз экъечІзавай Р.Силагадзеди 5 бягьсина гъалибвал къазанмишна, сада ам магьлуб хьана.

Къуй чи халкьдин викІегь хва Сочидай гъалибвал гваз хтурай!

Ренатан агалкьунар

ДЖИУ-ДЖИТСУ ВА ГРЭППЛИНГ

Гъвечіи чІавалай спортдал машгъул жезвай, хъсан нетижаяр къазанмишзавай аялрикай чун газетдин чинал жезмай кьван гзаф чап ийиз, абурун агалкьунрикай амайбурни хабардар ийиз, абурун руьгь хкажиз алахъзава. Эхь, чІехи кукІушрихъ камар гъвечІизамаз вегьинихъ, уьмуьрдин жигьир гьеле аялзамаз хкягьунихъ, жагъурунихъ еке важиблувал ава. Къе чаз газет кІелзавайбур ГЬАЖИБЕГОВ Ренатахъ галаз танишариз кІанзава. И йикъара Краснодардин крайдин Туапсе шегьерда кьиле фейи Евразиядин акъажунра ада кьве медаль къазанмишна. ИкІ, джиу-джитсудай ам - 1 ва грэппингдай 2-чкайриз лайихлу хьана. Ам талукь дережайрин медалар, грамотаяр ва Кубок гваз хтана. Туапседа кьиле фейи акъажуниз ам Дагъустандин хкянавай командадик кваз рекье тунвай.

Ренат Мегьарамдхуьруьн райондин КьепІир-Къазмайрилай я. Алай вахтунда ада хайи хуьруьн юкьван мектебда 8-классда кІелзава. Ам аял чІавалай дирибаш, са чкадал кьарай къвен тийидай аял тир. Спортдал ам 6 йиса авайдалай инихъ машгъул жезва. Дагъустандин чІехи пай аялри хьиз, спортдин сифте са, ахпа маса жуьредин сирер чириз алахъна. Сифте камар Рената азаддаказ кьуршахар кьунал машгъул хьунилай къачуна, ахпа дзюдодал элячІна. Лугьун лазим я хьи, спортдин кьве жуьредайни адахъ хъсан нетижаяр жезвай, амма жавандин рикІиз грэпплинг иллаки хуш хьана. Алай вахтунда ада тренер Эйнар Экберован гъилик вердишвилер къачуналди вичин устадвал хкажзава.

Ренатан сифтегьан тренер чІехи стха Эмран тир. Адалай гъвечІи стхади вири крара чешне къачузвай. Гаф кватай чкадал лугьун лазим я хьи, Эмран вични спортдал рикІивай машгъул жезвай. Волгоградда медицинадин колледж акьалтІарнавай ада алай вахтунда армиядин жергейра къуллугъзава.

Чна Ренатакай гележегда уьлкведин, дуьньядин кесерлу майданрани вичикай хабар гудай кьегьал спортсмен жедайдак еке умудар кутазва.

ЛезГи газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:
Дагъустан Республикадин информациядин ва печатдин министерство
367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 “а”

КЬИЛИН РЕДАКТОР
М. И. ИБРАГЪИМОВ
(+78722) 66-00-60
E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЬИЛИН РЕДАКТОРДИН ЗАМЕСТИТЕЛЬ
К. Н. ФЕРЗАЛИЕВ
66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ
66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГЪИМОВ
66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН
Ж. М. САИДОВА
66-00-63

КУЛЬТУРАДИН
Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ
66-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН
М. А. ЖАЛИЛОВ
66-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН
Р. С. РАМАЛДАНОВА
66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ
66-00-62

КАССА
66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР
Р. РАМАЛДАНОВА

Газет йиса 52 сеферда акъатзава
Газет алакъадин, информационный технологийрин ва массовый коммуникацийрин хиле гуьзчивал авунин рекьяй Федеральный къуллугъдин Дагъустан Республикада авай Управлениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистрация авуна.
Регистрациядин нумра ПИ № ТУ 05-00420
Макъалаяр редакцияди туькIуьр хъийизва. Макъалайриз рецензияр гузвач ва абур элкъвена вахкузвач. Редакциядинни макъалайрин авторрин фикирар сад тахьун мумкин я. Газетда чап авун патал теклифнавай материалра гъанвай делилрин дуьзвилин ва керчеквилин патахъай жавабдарвал авторрин чпин хиве гьатзава.

РЕДАКЦИЯДИН ВА ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:
367018, Махачкъала, Насрутдинован проспект, 1 “а”. Печатдин кIвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:
Йисан - ПП200
Зур йисан - ПП171

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00
Чап ийиз ваккана - 16.30

Газет **“Издательство” “Лотос”** ООО-дин типографияда чапна.
367000, Махачкъала, Пушкинан куьче, 6.

Тираж 6032

(Гь) - И лишандик квай материалар гьакъидихъ чапзавайбур я.
12+ - Икьван яшар хьанвайбуру кIелрай

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:
ГБУ “Редакция республиканской газеты “Лезги газет”
УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкала
БИК - 048209001
ИНН - 0561051314/КПП - 057101001
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

(Гь)

Мубаракрай!

Вичин ери-бине Игъиррин хуьряй тир Эюб муаллимдин сихилдай акъатнавай, гзаф йисара Дербент шегьердин 1-нумрадин гимназиядиз регьбервал гайи Дагъустандин лайихлу муаллим, РФ-дин умуми образованидин гьуьрметлу къуллугъчи Мустафа Эюбович ВАГЬИДОВАЗ:

Чирвилер гуз несилриз,
Савад вилик тухвана.
Муаллимдин ирс, пеше
Ви кьисметдиз атана.

Ви гьакъисагъ зегьметдиз,
Къимет ганва кутугай.
Уьмуьрда гьич легьзени
Несиб тахьуй татугай.

Сагъвал хьурай кIубан тир,
Пашманвилер такурай!
На гъиле кьур гьар са кар
Берекатрив ацIурай!

Виш йисар ви тамам хьуй,
Кьилел даим рагъ хьурай!
КIвалахар ви вилик фий,
Хизанарни - сагъ хьурай

КЪУРУШДИЛАЙ ВАЗ ГЬУЬРМЕТДАЛДИ 70 ЙИСАН ЮБИЛЕЙ ТЕБРИКЗАВАЙ ЕЗНЕ ГЬАЖИЕВ КЪАЗИ МУАЛЛИМ, ВИ ВАХ НЕЗАКЕТ ВА ХТУЛАРНИ ПТУЛАР

Сканворд

ТуькIуьрайди - К. КЪАЛАЖУХВИ

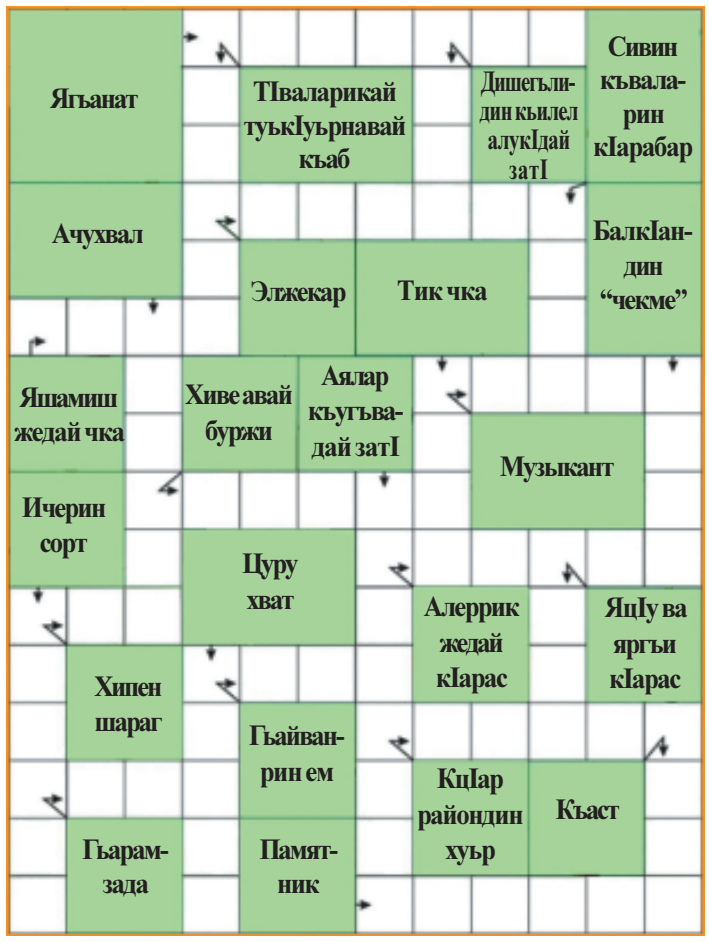

“ЛГ”-дин 39-нумрадиз акъатай кроссворддин жавабар:

1. Заргар. **2.** Рапрап. **3.** Пахлава. **4.** Акьуллу. **5.** Уйдурма. **6.** Атлуяр. 7. Расукар. **8.** Ругунар. **9.** Ругъвал. **10.** Лавгъа. **11.** Алкьвадар. **12.** Рубас. **13.** Салфетка. **14.** Алверчи. **15.** Ивигар. **16.** Радист.

Камалдин алемдай

Ийизвай гьар са кардихъ, къачузвай гьар са камунихъ вичин себеб ава, адан метлебдин дериндиз килигна кIанда.

Якьуб ЯРАЛИЕВ

Гьикьван иер я чи заман:
Къуьрез нуькер хьанва
аслан!

Азиз АЛЕМ

Инсандиз, жуваз фу гузвай пешедилай гъейри, руьгьдин тIуьнни герек я.

Гьаким КЪУРБАН

Вирт гудай чIижрехъни зегьерлу мизмиз ава.

Омар ГЬУЬСЕЙНОВ

Гуьгьуьл шадардай, руьгь хкаждай музыкади, дарманди хьиз, начагъ инсандиз сагъ жез куьмекзава.

Расим ГЬАЖИ

Кесибвилерикай виридакай анжах руьгьдин кесибвал айибвал я.

Майрудин БАБАХАНОВ

Фу тIуьн патал дасмалчивал къилих туш.

Агъалар ИСМАИЛОВ

ЧIарарин рехивиляй камаллувилин дережа чириз хьанайтIа, вуч хъсан тир.

Мегьамед ВЕДИХ

КIватIайди - К.КIЕЛЕТВИ

Подписка-2022

“Лезги газет” кхьихь!

Играми ватанэгьлияр! 2022-йис патал “Лезги газет” кхьидай вахт алукьнава. Вилик йисара хьиз, цIини ам почтадин алакъадин отделенийрай, “Дагпечатдин” киоскрай, редакциядин бухгалтериядай кхьиз жеда. РикIел хкин, “Дагпечатдин” киоскар Кьиблепатан Дагъустанда - Дербент, Дагъустандин Огни шегьерра, Ахцегь, Мегьарамдхуьруьн, СтIал Сулейманан районра ва Белиж поселокда ава.

Ибурулайни гъейри, хайи чIалал акъатзавай газет кIваляй экъечIтавуна, интернетдин куьмекдалди, “Почта России” АО-дин официальный сайтдайни кхьидай мумкинвал ава. И къайдада газет кхьин патал сифте нубатда “Почта России” АО-дин сайтда регистрация авуна кIанзава. Гуьгъуьнлай “Подписка онлайн” разделдиз гьахьна, индексрин куьмекдалди герек тир газет, журнал хкяна, ам кхьизва.

Шад жедай кар ам я хьи, эгер 2021-йис патал “Лезги газет” кхьинин къимет 977 манатни 41 кепек тиртIа, 2022-йис патал ам 873 манатни 73 кепек хьанва. Газет кхьидай къиметар агъадихъ галай таблицада ганва.

Чна квез хайи чIалал акъатзавай газет кхьиниз эвер гузва. Им куьне хайи чIал хуьник кутазвай пай хьурай!

2022-йис патал

ЛезГи газет

кхьихь!

ИНДЕКСАР: *йисанди - ПП200*
6 вацранди - ПП171

почтайрин отделенийрай газетдин къимет :
йиса - 873 манатни 73 кепек
6 вацра - 479 манатни 04 кепек

“Дагпечатдин” киоскрай:
йиса - 456 манат
6 вацра - 228 манат

Киоскрай вахчун патал газет квевай “Дагпечатдин” киоскра ва Каспийскда, Кирпичное шоссе куьчедин 13-нумрадин дараматдин 2-мертебада, кхьиз жеда.

Чи бухгалтериядай:
“Лезги газетдин” редакциядай чпи хутахдайбур :
йиса - 325 манат
6 вацра - 162 манатни 50 кепек

Чи газет кхьинин патахъай суалар пайда хьайитIа, экуьнин сятдин 9-далай нянин сятдин 6-далди и нумрадиз зенг ийиз жеда: 8-928-584-16-72

“Лезги диктант-2021”

Играми ватанэгьлияр! Чна виликдай хабар гайивал, **10-октябрдиз** Урусатдин жуьреба-жуьре регионра ва са жерге къецепатан уьлквейра “Лезги диктант-2021” серенжем кьиле фида. Пуд лагьай сеферда тешкилзавай и мярекатдин кьилин макьсад хайи чIал хуьн ва вилик тухун я.

РД-дин милли сиясатдин ва динрин крарин рекьяй министерстводин куьмекдалди кьиле тухузвай диктант Махачкъалада тарихдин “Россия - зи тарих” паркуна кьиле фида. Ам сятдин **3-даз** гатIунда.

Чна республикадин меркезда яшамиш жезвай ватанэгьлийриз лезги чIалал диктант кхьиниз эвер гузва.

“Лезги газетдин” редакциядин коллективди Эритрея уьлкведа Урусатдин Векил Азим Ярагьмедоваз играми стха
Назим Алаудинович ЯРАГЬМЕДОВ
рагьметдиз финихъ галаз алакъалу яз башсагълугъвал гузва.

СтIал Сулейманан райондин администрациядин коллективди ва райондин Собранидин депутатри
Назим Алаудинович ЯРАГЬМЕДОВ
рагьметдиз финихъ галаз алакъалу яз адан хизандиз ва мукьва-кьилийриз башсагълугъвал гузва.

Каспийскда ва Махачкъалада яшамиш жезвай къуруш-вийри хейлин йисара Хасавюртда районрин уртах племстанциядин начальниквиле кIвалахай
Селим АЗАДОВ
рагьметдиз финихъ галаз алакъалу яз адан багърийриз башсагълугъвал гузва.

Медениятдин “Къуруш” центрадин векилри Шамил Теймуроваз, адан багърийриз диде
КЪИЗБЕС
рагьметдиз финихъ галаз алакъалу яз башсагълугъвал гузва.